

JUTRANJE NOVIČI

Plačano do:
P. n. Vseučiliška knjižnica
Obvezni izvod.
Pavšalni franko.

Izhaja vsak dan zjutraj, izvemši pondeljke.

Mesečna naročnina:

v Ljubljani Din 10.—, po pošti Din 12.—, inozemstvo Din 20.—

Uredništvo: Wolfova ulica št. 1/l. — Telefon št. 213

Brzojavni naslov: „Novosti-Ljubljana“.

Upravništvo: Marijin trg št. 8. — Telefon št. 44.

Rokopisi se ne vračajo.

Pisnim vprašanjem naj se priloži znamka

Račun pri poštnem čeku uradu št. 13.238.

Ljubljana, 26. avg.

Današnja številka
obsega 12 strani

Na vsebino med drugim: Notrajpolitični problem Nemčije. — Dokumenti o vzrokih avstrijske vojne. — Dr. Fr. Veber: Endemizem in utilitizem (II.). — Iz kulturnega sveta. — Pospeševanje in povzdig tujkega prometa in turizma na Gorenjskem. — III. ljubljanski veselje. — Gospodarska politika. — Več podlistkov, zanimivosti itd.

Dobro znamenje.

V zadnjem času se v našem klerikalnem, demokratskem in socialističnem časopisju vedno bolj množijo napadi na slovenski del NRS, na naš list in zlasti še na posamezne odlične naše pristaje in somišljenike. Vsi ti napadi, se vrše v tonu in obliki, ki sta značilna za naše slovenske razmere, in s katerimi se »odlikujemo« žemo celo vrsto let in ki nam ne prinašajo ne dobička, ne časti, ne med brati in še manj zunaj naše domovine. Značilni pa so in poudarjeni v marsikaterem oziru.

Ko se je pred pol letom pojavila NRS tudi v Sloveniji, jo je smatralo naše časopisje za mrtvorojeno dete in se ni zdelo vredno in potrebno govoriti o njem. Pa vnel se je volilni boj, v katerega je posegla tudi NRS. Takrat pa so padle vse številne slovenske stranke in stranice z občudovanja vredno doslednostjo in »požrtvovalnostjo« po tem »mrtvorojenem detetu, ki jih je ogrožalo v njihovi posesti. Za Slovenijo ni bilo takrat večje nevarnosti, kakor je bila komaj porojena in še neorganizirana NRS. Za pobijanje te velike nevarnosti se je porabila takrat vsa energija, kar jo premorejo naše stranke in stranice. Zato sta imela v tem medsebojnem boju Radić in Schauer prav lahko delo in sta na ta način mogla priti do slovenskih mandatov.

Po končanem volilnem boju pa so se slovenske stranke oddahnile v nemalnem razočaranju. Saj se jim je posrečilo pri volitvah poraziti novo tekmovalko, in čeprav so bile poražene tudi same, glavni cilj je bil le dosežen. NRS ni dobila iz Slovenije nobenega poslance, pač pa Radić in Nemec Schauer.

Po volitvah pa je sledila nekaj mesecev trajajoča doba ignoracije slovenskega dela NRS od strani opozicijskega tiska. Splošno se je mislilo, da bo cela stvar kratkoma zaspala. Zato se ni izplačalo govoriti o njej in še delati za njo na ta način nepotrebno reklamati. Toda pobožne želje naših nasprotnikov se niso hotele izpolniti. Nasprotno: prišlo je do podrobnega dela organizacije na vseh koncih in krajih, časopisje se je izpolnilo in razširilo, na čelo so stopili odlični in vplivni mošči v posameznih krajih in krog somišljenikov in strankinih pristajev raste od dne do dne. Razen tega se je v tej kratki dobi pokazalo, da ima slovenski del NRS več upliva na merodajnih mestih, kakor ga imajo naši klerikalci s svojimi zg. zastopniki, ali pa kakor ga imajo demokratski s svojo polovico enega poslance. Zato se metoda omalovaževanja in preziranja ni obnesla. Treba je bilo seči po novem orodju, ki še vedno rani občutljive ljudi, kljub temu, da je že obrabljeno in zarjavelo. Ker se pa na žalost naših opozicijskecev med slovenskim delom NRS ne dobi dovolj hvalnega materiala za ta nevažni posel, zato je treba iti na jug, v pravo domovino radikalije. Naše ljudstvo tamkajšnjih razmer ne pozna, zato je blateenje tem lažje in uspešnejše. Če se omrzi in osvoja glavni in volilni del stranke tam spodaj, bo gotovo segla senca tudi v naše kraje. In to je že nekaj uspeha. Če pri tem trpi konsolidacija razornih razmer, državna misel in že samoposebi težko delo ujedinenja, to vse je postranska stvar našim nasprotnikom. Saj jim je lastna osebna korist nad vse, za njo pa pride še daleč daleč v poštev korist stranke, katero uprežajo v jarem za doseg osebni koristi. Država, blaginja splošnosti itd., vs to jim je deveta briga, čeprav imajo te besede vsak dan na jeziku in se venomer sklicujejo na svojo državotvornost.

Vsi ti napadi naših nasprotnikov na slovenski del NRS, kakor tudi na vodilne moše v centrali, so dobro znamenje za nas in nam svedočijo dovolj jasno, da smo na pravi poti. Takozvano »mrtvorojeno dete« jim je postalo že resna nevarnost. Od tod izvirajo vsi ti ogabni napadi, katere rodi gola zavist in nič drugega. Motijo se pa, kateri mi-

Posledice Radićevega bega.

Beograd, 25. avgusta. (Z) Izjava zastopnika predsednika vlade, ministra za promet g. dr. Velizarja Jankovića o Radićevem begu in o ukrepih, ki jih vlada namerava podvzeti proti rušilec narodnega in državnega edinstva je zbudila v Beogradu in Zagrebu pričakovano zanimanje. Medtem, ko se v Beogradu smatra, da vlada ne misli ostati samo pri izjavah, ampak da bo začela izvajati tudi zakon in se zaradi tega v tukajšnjih krogih povoljno gleda na delo v tem pravcu, vlada v Zagrebu v krogih Radićevih ljudi povsem drugo razpoloženje.

Po poročilih iz Zagreba je Radićeve ljudi iznenadila odločnost vlade, ker so se nadejali, da se v odsotnosti gosp. Pašića ne morejo napraviti kakšni sklepi tako velike važnosti za notranjo politiko. Navzlic temu pa ostaja ton Radićevega tiska še vedno isti. Po večerajšnjih pisanjih njegovih listov bi se moglo reči, da se ne pripisuje nikakoli važnosti izjavi, ki jo je dala vlada preko g. dr. Jankovića. Stvari pa vendar stoji drugače.

Iz zanesljivega vira, ki stoji blizu vodstvu HRSS, doznajemo, da je med Radićevimi ljudmi večeraj vladala velika zmedenost in nekateri od njih se pripravljajo, da slede svojemu vodji in čimprej pridejo v njegovo družbo v inozemstvo. Ko so bile hrvaške oblasti o tem obveščene, so dobile ukaz, da pazijo na gibanje Radićevih pristajev, ki bi hoteli brez potnega lista zapustiti državo.

Beograd, 25. avgusta. (Z) Seja vlade, na kateri bi se moralo sklepati o ukrepih proti HRSS, je odložena do pondeljka, ko se vrne z Bleda g. dr. Velizar Janković. Izgleda, da bo on referiral Nj. Vel. kralju o zunanjem in notranjem položaju in da se bo še-le potem vršila ta važna seja.

Beograd, 25. avgusta. (Z) Večera je bil pokrajinski namestnik za Hrvaško g. dr. Cimić v Beogradu, posetil g. dr. Velizarja Jankovića ter g. Milorada Vujičića in jima poročal o situaciji v Zagrebu. Ko je dobil potrebne instrukcije, se je g. dr. Cimić vrnil v Zagreb. Kakor se doznava, je g. dr. Ci-

mić dobil navodila, ki se nanašajo na delo separatistov in protidržavnih elementov.

STOJAN PROTIĆ O RADIĆEVEM BEGU.

Beograd, 25. avgusta. (B) Urednik »Novosti« je večeraj posejil v stanovanju g. Stojana Protića, ki se je te dni vrnil iz toplice. Na vprašanje, kaj misli o potovanju Radića v inozemstvo, je g. Protić odgovoril: Kar se tega tiče, bi bilo treba vsekakor nekoliko več govoriti, kajti vse kar je potrebno, se ne more povedati v enem kratkem razgovoru. Vendar pa vam lahko povem vsebino svojega mnenja o tem vprašanju: Zdi se mi, da se ta Radićev odhod v inozemstvo ali begstvo, kakor ga tudi nazivljajo, lahko najbolje karakterizira s temi kratkimi besedami: to je žalosten epilog resnega poskusa sporazumevanja, v katerem imata skoro v enaki meri levji delež Radić in Pašić.

FRANCOSKI GLAS O RADIĆU.

Pariz, 25. avgusta. (B) »Journal des Debats« piše: Radić je s svojim begom v inozemstvo napravil veliko uslugo vladi kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, ker se bo s tem korakom njegov vpliv zelo hitro zmanjšal. Beograjska vlada lahko najde sedaj lažje podlago za sporazum s hrvaško skupino, vendar pa se lahko upa, da ne bo nobena sila skušala izkoristiti te dogodke, da bi vstvarila kakne nemire v krajih Jadranskega morja.

NERESNIČNE MADŽARSKÉ VESTI.

Beograd, 25. avgusta. (B) Tiskovni urad javlja: Poslednje dni so budimpeštanski listi prinašali razne vesti o korakih naše vlade zoper angleške diplomatske uradnike v Budimpešti in zoper konzulat v Zagrebu radi bega Stjepana Radića. Mogoče nam je objaviti, da ne samo, da se niso storili nikakori koraki, nego da v službenih krogih nihče ni niti mislil na take korake, ker se sploh ni dvomilo v korektnost angleških predstavnikov. Tendence madžarskih listov pri spuščanju raznih izmišljotin o naši državi je zelo prozorna.

Reško vprašanje.

ZANIMIVE VESTI IZ ITALIJANSKIH SLUŽBENIH KROGOV.

Rim, 25. avgusta. (B) Službeni krogi se nadejajo, da se bo koncem tega meseca dosegel sporazum za rešitev reškega vprašanja. To vprašanje se je zavlčevalo od podpisa versailske pogodbe do danes. S tem je bilo omogočeno, da so se na Reki dogodili neprijetni dogodki, kakor D'Annunzijsva ekspedicija, kar je vedno oviralo pravilne in prijateljske vezi med Italijo in njim iztočnim sosedom. Sedaj pa izgleda, da bo vendarle rešeno reško vprašanje po zaslugi Mussolinija, ki je poslal šefu delegacije kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Rimu pismo, v katerem pozivlja, da se nadaljuje pogajanja paritetne komisije s pripombo, da se bo kraljevina Italija, ako se ne bo našla rešitev do koncem avgusta t. l., smatrala za popolnoma svobodno in nevezano v svojem nadaljnjem postopanju.

Po prejemu tega pisma je odpotoval g. dr. Rybař, predsednik delegacije kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, v Evian les Bains, da vpraša g. Pašića in Ninčića za navodila. G. dr. Rybař se je sedaj vrnil v Rim s popolnimi in-

strukcijami. Danes se lahko reče z gotovostjo, da se bo sporazum dosegel.

Po rapalski pogodbi je pripadel Italiji opek koridor na obeh straneh železniške proge Reka — Trst, a predmestje Reke, t. j. Sušak, ki je ločeno od mesta Reke po mali rečici, je dodeljeno kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev. Grof Sforza v kabinetu Giolitti je priznal upravičenost zahteve kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev po pristanišču Baroš, ki se nahaja nasproti Sušaka. Rapalska pogodba je bila ratificirana od italijanskega parlamenta takoj po prihodu Mussolinijeve vlade, a se dosedaj sploh ni uporabljala, ker se komisija, sestavljena iz enakega števila predstavnikov Italije in kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, ni mogla sporazumeti v vseh podrobnostih glede izvedbe tega sporazuma. Da bi pokazala svojo dobro voljo, je Italija odredila izpraznitev tretje dalmatinske cone. Ko je izgledalo, da so pogajanja komisije prišla na mrtvo točko, je poslal Mussolini to pismo, zahtevajoč, da se do konca tega meseca reši to vprašanje.

bra. To se objavlja zainteresiranim osebam v vednost.

Beograd, 25. avgusta. (B) S strani vojnega ministrstva in ministrstva za promet je določena komisija za pregled poškodovanih brodov v naših pristaniščih v Dalmaciji. Ta komisija je odpotovala v Dubrovnik. Ta komisija bo obhodi vse naše luke, po povratku pa bo podala podrobno poročilo. Po tem poročilu se bo začelo takoj s popraviljem brodov, ureditvijo luk, gradbo ladjedelnic in moderno ureditvijo obali.

Žetev riža v Makedoniji

Beograd, 25. avgusta. (B) Po podatkih ministrstva za poljedelstvo in vode, je žetev riža v Makedoniji popolnoma zadovoljujoča, tako da bo vsled tega zadoščeno potrebam večjega dela države in se bo torej le manjši del uvažal iz inozemstva.

Reparacijski problem.

Anglija in reparacije.

London, 25. avgusta. (K) Predsednik trgovskega urada lord Crewe je večeraj pri nekom zajutru opisal politiko angleške vlade glede reparacijskega vprašanja in izjavil, da so cilji angleške politike naslednji: 1. od Nemčije na najuspešnejši in najhitrejši način dobiti najvišji znesek reparacij, 2. ustvariti v Evropi urejene in ustaljene razmere, ki bi narodom dovoljevale delati in trgovati, 3. pridobitev reparacij zagotoviti z uspešnimi jamstvi, od katerih bi bilo najvažnejše kontrola nemških financ, brez katere po njegovem mnenju ni mogoče doseči, d abi se nemška valuta ustalila in da bi se uvedlo primerno obdavčenje. (W.)

Odmev dr. Stresemannovega govora v Parizu

Pariz, 25. avgusta. Govor državnega kanclerja dr. Stresemanna je bil

Demokratska kampanja proti državnim interesom.

Beograd, 25. avgusta. (B) Tiskovni urad objavlja: Cicvarićev »Beograjski Dnevnik« od danes objavlja pod naslovom: »Pred jednom sramom Panamom« povodom nabave železnih konstrukcij za most čez Donavo na progi Beograd — Pančevo vseskozi lažnjive vesti, katerih tendenca je jasna, četudi pravi, da ne želi prejudicirati in trdi, kako bo nocoj minister saobraćaja in namestnik ministrskega predsednika dr. Velizar Janković v odsotnosti večjega števila ministrov in samega g. Pašića izkoristil priliko, da ponudbo »Dortmunder Uniona«, za katero stoji sam Stinnes in katero je kot »najsofildnejšo« podtaknil pomočnik Avramović itd., in za katero se najbolj zavzema Avramović itd., itd. Na vse te lažne insinacije, katerih namen je, preslepiti javnost in vplivati na osebe, ki imajo v tem pogledu podati svoje mnenje, objavlja ministrstvo, da v tem vprašanju še delajo strokovni zvedenci, urejajoč in preiskujoč podatke, ki jih zahtevata ogromni značaj in velika važnost tega državnega objekta. Strokovnjaki opravljajo to delo po proceduri, ki je bila v ministstvu saobraćaja določena za poslovanje glede reparacij, šele potem pride pred odredeno komisijo, katere član je razven ostalih tudi pomočnik Avramović. Končno sankcijo daje g. minister, definitivno odobrenje pa ministrski svet. Kakor se vidi je očitna neresnica, da je pomočnik Avramović podtaknil rešenje, še večja neresnica pa je, da bo še nocoj minister Velizar Janković spravil to mnenje pred ministrski svet. Obžalovati je, da se tudi pri tako resnih državnih poslih vodi odvrtna kampanja ne samo proti njegovi osebnosti, nego tudi proti čisto državnim interesom, kajti mogoče je, da je ona nekoliko doprinesla k ustavitvi davanja reparacij. Verjetno je, da se razven ostalih ta veliki projekt največjega interesa ne bi uresničil. Za obrekovanje s katerim je Cicvarićev »Dnevnik« zagrešil ne samo proti Avramoviću, nego tudi proti vsem osebam, ki delajo na tem poslu, je Cicvarićev »Dnevnik« obtožen pri sodišču. (Iz ministrstva kabineta saobraćaja.)

Razmejitve z Romunijo

Beograd, 25. avgusta. (B) Med generalom Kalafatovićem in generalom Minorescu se je dosegel sporazum glede razmejitev z Romunijo, ki se bo te dni definitivno izvršil.

POVRATEK DR. NINČIĆA ODLOŽEN.

Beograd, 25. avgusta. (B) Prihod g. dr. Ninčića, ki se je pričakoval za danes z gotovostjo, je odložen tako, da pride g. dr. Ninčić jutri ali pojutrišnjem. V tukajšnjih političnih krogih se pričakuje njegov prihod z veliko nestrpnostjo, ker je znano, da je bil g. dr. Ninčić v neprestanem stiku z g. Pašićem.

NAŠA SOLUNSKA CONA.

Beograd, 25. avgusta. (B) Naše mu poslaniku v Atenah g. Balugdžiću je poslala vlada potrebna navodila v vprašanju ureditve odnosajev v solunski coni in glede sklepanja drugih konvencij med našo in grško kraljevino.

BELGIJSKI ODGOVOR.

Pariz, 25. avgusta. (Agence Havas) Belgijski odgovor na britansko noto je bil danes v ministstvu zunanjih del predan.

BALDWIN V PARIZU.

London, 25. avgusta. (Reuterjev urad) Ministrski predsednik g. Baldwin je odpotoval v Pariz.

STAVKA NA GRŠKEM.

Atene, 25. avgusta. (B) Med milnarskim in pekarskim delavstvom v Pireju se je začela stavka, kateri so se pridružili pristanski delavci in mornarji. Izdali bodo manifest vsem delavcem, da se pridružijo stavki. Vlada je izdala dekret, s katerim se odpravlja zakon o korporacijah in sklenila zaplenbo imovine delavskih organizacij. Delavci so mobilizirani. Javljajo se atentati na tovarne, preiskava pa je ugotovila, da so stavko izpopolnili bolgarski komunisti. Delavci so večeraj poskušali preprečiti delo mobiliziranih delavcev — kurjačev na brodovih. Policija je preprečila namero delavcev, pri tem pa se je vnela borba. Policija je pozvala na pomoč vojsko, a borba je trajala dve uri. Našlo se je 20 mrtvih in 50 ranjenih delavcev. Vlada je vsled tega razglasila preki sod, ki bo sodil aretirane delavce. Vsled energičnih mer od strani vlade, je stavke zadržena. Delavci so se po krvoprelitju vrnili na delo.

Beograd, 25. avgusta. (Z) Po vestih iz Aten je končala stavka v Pireju in Solunu. Delavci so se vrnili na delo. Glede na krvave spopade v Pireju je vlada odposlala posebno komisijo, da ta slučaj preišče; dotlej pa je v mestu proglašeno obsešno stanje.

PRED IZPRAZNITVIJO CARIGRADA.

London, 25. avgusta. (K) Kakor poročajo listi, so bili, brž ko je velika narodna skupščina v Angori ratificirala mirovno pogodbo, storjeni ukrepi za izpraznitev turškega ozemlja. Trije transporti čet bodo zapustili Carigrad, angleški teški topovi pa se vkrcajo.

LIKVIDACIJA POKRAJINSKIH UPRAV.

Zagreb, 25. avgusta. (Z) Pokrajinska uprava v Zagrebu je dobila iz Beograda ukaz, da v najkrajšem času izvrši vse posle, ki se tičejo administrativne razdelitve države. Vsi odseki delajo na razdelitvi spisov in budgeta.

JUŽNA ŽELEZNICA.

Dunaj, 25. avgusta. Uprava južne železnice je bila obveščena iz Beograda, da je vlada kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev sporazum glede režima nad južno železnico ratificirala.

VREMENSKO POROČILO.

Dunaj, 25. avgusta. Ponoči so se pojavili hladni severozapadni vetrovi. Po dnevu je bilo hladno in oblačno, od časa do časa je pršilo. Gore je pokril sneg. Današnje poldnevne temperature so večinoma pod 15 stopinjami, torej proti večerajšnjim za 12 stopinj nižje. Napoved: vreme se bo zboljšalo in bo hladno in vetrovno, premikanje oblakov, nebo se bo počasi zjasnilo, od časa do časa je pričakovati lahna dežja.

Današnje prireditve.

V Ljubljani:

Drama: »Za pravdo in srce«. Izv.
Opera: »Gorenjski slavček«. Izv.
Kino Matica: »Džin Džicu«.
Kino Ideal: »Ospodar morja«.
Kino Tivoli: »Izginita hiša«.

V pondeljek, dne 27. avgusta:

Drama: »Hamlet«. Izv.
Opera: »Gorenjski slavček«. Izv.
Kino Matica: »Potujoči komedijanti«.
Kino Ideal: »Po tulj poti«.
Kino Tivoli: »Toscanska princesa«.

Nočna lekarniška služba v Ljubljani:

Tekoči teden: Lekarna Sušnik na Marijinem trgu in Kurat na Gosposvetskem nas.

Vera in javno življenje.

Danes pregleduje »ecclesia militans« v Sloveniji svoje boje vrste. V Zagrebu naj bi bil evharistični kongres oživotvoril moralni uspeh verske poglobitve in ravno isti cilj zasledujejo morda priroditelji V. katoliškega shoda v Ljubljani.

Ta prireditev katoliških Slovencev je dogodek, ki sili tudi drugače mislečega človeka v razmišljanje o pomenu vere v javnem življenju. To je dogodek, ki ga ni mogoče omalovaževati, še manj pa preiti preko njega na dnevni red. Tu je taktika ptica noja popolnoma deplasirana, ali eno je gotovo: če je doživljala napredna ideja med Slovenci svoje trenutne in trajne neuspehe, potem jih je v prvi vrsti pripisovati negaciji onega, kar je med narodom tako vkoreninjeno, da je postalo bistveni del njegove psihe.

Vojna psihoza z nepregledno vrsto najsorodnejših sprememb je prišla tudi v slovensko ljudstvo in tu je napravila, kakor povsod, silno škodo. Ustvarila je kaos v nazorih na pravo, dolžnost in moralo. Zmešala je pojme o o družabnem redu, rodila fantom boljše, ki so ga mnogi smatrali kot edini lek povojnega stanja. Pohlep po materijalnih dobrinah je postal tako simptomatičen pojav, da je koncem koncev izpodrinil čut dolžnosti do bližnjega. Nastala je konjunktura za vse, ki so se iz ničesar povzpeli na avtomobile... Doba nesolidnega poslovanja, verižnosti, kratka: jahanje na narodnem in socialnem hrstu desorijentirane družbe. Avtoriteta je pričela hirati, njen obstoj je bil že v resni nevarnosti. In to še ni bilo dovolj: prišla je korupcija, z njo vred pa peštra družba omenjenih parazitov. V tem vzdušju omaraznosti je nastala želja v jedru nepokvarjenega ljudstva po moralni obnovi. Gospodarski in socialni obnovi je morala nujno slediti tudi obnova duha. Slovensko ljudstvo je verno. Vzeti našemu kmetu besedo božjo, bi pomenilo, spravi ga ob edino filozofijo, ki mu je obenem vir vse tolažbe. Orgije so morda edini koncert, ki dviga preprostega človeka iz

notranje zamaknenosti v blaženo zadovoljstvo. Tu šele vidimo, kaj je preprostem človeku vera. To je činitelj, s katerim mora računati vsak, ki hoče imeti zaupanje ljudstva. Kaj sledi iz tega? Da primitivnemu iskanju prikladnega načina utega ne kaže postavljati nobenih ovir.

Narodna radikalna stranka ni konfesijska stranka. Po njenem širokogrudnem programu pa je v vsakem pogledu vseskozi tolerantna. »Brat je mijo, koje vere bio,« ta lepi izrek naših južnih bratov je postal nekak edini vidik, s katerega presoja ta velika stranka verski moment v življenju naroda. Borila se je vedno proti zlorabi cerkve in njenih institucij v politične ali druge namene, nikdar pa ni poskušala razvenati kulturnega boja. In s tem se je afirmirala kot prava napredna stranka.

Da pridemo k zadevi: V. katoliški shod v Ljubljani in njegov namen. Cela manifestacija naj bi imela na zunaj in na znotraj utrditi versko zavest slovenskega naroda. Druga stvar pa je delo verskih organizacij v odsekih, ki bodo te dni razpravljali o raznih aktualnih problemih pravice, socialnega, javnega in političnega življenja. Vsi vemo, da stoji vsa politična borba v Sloveniji v znamenju dveh kulturnih nazorov. In vsi vemo, da nam je danes bolj kot kdaj prej potrebna koncentracija vseh držav in narodov uduh sil. Tu je široko polje, na katerem čaka verske organizacije ogromno delo. Želeli bi le eno: likvidacijo sovraštva, demobilizacijo nepomirljivih duhov. Naj bi se s poglobitvijo verske zavesti ne gibalo v paralelni smeri tudi sovraštvo do onih sorodnikov, ki so si usvojili drugo naziranje na svet in življenje.

Na konferenci katoliškega episkopata v Zagrebu se je porodila lepa iniciativa: za državo in za edinstvo trojne-nega naroda. Vzporedno uveljaviti v slovenskem ljudstvu ljubezen do naše kraljevine, to bi morala biti ena najpomembnejših nalog katoliškega shoda v Ljubljani.

Notranje politični problem Nemčije.

(Od našega E. L. - dopisnika.)

Berlin, 24. avgusta.

Gospodu dr. Gustavu Stresemannu se je posrečil akrobatski trik, spravi stranko profesorjev in industrijalcev s stranko Bebelja in Kautskega pod eno odejo. Odkar obstoja nemška država, se ni bilo vlade, ki bi se opirala na tako široko parlamentarno bazo. V opoziciji se nahajajo sedaj samo elementi, ki nasprotujejo ustavi republike. Torej pristati diktatoru, bodisi levičarske ali desničarske. Optimisti pravijo: v trenutku, ko je slo za eksistenco Nemčije, se je republiki posrečilo, naprtiti odgovornost za bodočo odločitev vsem državo ohranjujočim elementom. Izvršila se je koncentracija sil, kakršne si skoro ne moremo predstavljati.

V resnici pa je slika nekoliko zamazana. Trenutno se še ne ve, ali se bo dalo odstraniti pego, ki jo vidijo mnogi v osebnosti novega kancelarja Stresemanna. Zares: o stališču g. Stresemanna med vojno, o brezposojni pomoči, ki jo je nudil ob vsaki priliki generalnemu štabu, nadalje o njegovem kratkovidnem aneksijskizmu na Vzhodu in Zapadu ter o njegovih govorih in zahtevah, ki so delale pangermanom toliko nepo-

kvarjenega veselja, o vsem tem bi se dalo danes po ceni govoriti. Dodati pa je treba, da se je vodja Nemške ljudske stranke, prej Narodno liberalne stranke, v tem času mnogo več naučil, kakor njegovi nekdanji prijatelji. Bil je toliko drzen, da je povedal v svoji stranki, ki je zbrala veliko število najčistejših nacionalistov, odkrito in brez pridržka, da je sprejela Nemčija moralno in gmočno obveznost, dati reparacije do skrajnosti. V mnogih govorih se je zavzemal za direktni sporazum med Nemčijo in Francijo, sicer da mora Evropa postati razvalina. Kljub temu pa se je tudi on v zadnjih letih udaljal bližnji ideji, da bi bilo mogoče in celo koristno, če bi Nemčija izigrala Anglijo proti Franciji. Pa tudi v tem slučaju je imel toliko spoznanja in elastičnosti obnemem, da je priznal svojo pomoto. Stresemann od večerj ne bo oviral današnjega kancelarja. To dokazuje stališče francoskega javnega mnenja, ki mu preteklost g. Stresemanna gotovo ni neznan. Kar je bilo, je pozabljeno, kar ima priti, se pričakuje z nestrpnostjo.

Toda v tem še ne tiči notranja in zu-

nanja težava Nemčije. Hočem jo na kratko orisati, v to svrhu pa moram opozoriti na dve dejstvi, ki z bengalično lučjo osvetljujejo razdrapanost »enotne fronte«, ustvarjene od veleindustrijalcev in profesorjev preko meščanstva tj. do učencev Marxa in Engelsa.

Prvo dejstvo se nanaša na napeto razmerje države do Saksonske. Do odkritega konflikta je prišlo v sledeči zadevi: Saksonski ministrski predsednik Zeigner je v nekaterih javnih govorih opozoril na nedostatke, ki prevladujejo v državni obrambi. Dejstvo, da vzdržuje tajne organizacije za armado nedovoljene zveze potom tako zvanih »Verbindungsoffizierjev«, je označil Zeigner kot veliko nevarnost za državo. Dolžil pa je teh nedostatkov ministra državne obrane, Gesslerja, ki zavestno ni storil ničesar, kar bi onemogočilo te nedopustnosti. Nato je zahtevala srednje - nemška socialna demokracija o priliki sestave novega kabineta, da se vojnega ministra na vsak način nadomesti z zaupnejšo osebnostjo. Tu se je pa vmes postavil sam državni predsednik g. Ebert z izjavo, da hoče imeti v novi vladi g. Gesslerja kot vojnega ministra, Visoki vojaški krogi da so mu zagotovili, da ima častniški zbor le do njega pravo zaupanje in da bi vsaka sprememba v tem oziru škodila skupni stvari. S tem se je škandal samo povečal, ker je ta zahteva postavila razmere v parlamentarno vladani državi naravnost na glavo. Armada se je začela vmešavati v sestavo kabineta, ki je izključna zadeva parlamenta. S tem se je razkrinkala kot garda »pretorijancev«, ki je v najhujših dobah Rima imenovala in odstavljala cesarje.

No, Gessler je ostal, socialna demokracija je požrla pilulo, ves srd vojnega ministrstva pa se je razil na ubogim saksonskim premijerjem Zeignerjem. Četam je bilo prepovedano, sodelovati na Saksonskem pri proslavi obletnice weimarske ustave, obenem pa je bil vojaškim komandam prepovedan vsakršen stik s saksonskimi oblastmi. Tako so bili prekinjeni vsi stiki vojske z eno najvažnejših nemških dežel.

Druga nevarnost za enotnost države in delovanje »velike koalicije« tiči v razmerju Bavarke do države. Pred par dnevi se je povdarilo na oficijelnem mestu v Monakovem, da Bavarska v bodoče ne bo več trpela nobenega socialističnega vojnega ministra. Posebno osovraženi sta imeni Hilferding in Radbruch, ki sta sedaj na seznamu odgovornih činiteljev. V Reichstagu se je Bavarska ljudska stranka, ki zastopa tri četrtine vsega volilstva, kratkoma abstinirala, takozvana »Mittelpartei«, ki zbira meščanstvo in velik del višjega uradništva, pa je zaklicala svoj energični »Nein!« Nič čudnega torej ni, da je bavarska vlada pod pritiskom skrajne desnice nedvoumno izrazila svoje nezadovoljstvo nad novo vlado države, hkrati pa nastane vprašanje, če je še sodelovanje med državno vlado in drugo največje zvezno državo mogoče. Uplivni krogi na Bavarskem si žele odkritega preloma. Razpravlja se zopet o separatističnih načrtih. Pojem »Süd-deutschland« (Južna Nemčija) dobiva novo vsebino. Največja bo pa nevarnost v trenutku, ki se bo g. Stresemann odločil za direktna pogajanja s Francijo. Kdo bo takrat jamčil, da si zadržano sovraštvo proti Berlinu, srd proti Franciji in stud pred republikanskim sistemom ne bo poiskal izhoda v obliki katastrofalne eksplozije?

Razmere uradništva Okrožnega urada za zavarovanje delavcev v Ljubljani.

Z ozirom na poročila, ki jih je »Slovenec« objavil o službeni pragmatiki uradnikov urada za zavarovanje delavcev, smo iz prizadetih krogov prejeli dopis s prošnjo, da konstatiramo, da se je uradništvo, predvsem pa onemu bivše Bolniške blagajne za Slovenijo od strani Osrednjega urada v Zagrebu v resnici storila velika in brezobzirna krivica. Osrednji urad v Zagrebu je uvrstil uradništvo — proti trikratnemu sklepu ravnateljstva tukajšnjega Okrožnega urada — v nove plačilne razrede tako, da so uradniki uvrščeni za dva do tri razrede nižje, kot so bili uvrščeni prej. Osrednji urad je uvrstil uradnike dejansko tako, kakor da bi bili šele včeraj kot novinci nastopili svoj službe, torej tako nizko, kot je to bilo sploh mogoče. Niti najmanj ne upošteval dejstva, da je ravno uradništvo, ki ga je Osrednji urad v Zagrebu v njegovih pravicah sedaj tako brezobzirno prikradl, za zaslužnim in poštovanim delom iz neštetičnih majhnih bolniških blagajn v Sloveniji res ustvarilo tekoni zadnjih let velik moderen zavarovalni zavod, še predno je bil v veljavi današnji zakon za zavarovanje delavcev. Tak udarec je seveda za uradništvo poleg tega, da so mnogi z oktroiranimi uvrstitvami v plačilne razrede občutno materijelno oskodovali, tudi velika in skeleča moralna klofuta. Nič boljši ni z uradništvom pri ostalih okrožnih uradih v Jugoslaviji. Ako pogledamo za zastonj, ki zakriva upravne razmere delavskega zavarovanja v državi, moramo ugotoviti, da se v resnici bile bolj med vsemi okrožnimi uradi za zavarovanje delavcev in pa med upravnim vodstvom centralnega urada v Zagrebu. Ves zakon o zavarovanju so namreč glavarili tega urada v upravnem delu ustvarili tako, da so si zagotovili svoja visoka mesta, ki jih zavzemajo, na noben način pa upravne določbe zakona niso izdelane iz praktičnega upravnega in ekonomskega vidika. To je danes že več kot povsem jasno. Jasno je sedaj tudi, zakaj Osrednji urad na opisani način prikradljuje uradništvo okrožnih uradov. Iz vzroka pa, da more na račun teh vzdrževati veliki aparat svojega visokega uradništva. Krivica, ki se na ta način godi uradništvu pri ljubljanskem okrožnem uradu, je preočita in bo treba o njej še temeljito razpravljati tudi v javnosti.

Od Sofije do Koburga

Nedavni sklepi bolgarske vlade glede reparacij so napravili dober vtisk v pisarnah Velike antante, ki obstoja na papirju in Male antante, ki čvrsto deluje. Položaj carja Borisa je videti ojačen. Mladi kronanec je danes edini neoženjeni vladar. Po Balkanu gre glas o zaroki. Ena romunska kraljčina je že ruská, druga pa jugoslovenska kraljica, tretji preostala potentatkom odnole bolgarski prestol. Ali princeza Ileana ima stonrav dobrih 14 let in njena mati, kraljica Marija, je rekla: »Nekam mlada je, na Sofije se boš.«

Vendar pa je precej verjetno, pravi Cri de Pris, da pride nekoč do tega zakona, če dotlej Bolgari ne pohrustajo svojega kralja.

Razcar Ferdinand, ki živi na svojih posestvih v Koburgu kot bogat vladstelnik, rad povdarja, odkar je ometa njegova dinastija, da ena se želi je njemu spolniti in da hoče samo še v miru prebiti svoje dni. Še nikdar ni sprejemal toliko posetov kakor poslednje čase. Izza prekučije v Sredcu je ves goreč in zbija šale, celo na lastni rovaš. Ko se mu je neki Francoz polaskal: »Nič ne del Dolgo ste vladali, se je bivši car ostro odrezal:

»Menite? Ali veste, kaj se bo reklo o meni v zgodovini? Reklo se bo: Vladal je od Stambulova do Stambuljskega, pa še nikoli v Stambulu ni bil.«

Razcar piše svoje spomine, pa jih ne misli denarno izkoristiti kakor Viljem Hohenzollerski. Zaničljivo je odklonil zlato ponudbo ameriškega založnika, kakor je storila menda tudi Cita. Njegovi zapiski pridejo šele po avtorjevi smrti na svetlo. Nekaj poglavij pa je čital ožim prijateljem, ki pripovedujejo, da so hčerke precej pikre in naperjene zoper posamezne visoke »živine« v Evropi. Odstavek o Viljemu II. obeta postati posebno privlačen.

»Baraba, ne boš nič špricou!
»Sej voda je melika, gospa!« jo potolaži miloleteč.

Pepe in Tine se odtrgata od grude in se zalovita po bazenu. Tinetu zdrse, pok — že leži na spodnjem hrbtu. Pepe pade v zaletu nehote ravno na njegov trebuh.

»O, kako sta žleht! Ali ga bo bolelo!« pridiga gosposčina iz rimskega muzeja.

»A, kua, sej je pulenta jedu!« —
»Oooooo!« se zopet razlega z otroške strani.

Na solnčnih kopelih vse vstaja; celó na mize lezejo posamezniki. Gospa s shiničevili je v pasti. Do gležnjev že sega voda, pa še vedno narašča. Pot k mostiču ji zapira gruča.

»Smrkavci, pustite me veni!«
»Oooooo!«

Končno posreduje nekdo, tako da je dama ravno o pravem času izmuzne, zakaj voda ji zajema že spodnje hlače pod dvignjenim svilnim krilom.

Organizacija NRS.

— Krajevna organizacija NRS v Trbovljah naproša vse bratske organizacije stranke, da bi zbirale prostovoljne prispevke za stavkovni fond. Denar in naturalije naj se pošljejo na krajevno organizacijo NRS v Trbovljah.

Iz prosvetnega življenja.

PEVSKI ZBOR »GLASBENE MATICE«

namerava izvršiti v novembru veliko koncertno turnejo po Češkoslovaški in obiskati predvsem Prago, Plzen, Budjevice in Bratislavo. V programu koncertov je poleg izbora mešanih zborov (umetne in narodne pesmi) tudi izvajanje našega reprezentativnega dela A. Lajovica: »Psalme« za zbor in tenor-solo, dalje izvajanja najboljših naših skladb za orkester (Lajovic, Škerjanc, Adamčič i. dr.). Poleg splošnega kulturnega smotra bi zasledovala ta koncertna turneja utrditve medsebojnih stikov s Čehoslovaki in bi naj bila prvi resni polkovi v glasbeno kritičnem češkem svetu pokazati nekako bilanco o razvoju naše glasbene in pevске moči. V čeških glasbenih krogih vlada za nameravano podvzetje »Glasbene Matice« najtopleše zanimanje. Naravno pa je, da bo njenemu pevskemu zboru možno častno in uspešno izvršiti svoj namen, če bo našel odziv v vsej naši javnosti, zlasti bi bile brez krepke gmočne pomoči stavljene turneji najresnejše ovire.

O SLADKA SMRT, PREDOLGO SE NE MUDI.

Kakor je postal Albin Valabregue, avtor veselih burk, eden najresnejših raziskovalcev onostranstva, ki pahe danes trodejsko »Premagana smrt« (La Mort vaincue), tako se je veliki angleški pripovednik policijskih romanov, Conan Doyle, prelevil v vnetega spiritalističnega propovednika. Ondani je razlagal Kanadčanom v Montrealu, da je smrt poželenja vredna celo za tiste, ki niso siti življenja. Smrt je kali veličastna in prehod vanjo se vrši brez groze in bolesti. Od kratote in dobrote žareča oblička nas gledajo v takem trenutku. Ko stvarno telo premine, se preseli dušno telo v tretje, slavno področje. Tu nahajamo palače in dvorce, jezera in potoke, mična in lična počivališča ter zabavišča, kakor jih ni na zemlji. »Mnogi duhovi, s katerimi sem stopil v stik — resno trdi oče Sherlocka Holmesa — so mi pravili, da so vstopale v to novo sfero mislili v početku, da so zablodili v kak neznan in velikepelen kraj sveta.« Čudno je samo to, da se Conan Doyle sam ne odpravi iz doline solz v blaženo prestolico. Ali ni dosleden ali pa nas zafrkuje. Zakaj, če njegov nauk ni resničen, je pa res nič.

KONZULATI V LJUBLJANI.

Gen. konzulat Č. S. R.: Brez št. 8/I. Francoski konzulat: Ljub. kreditna banka, Dunajska cesta.

Hon. konzulat Belgije: Urad Ljublj. veleposelnja.

Avstrijski konzulat: Turjaški trg 4/II.

Italijanska delegacija: Zrinjskega cesta 3-I.

Vozni red je izšel danes v založbi »Zvezne knjigarne« v Ljubljani.

Pismo prijatelju v Paradiž.

Dragi! V Ljubljani imamo, kakor si se že lahko večkrat prepračal, vedno kako razvedrilo. Slovenci smo namreč oblagodarni s posebnim smislom za pamp. Nekateri vidijo v tem poseben dar božji, drugi pa se te lastnosti skoro boje in jo motijo z neko izvestno bolaznjo. Jaz ne spadam niti med prve, niti med druge, temveč pustim vse to, kakor je in kakor mora biti. Po mojem skromnem mnenju se vse vrši po gotovih zakonih, ki jih mi največkrat niti ne poznamo... Kaj bi se potlej človek ščeperlil?!

Trenutno odvarjamo v Ljubljani V. katoliški shod. Ako bi bil jaz politik ali tako kaka javna osebnost, bi moral reči, da želim udeležnikom čim največjega uspeha. Ker pa nisem niti politik, niti javna osebnost sploh, mi te želje ni treba izražati in sploh ne pojasnjevati, kako in kaj mislim o tej zadevi. Samo to lahko rečem — in ti mi boš gotovo pritrdil — da želim in privoščim vsakemu svoje. Na tak način se po mojem spet silno skromnem mnenju praktično približujemo tistemu človeku, ki o njem mnogo govorimo in pišemo, a bi ga najraje pobili, če bi se nesrečnik nenadoma pojavil na kaki ljubljanski ulici. Amen.

Za bližnje bodočnosti se nam obeta spet prav zanimiva polemika. Predmet bo menda filozofija. Dovolj torej, da ti zadevo nekoliko obrazložim.

V eni izmed zadnjih števil »Slovenskega Naroda« je nekdo objavil članek, ki ga krasi naslov: »Mrtvi klerikalizem.« — »Slovenec« je takoj odgovoril z notico »Družna impotenca slovenskega naprednjstva«, kjer se nekoliko zaletava v ljubljansko filozofsko šolo! Eto, kakor vidiš, smo napredovali. Pred nedavnim časom smo v Ljubljani govorili o »Figabritu, Zekserju« in o neki šoli z neprijetnim epitetom, tam blizu sv. Florijana, danes pa govorimo o ljubljanski filozofski šoli. Torej gremo vendar naprej. Je pa nekaj drugega pri tej

zadevi. Slovenci ne znamo ločiti med br-luzzo, ki jo dnevno razliva po svojih političnih listih, in pa med znanostjo, ki jo goji naša univerza. En tak slučaj smo pred nedavnim doživeli. Po mojem mnenju ta zadoščila in nam ni prav nič treba novih. Rad bi te, moj dragi, v tej zadevi vprašal za svet. Jaz sem namreč tehle misli:

Politika, ki štopica po svetu v embrijalnem mehurju, naj se ne meša v znanost. Pomagano ji s tem ni prav nič, kaj večjemu narobe. Ako pa našim slavnim politikom zmanjka za medsebojno zbadanje snovi, naj si kupijo za ta posel v bližnji tozadevni trgovini buck ali šivank, pa naj se zbadajo. Dovolj je že, da je vera monopol posameznih političnih struj, znanost bi vendar lahko ostala prosta vsake monopolne takse. To velja brez izjeme za vse: liberalce, klerikalce, demokrate, radikalce, narodne in mednarodne socialiste, kmetijce in kakor se že vsa ta pisana družba imenuje.

Kaj misliš o tem? Po mojih mislih univerza pri svojem znanstvenem delu ne rabi... Sicer pa moram molčati. Ako bi se to razvedelo, lahko pridem v položaj, da bodo hudi ont na univerzi in oni po redakcijah. Potem pa joj meni siroti.

Hotel sem že končati in te lepo pozdraviti, pa mi vendar še ne da žilica mira. Imamo namreč zdaj v Ljubljani še eno novost: kritika, ki govori o delih, ki jih ne pozna. K tej pridobitvi si lahko čestitam, jaz pa hočem biti prvi, ki mu kličem: »Naj živi in prospera, sebi samemu v korist, vsem treznim ljudem pa v nedolžno zabavo!«

Pozdravljeni!

Tvoj Tone Zemljan.

O novem kopališču.

Pepe in Tine se z razgredo naglico slatičita kar na klopi, ker »se še ana umarca na dubi ne, orka«.

»Viš, prej sem peršu jest hnogam, ket ti li žounam; pa sem ano zemlo peršpari!«

»Jest sem pa pulenta jedu; mam zadost du dveh!« — Posluš, kaj se tamla menja!«

Vstran na desno ležita v predpisani iztegnjeni legi dve dami na solncu; obilen gošpod stoji poleg in se praska neke pod pazduho, drugi, opečen po pletih, se rahlo tiplje in diskretno navija ustnice.

»...že, že, seveda! Toda zdravnik priporoča vsaj eno uro po kosilu, da želodec laže prebavi!«

»Kakor je pač želodec! Nekateri preje, drugi pozneje,« podvomi praskajoč se gošpod.

»Ma oštija, kej želodec!« se razvname opečen. »Pelte sama če dol, boste vidia: sej je voda bolj gorka ko zraki!«

»Ma ona ne misli taku, Žusti Zastran vode, ki jo tišči!« popravlja druga.

Pepe in Tina sta slečena, pa se zadovoljno muzata. Hudomušno se ozreta na četvorico, steteča po mostiču naravnost na »barjetro« in, čof — resnično na trebuh.

»Ooooo!« zadoni odnekod.

Ko pomoli Tine glavo iz vode, se oglaš z lovečo se sapo: »Pepe, ti si pa na pauhi!«

»De bo prej prebavi!« — Ti, kej je pa domš Měké?« se oba ozirata, ko prirataca iz vode. »Lej ga, že spet jih tamla hēcal!«

Ob ograji se je nabral gost špalir občinstva. Sredi malega bazena se potaplja Měké I. in Měké II. po načinu cirkuskih reklam. Ni po vsem originalno, pa je jako dobro. Se celo pozornost »kopeljščika« se zaleti dol. Tačas priplava lepo številce plavaveč čez strugo brez vstopnine. Tudi ti prav nedolžno pristopijo h gruč — in kopališče se začne potapljati. Istosčas končata Měketa s splošnim smehom in odbravnanjem. Mlajši se razbeže na dve strani in nekateri brizgnajo vodo na desno in levo.

Vseh vrst vino

Sirovi

ŠPIRIT IZ ARKOVE TOVARNE

Vseh vrst žganje

— rafinirani 96,7 %, najfinejši brez vonja, vedno na skladišču po najnižjih cenah — Gorljivi

Ljubljana

Telefon 5—18

„VINEA“

družba z o. z.

Rudnik :::

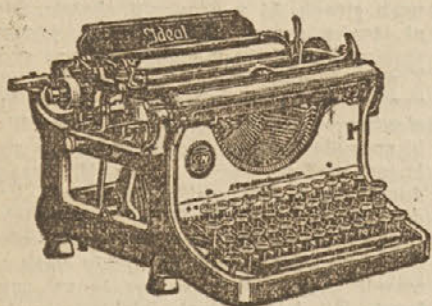
Telefon 5—18

Cognac medicinal!

Generalno zastopstvo tovarne „ARKO“ Zagreb

Tovarna špirta, kvasa, likerja, konjaka etc.

Liqueur Triple Sec!

Najpopolnejši pisalni stroj sedanosti!

Tudi na obrokel

The Rex Co., Ljubljana

Telf. 268 int.

Gradišče 10.

Ustanovljeno 1906.

Zahtevajte ponudbe.

Krasne vile

Stanov. hiše

in višje.

Trgovske in obrt. hiše

v mestu in na deželi v raz-

nih cenah od Din 85.000—

do Din 1.000.000—

Več hiš z gostilno in me-

sarijo, tovarno

lesnih izdelkov in

elektrarno z žago na Sta-

terskem.

Milne v bližini železn. postaj.

Rmečka posestva 3, 5, 8, 13, 22,

35, 40 oraloj in večja od

Din 35.000— naprej.

Gozdna in vinogradna posestva.

Stavb. parcele v Ljubljani

in okolici od Din 15

za 1 m².

Več se izve v Realitetni pi-

sarni v Ljubljani, Poljanska c.

št. 12.

Oglašujte

v „Jutranjih
Novostih“.

Šentjanski

premog

se dobi po ugod-
nih cenah vsako
množino.Prodajni urad šentjanskega
premogokopa
Ljubljana, Brekov trg 10.Od 27. t. m. dalje
zopet redno ordiniram.

Med. Univ.

Dr. Eleonora Jenko Groyer,
zdravnica,
Ljubljana, Miklošičeva c. 6.GRADBENO PODJETJE
ING. DUKIČ IN DRUG

LJUBLJANA, Bohoričeva ul. 20.

Elektrotehnično podjetje

Leop. TRATNIK

LJUBLJANA, Sv. Petra cesta št. 25

Gradnja elektrarn, polaga mo-
torjev in instalacijskega materi-
jala. Svetilna telesa, likala itd.

ANTOMOBILE

TOVORNE

OSEBNE

RABLJENE

J-GOREC

LJUBLJANA

Eau de Cologne Louis XIV.

se odlikuje posebno s
svojim finim ugodnim,
osvežujočim vonjem, ter
se porablja kot parfum
in z izrednim uspehom
za negovanje obraza in
telesa. Cena 1 l Din. 150
1/2 l Din. 80. Steklenico
je prinesiti seboj.

Uran-Parfumerija

Ljubljana, Mestni trg 11.

Protiv znojnih nogu upotrebite

HOFFER PUDER br. III.

Dobiva se u svim apotekama i drogerijama.

RAVE d. d., ZAGREB.

MALI OGLASI:

Cena oglasom do 20 besed Din 5.—; vsaka nadaljna beseda 25 para.
z davščino vred.

Blazine, žima

morska trava. Peter Kobal
Kranj, Glavni trg (tovarna
vseh vrst blazin in žime in mor-
ske trave, modroce na peresih.
Specijalna tvrdka za izdelovanje
klubgaratur. — Najnižje cene!
— Najsolidnejši izdelki! — Za-
htevajte oferte in cenike!

Hiša

z 8 sobami, 2 kuhinjama, kletjo,
močno zidana, pripravna za vsa-
ko obrt ob železniški progi
Zidani most — Zagreb tik kolo-
dvora, poleg vrt za zelenjavo,
2 orala nlive, hlev za živino
in svinjaki se ceno prodajo. Stano-
vanje takoj na razpologo. Dopi-
se pod „Ugodna prilika“ na
upravo tega lista.

Ročni voziček

popolnoma nov za 300—400 kg
teže se prodaja po ugodni ceni.
Naslov v upravi lista.

Soba

mehovano, veliko, s tremi po-
steljami, ishem s 1. septembrom.
Plača postranska stvar. Naslov
v upravi lista.Čevljarskega pomočnika
za vsa dela se sprejme takoj.
Naslov v upravi lista.

Kompanjona

za novo tovarno v večjem me-
stu Slovenije, s kapitalom Din.
500.000,— se sprejme. Jako do-
bičkonosno, brezkonkurenčno
podjetje. Lastno tovarniško po-
slojje s vsemi stroji dogotov-
ljeno. Ponude pod „Nova to-
varna“ na Aloma Company,
anončna družba, Ljubljana, Kon-
gresni trg 3.

Izredno neprijetno je,

ako se pri turah in dolgo-
trajni poti pojavi suhota v grlu.
Zato vsak pameten turist in
športnik uporablja namesto to-
bake in alkohola Wrigleyev
žvečilni gumi. General. zastop-
stvo drogerija „Adria“, Ljub-
ljana, Selenburgova ulica.

Akademik

absolvent knjigovodstvenega te-
čaja, zmožen trgovskega raču-
nanja, slovenske in nemške ste-
nografije, išče službe. Ponudbo
pod »Maribor« na upravo lista.

Zakaj

se uporablja Wrigley-jev žve-
čilni gumi, pojasni današnja
notica.

Stanovanje

iz dveh sob, kuhinje s pritlik-
nami se zamenja z enakim v
sredini mesta. Ponudbe pod:
„Stanovanje št. 5.070“ na upr.
lista.

7 veretic

živih, 4 mlade in 3 stare, se
proda. Komad po Din 15.—
Izve se pri vratarju Blažica
Studenec.

Mesto šepetalca.

Sprejme se muzikalnega čitanja
zmožen sufler za operne pre-
stave v gledališču. Prijave na
upravo Narodnega gledališča v
Ljubljani.

Hiša

v Laškem v dobrem stanju, v
sredini trga z lepim vrtom se
proda za ceno 120.000.— Din.
Blaž Zupanc, Laško.

Koliko

stane en mali oglaš? Do 20
besed 5 Din, vsaka nadaljna
beseda 25 para, tako si lahko
izračunaš sam kaj stane tvoj
mali oglaš.

Otvoritev

špecialne zaloge tapetni-
skih izdelkov. — Žima vseh
vrst — morska trava — vsi v
to stroko spadajoči predmeti.
Točno in solidno delo po naro-
čilu in popravila. Se priporoča
Rud. Sever, tapetnik in deko-
rator, Ljubljana, Gosposvetska
cesta št. 8.

Knjigovodja

samostojen, obenem perfekten
korespondent (slovensko, nem-
ško in italijansko) z več-
letno prakso, v vseh pisar-
niških poslih dobro verziran,
agilen, dober organizator išče
primerne mesto. Gre tudi na
deželo. Nastop takoj. Cenj. do-
pisi pod »Zanesljiv«, na upravo
lista.

Klavir

skoraj nov, trdke Lanberger
& Gloss. Fino in solidno delo
iz predvojnega doba. Ogleda se
ga lahko med 13. in 18. uro.
Naslov v upravi lista.

Kinoaparati

se prodajo za 5.500 Din. Naslov
pri Aloma Company, anončna
družba, Ljubljana, Kongresni
trg 3.

Sprejme se

več dobrih samostojnih krojač-
kih pomočnikov za male in veli-
ke komade — konfekcijsko delo.
Le zmožni in trezni naj se javijo
v pisarni Emonske ceste 8. Samo-
stojni mojstri pa dobijo delo pro-
ti garanciji ali kavolji na dom.

Tovarne, podjetja!

Absolvent strojno elektroteh-
niške visoke šole s komer-
cialno prakso išče takojšnje
službe. Ponudbe pod „Vesten“
na upravo „Jutranjih Novosti“.Grajščina elegantno meblo-
vana, parketi,
elektrika, žaga, polnojarmenik
na vodno moč 26 oraloj, pri-
ma posestva živ in mrtev in-
ventar 1.350.000 Din.Posestva od 3 do 175 ora-
lov v okolici Ma-
ribora in letno.

Zaga z mlinom.

Vila takoj cela prazna ob
parku Maribora.
gostilne, tovarne prodajo.
Hiše, Posedstvo v Nemški Av-
striji se zamenja z tukajšnjim.
Realitetna pisarna Zagorski,
Maribor, Barvarska ul. 3.

Asztaltársaság

alakítását végett jelenkezzenek
magyarul beszézők. Minden tisz-
teséges embert szívesen látunk,
vitékrol is. Levelek „Orger“
címezéssel a kiadóba küldendők.

Bivši

železniški pisarniški poduradnik
z znanjem štirih jezikov želi
primerne službe. Naslov v upr.
lista.

Pozer! Dame, kavalirji!

Eleganten francoski garderobe
kovček se prodaja. Naslov A. Šim-
novc, krojač pred Škofljo 3.

Din. 5—6.000

proti vključbi ali dobrim del-
nicam iščem za kratko dobo
na dobre obresti. Ponudbe pod
»Točno« na upravo lista.

Celjani!

Poslužujte se krojaške delav-
nice Matija Stipčič-a v Zavodni
št. 40. Solidno delo. Točna po-
strežba. Cene konkurenčne.Velika zaloga klobukov
in slamnikov se dobi pri

Franc Cerar

družba z o. z.

tovarna v Stobu,
pošta Domžale.Prevzamemo se tudi stari klobu-
ki in slamniki v popravilo
pri Kovačevič i Tršan
v Ljubljani, Prešernova ul. 5

Sprejemanje v sredo.

Zaloga v Celju,
Gosposka ul. št. 4.

Gradbeno podjetje

Arhitekt

V. Krainer & Ko.,
Jesenice.Stavbna vodstva:
LJUBLJANA, DOMŽALE,
ZAGREB.Izvršuje privatne in indu-
strijske stavbe, proračune
načrte, cenitve, posebni
oddelek za arhitekturo.

Delavnica

za precizno mehaniko

Viljem

Sequart

Ljubljana

Šelenburgova ulica 4
(na dvorišču).Šolska in precizna ri-
salna orodja.

Merilni instrumenti.

Merila in tehnične po-
trebščine.

SPLOŠNA KNJIŽNICA

v založbi

Zvezne tiskarne in knjigarne
v Ljubljani.

Izšli so zvezki:

Št. 1. Ivan Albreht: <u>Ranjena gruda</u> , izvirna povest, 104 str. . . broš. Din 12, vez. Din 17.	
„ 2. Rado Murnik: <u>Na Bledu</u> , izvirna povest, 181 str. „ 16, „ 22.	
„ 3. Ivan Rozman: <u>Testament</u> , ljudska drama v 4 dej., 105 str. „ 12, „ 17.	
„ 4. Cvetko Golar: <u>Poletno klasje</u> , izbrane pesmi, 184 str. „ 20, „ 26.	
„ 5. Fran Milčinski: <u>Gospod Fridolin Žolna in njegova družina</u> ,
veselomodre humoreske, 72 str. „ 8, „ 13.	

Cene se razumejo brez poštne.

Cenjena naročila naj se pošiljajo na: Zvezno tiskarno in knjigarno —
oddelek knjigarna — Ljubljana, Marjin trg št. 8 telef. št. 44.

Jadranska banka - Beograd

Delniška glavica: Din 60.000.000. Rezerva: Din 32.515.000

Podružnice:

Bled	Jesenice	Metković
Cavtat	Korčula	Prevalje
Celje	Kotor	Sarajevo
Dubrovnik	Kranj	Split
Eicegnovi	Ljubljana	Sibenik
Jelsa	Maribor	Zagreb

Amerikanski oddelek.

Naslov za brzojave: JADRANSKA.

Afilirani zavodi:

JADRANSKA BANKA: Trst, Opatija, Wien, Zadar.
FRANK SAKSER STATE BANK, Cortlandt Street 82, New-York City.BANCO YUGOSLAVO DE CHILE: Valparaiso, Antofagasta,
Punta Arenas, Puerto Natales, Porvenir.

SINGER

ŠIVALNI
STROJI

Na celem svetu znani kot najboljši.

Podružnice in zastopstva v vseh mestih.

LJUBLJANA, Selenburgova ul. 3.

Centrala za državo S. H. S. ZAGREB, Maruličeva ulica broj 5, II. kat.

„Bila je čudna, poletna noč...“

(Dokumenti o vzrokih svetovne vojne.)

»Bézi Magyar Ujsag«, organ dunajske madžarske emigracije, je objavil pred par dnevi ciklus interesantnih članov o vzrokih in o početkih svetovne vojne. Te članke je napisal Paul Kerl, eden najodličnejših madžarskih socijalistov, ki je bil pod Horthyjevim režimom na smrt obsojen. Pozneje je bil Kerl izmenjan za odlične madžarske osebnosti ter izročen sovjetski Rusiji. Kerl, znan kot književnik in novinar, živi sedaj na Dunaju, kjer objavlja svoje spomine iz za svetovne vojne. Pred vojno se je Kerl čestokrat nahajal v Beogradu, in sicer kot dopisnik »Az Está«. Njegovi dopisi so bili zelo objektivni. Na Madžarskem se je celo govorilo, da je Kerl srbofilno orijentiran. Članki, ki jih je obelodanil »Bézi Magyar Ujsag«, so izšli pod naslovom »Bila je čudna, poletna noč.« Članki so grupirani v več poglavij in prvo se zove

I.

Ubili so prestolonaslednika.

Spominjam se, tako pričena Kerl, spominjam se, da je bila to zelo čudna, poletna noč. Spominjam se tiste nedelje v juliju. To je bila zadnja nedelja izginulega Atlantisa. Sedel sem v veliki restavraciji Margitsziget, v hladnem kotičku pod neko akacijo. Životali smo v strašni vročini, sedeli v širokih, spletenih foteljih, kakor kake divje zverine. Prižgal sem si cigareto, ali grlo je bilo suho. Zaželel sem si osvežitve. V trenutku, ko sem začel uživati v sladoledu, se je pojavil glasnik, tragični glasnik grške tragedije v obliki suhega mladeniča. Pristopil je k nekemu obmizju ter je rekel napol slšno:

— Polzkusili so atentat na prestolonaslednika... Pravijo v Sarajevu... Zares, v Sarajevu so bili neki manevri. Tudi prestolonaslednik se je nahajal tam. Vedel sem za razpoloženje v Bosni in Hrvatski, odkar je bila anektirana Bosna, zlasti pa po balkanski vojni. V teh krajih sem bil ravno takrat, ko je bil uprizorjen atentat na Škerleca.

Rekel sem portirju, naj pokliče Sarajevo, policijo, češ da bi hotel »Az Está« govoriti. Razgovarjali smo se nekaj časa, nato pa se pojavi portir in reče:

— S Sarajevom se danes ne more več govoriti.

Skočil sem k telefonski kabini, toda zaman: zveza s Sarajevom je bila nemogoča.

— Toda zakaj?!

— Ne vemo, ali zveze nam hočejo dati.

— Ali je torej res?

— Da, prestolonaslednik in njegova žena sta mrtva...

Kljub temu nisem verjel in niti pomislil nisem, kaj vse to pomeni. Vedel sem samo eno: da moram čimprej v Sarajevo. Komaj sem našel voz ter se odpeljal naravnost v redakcijo. Na ulicah je bilo malo ljudi, vročina pa strašna. Vlak je bil poln novinarjev, proročani in smešnic, kakor vedno, kadar so novinarji med seboj. V vagonu smo kvartali, o dogodkih pa ni govoril niko.

Lepo orijskano mesto, napo. Niš, napo Linz; tu je avstrijska birokracija vzdrževala vsako originalnost. Mesto je bilo vedno čisto, ali tokrat se mi je zdelo vse drugače. Pozneje sem videl slične stvari, zlasti za časa svetovne vojne. Izropane trgovine, pobita okna,

razmetane stvari... Vse je ležalo na ulici. Sledovi požara, ki je bil jedva ugašen. Požar je bil dobro organiziran. Tu sem prvič zavohal ta specijalni vojni dim... To so pravi pogromi. Pogromovi proti Srbom. Ko se je raznesla vest, da je prestolonaslednik ubit, so hrvatske in muslimanske tolpe, kakor da bi čakale na ta trenutek, navale na srbske trgovine in jih izropale. Mesto je bilo polno vojaštva, toda nikogar ni bilo, ki bi se bil zoperstavil masam. Niti policije ni bilo, ne orožnikov. Ko je bilo že vse oropano in uničeno, takrat se je šele pojavila vojska. Potem so šele postavili k ruševinam vojaške straže. Stali so vojniki, ponos avstro-ogrsko monarhije... Stražili so stvari, da jih nikdo ne bi odnesel. Glavno je bilo, da se da katoličanom in muslimanom prilika, da porušijo vse, kar je srbskega... Tolpe so »delovale« pod patronažo oblasti. Na razpolago so celo priče, ki vedo povedati, da se je takrat poveljevalo v nemščini... Neki advokat, Srbin, ki je bil tako naiven, da se je pritožil oblasti radi napravljene škode, je zbiral celo podatke. Škoda je bila poravnana, toda kdo je plačal? Kje je ta srbski advokat? Kdo ve, kdaj je bil obešen in na kak način...

Na ulicah povsod mir in red. Trgovine poslujejo, samo srbske trgovine so ležale na smetiščih. Spominjam se, da je bila trgovina nekega Jožefa Nagya polna obiskovalcev. Zraven je bila srbska trgovina popolnoma razbita. Vojak je stal pred nagomilanimi stvarmi. Vprašal sem ga:

— Zakaj ne odnesejo razmetanih stvari?

— To še naj leži na tem mestu nekoliko dni, naj vidi ta srbski »Gesinde«!

Po zmogoslavnih balkanskih vojnah je Avstro-Ogrska na vsak način hotela provocirati kak konflikt. Tudi pogrom proti Srbom, davno pripravljen, je bil izraz tega hotenja, kakor tudi mobilizacija. Vse je bilo tako, kakor da se je samo čakalo...

Na postaji je stal voz z mrtvaškima krstama. Prestolonaslednik in njegova žena sta ležala v restavracijskem vagonu, v katerem so improvizirali mrtvašnico. Drugi vagon je bil poln cvetlic in vencev. V mestu je vladal mir. Na ulicah ni bilo najti niti enega samega Srba. Ali niti Hrvati niti muslimani niso več govorili, kakor da so se začeli zavedati, kaj so storili. Glasno so govorili samo uradniki in vojniki.

V enem tistih dopisov sem pisal: Misli in ideje vojne birokracije so se afirmirale pozneje v dogodkih, ki jih sedaj (pisal sem takrat) ne morem obširneje in podrobneje raztolmačiti. V bosanskih vladnih krogih sem slišal sledeče mnenje:

— S Srbi je treba napraviti konec. Vsi so iredentisti in sovražijo monarhijo. Srbijo smatramo za svojo domovino. Živimo med sovražniki, ki konspirirajo s Srbijo. Edina pomoč je najjačja energija proti njim. Srbom moramo pokazati pest. Če hočemo mir in varnost, moramo z njimi obračunati. Sicer pa: Čemu pa imamo pravzaprav močno vojsko...?

Vojna, kazenska ekspedicija. To je tukajšnje razumevanje. Stroga nota, odposlana Srbiji, se smatra kot priprava na oboroženo akcijo. Prilika je izborna. Polovica prebivalstva je srbska. V Bosni pa so Srbi najbolj zdrav element. Oni so moč in zdravje. Srbi de-

lajo. Oni so kmetje in trgovci. Hrvatje so uradniki. Turki so »gazde«, ali pa propadajo zavsem. Med Srbi se je pojavil močan ekonomski in kulturni pokret. Balkanske vojne so silno povzdignile srbsko zavest.

Voditelj bosanske socialistične stranke mi je rekel sledeče: Atentat je zakrivil režim. Agrarno vprašanje je v prvi vrsti srbsko vprašanje. Administracija je strahovita. Bosna je gnosišče monarhije. Bosna se sistematično izroča avstro-ogrski agrarni in industrijski aristokraciji.

V tragičnem mestu je vse mirno, le agentje-provokaterji, detektivi in vojniki govore glasno. Začutil sem zatajeno čustvo trumfa, tu... na meji... kjer se zrcali zunanja politika monarhije v vsej svoji goloti.

Ošel sem k obali Miljacke. Tja, kjer se je izvršil atentat. Turške hišice, modro nebo, sveži zrak... Na drugi strani skrbno očuvani park. Kakor na plakatu, tako so bile izdelane črke F. J. — pečat zmagovalca nad mestom. Medtem, ko sem se pogovarjal z vojniki in agentje-provokaterji, vprašujoč po detaljih umora, poslušajoč, vedoč za bojno razpoloženje oblasti. Takrat se mi je razodela revolucionarna misel srbske omladine. Ko sem videl mesto atentata, sem vedel, da so oblasti to dejanje ne samo omogočile, temveč tudi podpirale. Ta misel je postala pozneje moje prepričanje.

II.

Kako so poslali prestolonaslednika v smrt?

Natančno sem občutil v tej izropani in terorizirani prestolnici, v kateri so si upali glasno govoriti le agentje-provokaterji in vojniki, da je bil s strani mračnih sil insceniran ta atentat z edinim namenom, da se izkoristi revolucionarna mrzlica srbske omladine. Medtem pa so oblasti znale vse, računile z vsem in bile natančno informirane o tem, kaj nameravajo... otroci. Takrat sem telefoniral iz Sarajeva svojemu listu sledeče:

... Kaj pomeni in čemu služi pripravljena vojska napram mladeniču, ki je mogel v svoji odločnosti zadeti monarhijo v srce, kadar se mu je zljubilo? V četrti gimnaziji je sklenil, da bo ubil kronano glavo. Tri leta pozneje, takrat, ko se je monarhija opremila z najboljšimi strojinami, z novimi regimenti, takrat je ta študent izvršil svojo namero. ... Videl sem mesto. Reči moram, da je zelo tesno. Ulica Franca Jožefa, kjer se je izvršil atentat, je tako ozka, da se v njej kak voz ne more obrniti... Oblast je morala vedeti, kaj se pripravila med omladino, ki je bila pripravljena na vse, celo na martirij. Srbski in hrvatski dijakci so se pretepali medsebojno, in v času atentata na Škerleca je bila razkrita zarota srbske šolske mladine.

Zares je nerazumljivo, kako so pustili v teh razmerah prestolonaslednika na sarajevske ulice. Spomnimo se prestolonaslednikovega obiska v Budimpešti, kjer so bili na širokih bulvarjih postavljeni na vsak korak tajni policisti. V Sarajevu si je pa atentator prav lahko izbral najugodnejše mesto. Na onem mestu, kjer so padli usodni streli, ni bilo niti enega policista. Drugi atentator pa je imel direktne zveze z vladno policijo...

Interesantno je in karakteristično obenem, da sem jaz takrat vedel, da je imel Čabrinović nekatere zveze z vladno. V Sarajevu niso takrat ničesar prikrivali. Vsakemu, ki je došel iz Pešte, so

povedali resnico, v domišljiji seveda, da je zelo pameten. Nekaj tednov pozneje je izšlo v beograjskem »Balkanu« ono razkritje Krste Ciovarića... »Az Está« je to takoj objavil. Takrat je hotela beograjska policija podvzeti potrebne korake proti Čabrinoviću, ki se je nahajal par tednov pred atentatom na beograjskih tleh. Avstro-ogrski konzulat je interveniral v njegovo korist in mu je izstavil celo moralno sprčevalo. Dopisnik »Az Está« je takrat dožal s strani beograjske policije, da je bil Čabrinović socialist, da so ga pa izključili iz stranke, ker je bil preveč prožet z anarhističnimi idejami. Beograjska policija je pazila budno na Čabrinovića, saj ga je smatrala kot nevarnega norca. Medtem je avstro-ogrski konzulat interveniral, dopisniku »Az Está« pa je reklo, da je bila Čabrinoviću izstavljena moralna svetožaba... Da ni imel tega sprčevala, bi bil preganjan v Bosno, tam bi ga bila policija ujela in ne bi mogel poizkusiti atentata.

Beograjska policija je poznala tudi Principa. Vedela je, da je inteligenčen človek, ali da je obenem zelo eksaltiran. Živel je mizerno in ko so po atentatu našli sarajevski policisti v njegovih slamnjači 2000 frankov, je beograjska policija izjavila, da je dobil ta denar po vsej verjetnosti v Bosni, ker v Srbiji včasih ni imel niti toliko, da bi se mogel najest. Verjetno je, tako je izjavila beograjska policija, da so oni policisti, ki so ta denar našli, skrili to vsoto sami v slamnjačo. Nemogoča je bila predpostavka, da sarajevska policija ni vedela, da sta Čabrinović in Princip dva nevarna človeka. Verjetno je celo, da je bila informirana o vsem, kar se pripravljalo proti prestolonasledniku, vedela je celo za podrobnosti, in vendar je pustila odločiti usodo...

V tej policijski deželi je bilo naravnost nemogoče, da policija ne bi vedela za Principa in Čabrinovića, saj je stal za vsakim človekom po en policaj ali agent-provokater. Na največje začudenje avstro-ogrsko politike je pozneje bilo objavljeno v listih, da je srbska vlada posvarila dunajske kroge, naj ne pustijo prestolonaslednika v Sarajevo. To je storila tista srbska vlada, ki jo je avstrijska zunanja politika dolžila soudeležbe na atentatu... Ali prišlo je drugače: sarajevska policija, vojni guverner in ostale oblasti so jamčile za red, mir in harmonijo.

Za revolucionarno razpoloženje srbske srednješolske omladine je morala vodeti sarajevska policija ravno tako dobro, kakor jaz, ki sem o tem pojavu napisal dva članka: enega po atentatu na Škerleca, drugega po atentatu na prestolonaslednika. Sarajevska policija je morala za vse to natančno vedeti, saj je imela povsod svoje špijone, kakor svojčas carska Rusija.

Po atentatu se je branila sarajevska policija s tem, češ da za časa prestolonaslednikovega bivanja v Bosni ni imela inicijative v svojih rokah, ker je to bila stvar vojne komande. Oblast ni vršila svoje dolžnosti, ker je bil užaljen njen prestiž... Prestolonaslednikov štab je pozneje to trditve demantiral z izjavo, da je poslal natančni spored prestolonaslednikovega potovanja vsem oblastvom, tudi sarajevski policiji. Tu so igrale podzemne sile svoje posebno vlogo. Znano je, da nad Hrvatsko in Bosno niso vladale odgovorne oblasti, to je bilo delo, ki se je vršilo naravnost iz cesarskega dvora. Upravljali so ne ravno odlični birokrati in znana dvorska klika. Ta tiha klika je dosegla s prestolonaslednikovo smrtjo dvojce: naprej se ga je iznebila, ker ji ni bil

po volji. Na drugi strani pa se je žala izkonstruirati balkanska vojna, kar ji poprej nikakor ni uspelo. Tej kliki je bila bosanska vlada izročena na milost in nemilost. Upravni in policijski uradniki v tej pokrajini so bili navajeni tudi na to, da so bili obenem agentje-provokaterji. Ti uradniki so bili sposobni, storiti vse, kar se je od njih zahtevalo, saj so natančno vedeli, da jim ne ukazuje predpostavljani uradnik, temveč dunajska klika.

Ta klika je našla opore tudi v političnih krogih, zlasti v madžarskih, ker je madžarska vlada sovražila prestolonaslednika in ker je komaj pričakovala balkansko vojno... Spominjamo se samo, kako triumfalno je kričala takratna dvorna klika, ko je bil izvršen atentat. Na čelu te klike se je nahajal Montenuovo. Pozneje smo slišali še lepše stvari. Doznali smo, da je cesar Franc Jožef vzkliknil, ko je slišal o smrti prestolonaslednika, sledeče: »Bog je to vprašanje rešil torej na ta način...«

Razumljivo je, da je mislil prestolonaslednikovo vprašanje. Tispa pa je odgovoril nekemu srbskemu politiku iz Bosne, ki se je pritoževal nad preganjanjem Srbov, takole: »Dobri Bog je hotel tako in Bogu smo dolžni zahvalo za vse.«

Osvobodili so se prestolonaslednika, imeli so parolo, s katero bodo pošiljali milijone v kladivo... O tem, kako vestno je pripravljala dvorska klika prestolonaslednikovo smrt, ne bomo izvedeli nikdar. Če pa razmislimo vojne priprave, ki jih je delala avstro-ogrsko-bosanska »ohrana«, tedaj si lahko predstavljamo metode, s katerimi so poslali Franca Ferdinanda in Sofijo Hohenberg v smrt. (Dalje sledi.)

Preroški časnikar.

Nemški napad na Belgijo je 1914 presenetil mnogo ljudi in francoski glavni stožer (gl. Eclair 8. avg. 23.), ki ni verjel v to možnost. Vendar pa je že velikega srpana 1911 pomembna angleška smotra, Fortnightly Review, napisala brezimen članek, kjer je neznani avtor zagotavljal, da bi mogel razkriti nemški vojni načrt zoper Francosko. Malodane ob istem času je bil isti sestavek obelodanjen v prilogi dnevnika Le Pelerin. Podrobnosti ne bom navajal, kako pravilno je žurnalist vedel ali uganil dogodke tri leta naprej. Pribil je med drugim dejstvo, da se bo Angleška vojskovala na francoski strani: slutil je eventualni odpor trdnjave Liège, kjer bi se nemški napad zakasnil; v predzadnjem odstavku, kjer smatra, da bo uspeh nemškega napada odvisen od fleške usode, je bil zares vedež in bogovec. Kdo je oče tega sestavka? Ne znamo. Pač pa znamo, da je bil bolj poučen, nego vojaške oblasti vseh dežel.

— Ricinovo olje. V Barceloni sta koncem julija dva neznanca zvečer napadla natakarija, ki se je vračal domov iz Grandbara, ter ga s samokresom v roki prisilila, da je posrebral 200 gramov ricinovega olja. To je bila kazen za predolg jezik. Natakari je namreč v baru brezobzirno grajal članek, objavljen v jaimistovskem tedniku. Don Jaime Burbonski, naslednik Dona Carlosa, je namreč zastopnik »legitimistov« ali pravašev na Španskem.

Kadar je blagor civilizacije na prevesici, se je treba zateči k ženskim silam, ki so uredolgo ostale neupočtenje.

(Maurice Wolff, Revue mondiale.)

Marij Kogoj:

Bogomila.

(Odlomek iz glasbene drame.)
(Cim, desno in levo od čolnov obdan, prepleta ležero in se zgublja vedno bolj proti desni.)

Nekdo: Glejte čoln!
Nekateri: Kdo bo?

Drugi stražnik: Od Črtomira kdol!

Nekateri: Iz spremstva!
Bogomila zase: Ves teden že od njega ni glasu, a meni je hudo, če ga ni en dan.

Še drugi: Črtomir!
Vsi moški: Ne!

Bogomila zase: Ah, da! On je! Nekateri ženske: Ali on pride?

Prvi stražnik: Pride da!
Bogomilazase: Tam je —

Vsi moški, kot odgovor ženskam: Ne!

(Črtomir pride spredaj od desne, opazi ga le Bogomila. Dolgo se gledata nemo.)

Bogomila ginjeno: Črtomir!

Vsi, presenečeni, govoreče: Črtomir?

Črtomir: Da, Črtomir!

Bogomila: Prosila sem, da blizu bli tvoj prihod. Zjaj tu si!

Črtomir: Prišel sem, da odidem. Vsi: Kam, razodeni, kam!

Črtomir: Preril sem skozi stražo se sovražno sem do vas, da vidim vas le enkrat pred usodno uro. Dvom be-

rem vam v oči, a prazen je vaš dvom. Ze zbirajo mladeniči se zvesti k zadnjemu napadu, da v sreči ali pa v nesreči zmagamo ali pademo.

Nekateri: A odkod, govoril!

Črtomir: Iz Gradca pri Bohinju. Ze šesti mesec teče, odkar sem s četo se umaknil vanj. Naprej tudi za dan ne vemo, kaj zgodi se z nami, skale tam bore se. Vendar je v Gradcu Jakota.

Zato sem dal prostost, kdor hoče, da pusti orožje in le, kdor ljubi svobodo kot jaz, da z mano gre v življenje ali v smrt. Ker večno boljša smrt je kot propast.

Mladi stražnik: In vsi ostali so!

Črtomir: Vsi!

Del zbora: Vsi kot narod ves!

Črtomir: Vsi kot narod — ona kopica ljudi, kjer vsakdo za deset jih nosi breme. Trpeči milijon, legija kreposti, trikrat petsto let teptana, nepobita —

Vsi moški: Tujec grozen je sovrage —

Črtomir: Junaki so v divjosti. Kopito hunsko bilo ni tak divje kot kopito bije to krščansko. Miloba naših dedov enega njih vseh dobroto zmoro in junaštvo; a ne njih krutosti. Njih čete vriskaje hodijo v boj a naše zlonosno se tiho pomikajo v noč.

Del zbora: Začeli že Slovenci tudi se oklepati se vere nove.

Drugi del: Pravico braniti menijo —

Črtomir: A branijo šibkost le svojo pred silo tujca in krščanskim bogom, ki sit nikdar krvi ni. Avrelj Droh in tisoči pogumnih že mrtvi so, zdaj jaz naj bil bi žrtev temu bogu!

Bogomila: In ti se vrneš? Ne hodi! Bojim se te mrtvega!

Črtomir: Pač dražja bi mi bila ena noč v tem kraju kot tisoč solnčnih dni tam, kamor oditi moram.

Bogomila: Ostani torej!

Črtomir: Da ne bi moral iti.

Bogomila: V tem kraju tam je smrt!

Črtomir: Ne imenuj je, preveč mi je blizu. Ne smem ostati.

Vsi: Ne sme, ne!

Bogomila: Zavidneži! Kako sem hrepnela ves dolgi čas in voljno čakala, da nekaj vzdrami speča sreča se, zdaj mi jo vzeti hočete. Črtomir, o Črtomir! Vse moje misli tvoje so bile, daleč do tebe so hitele k tebi in so hotele govoriti. Vihar te je prinašal k meni v svate in pravila mi je o tebi ptica. In mnogokrat sem stekla kot da me kdo preganja in bi hotela k tebi, a ni te bilo. Potem sem tiho mislila na čas, ko stopiš predme. In Črtomir? (Tišje.) In Črtomir?

Črtomir: Jaz sem bil pri tebi! Ne misli, da od tebe me more odvrti kaj, dokler so tvoje misli stalne. O Bogomila, ljubezen moja vedna! Četudi z njo bolest je spojena, ne dal bi jo za srečo vse zemlje, kjer tebe ni. — Pokaži svoj obraz, da svoje vidim v njem

srce, ljubezen tvojo. Še hotel bi te gledati in še ljubiti! Ljubiti kot te nisem nikdar!

(Začuje se od daleč živžg napadne čete. Ob njem so na odru vsi popolnoma tihi. Črtomir klone glavo globoko nizdol.)

Črtomir dvigne glavo proti nebu: Kako zvezde žarijo to noč!

Bogomila: Še nikoli niso svetile tako!

Črtomir: Zdi se, da bi z vso svetlobo žarko tako sijale za vedno slovo. Njih utrinki so kakor zadnje kaplje slovesa.

Bogomila: Črtomir, Črtomir!

Črtomir: Rad dal vso srečo bi zato, da smel ostati bi to noč v tem kraju! Mirno vse okrog, kot blaženo bi v sreči se kopalo. A če prikaže zadaj tam oblak se mal, kdo ve, da ne postane še usoden tak oblaček mali?

Sel, ki je medtem natihoma prišel: Slišiš spev?

Črtomir: Čas, zdaj ustavi svoj teki! Ne bodi krut! Kako odhajal bi, ko se odpira mi nebo, ko šepeta iz gozda kot bi kramljalo o sreči dveh. Ko kakor raj nad mano sreča se odpira in siplje s svojih se nebes na naju dva, kot na plamenčka dva, ki silita na kvišku —

Sel, ki je stopil Črtomiru bliže: Li smem naprej do čete?

(Črtomir mu je dal z očmi znamenje, da sme oditi. Sel je stopil nazaj in med nadaljnjim pogovorom izgine.)

Črtomir: Raj mojih sanj! Potem, ko tolikrat z ljubeznijo sem te obje-

mal, dodeli ob slovesu moč mi, da tuja sila s svojim mečem ne objame te nikdar. Zemlja, sveta dolžnost in bolečina naša, sprejmi zdaj poljub od tvojih sinov enega, ki ljubi te z vso dušo in te pozdravlja morda zadnjikrat!

Bogomila: Ko hodil boš tam po tistih krajih, kjer vlada smrt, bo vsaka moja misel tvoja.

(Črtomir prime Bogomilin obraz v svoje roke.)

Črtomir: Zjaj Bogomila me poglej, da te vidim vso gorečo, da vtisne tvoj obraz se v moj spomin.

(Dolg poljub in še en kratek. Napadna četa je medtem prišla bliže: Na boj, na boj krvavil!)

Črtomir odide, ljudstvo za njim

Zakaj ni Anglija zahtevala od Nemčije 1. 1918 tega, kar je hotela zahtevati od Francije 1. 1815?

»Niž ne pomeni, da smo položili Bonaparta, so govorile Franciji sovražne vlade, Francijo je treba pripraviti v tak položaj, da se ne bo mogla razčesar več lotiti. Nato so drugovrstne vešile, kakor Nizozemska in Pruska, predlagale, naj se zahtevajo od Francije davščine, ki bi jo izčrpale, dočim sta Anglija in Avstrija predlagali, naj se zahteva od Francoske, da poruši vse svoje utrbe ter odstopi Loreno, Alzacijo in Franche-Comté.«

(Zapiski grota Moleta, str. 84)

Iz kulturnega sveta

Ob Župančiču.

Prešeren — Gregorčič — Župančič: trije mejniki naše kulture, trepeče stvariteljske borbe za dušo in svet; trije svetli brizi iz naše krvi in sanj; knezi naše rase, plemstvo našega duha! — Svetlo potomstvo iz Trubarja v svetlo kozmično poslanstvo. Zvezde nas vežejo z narodi in nas vodijo v dalje. V Rojstvo. Smrt je temna, ker je Rojstvo ogenj, ki slepi. Duh pa je magičen svečnik, zamaknjen pevec, ki se spušča k našim ležiščem skozi noč kakor angel, svetel od tega Rojstva. In vzpenjajo se roke med zvezde, v to večno videnje božje in duša zajoka...

Župančič! Blesk njegovega imena je še vedno težak kot vroča poldanska ura, čeprav mladi komaj še slutimo, kako je morala v zarji novega stoletja zapeti sodobnike Pesem mladine. Njegovi simboli in ritmi so morali biti za neke v upijalnivi kakor za družinico naše Moderne Dehmel, Maeterlinck, Gorki...

Še danes drži Župančič ocenjevalce in kritike v začaranem risu, ki si ga ne upajo prav prestopiti. Labodovci so ga naprosili za kumstvo in blagoslov.

Boli kot Cankar, naš veliki zvonar vseh melodij našega srca, je še Župančič — svetl zatonjen. Cankar se nam je daroval od zadnjega trepetu, z verno zaupljivostjo otroka, ki se odkriva materji v grobu z brezprimerno asketsko — a tako toplo — odkritostjo, da nas njegov najtišji dihljaj zaskeli v srcu kot da je ljubljene žene bolešni klic. Zdi se nam, da čutimo mistično reko, ko proži najtišjo vzmet njegovega čuvstva in čuvstvo besedo, ki se kakor sinja ptica dvigne... nad vse vrtove.

Cankar: kot da je njegov prvi dan že natanko vedel za zadnjega. Zanj ni problemov izven njega, da bi metali vanj žgoče, razjedajoče reflekske, da bi zaradi njih ne vedel oči poslati v pravo stran (Župančič). Bolest in sanja, kot da je bila v njem že prvi dan — vsa v zarodku.

Kot da niso vplele vanj tuje melodije, ki jih je šiljal, nobenega zvoka. Kot da je že zadnje sanje pogled sprejel od matere in bi ga nobena sila izven nje in njega ne mogla drugam obrniti... Cankar je šel v tujino, da je domovino bridkeje in lepše videl... ne tujine! Da je sebe svetlejši videl. Da je bil sebi bližji, s tem, da se je domovini oddaljil telesno, z dušo pa čutil vsak njen vzdih... vsak žarek, vsako rožo posebej... in je rastla lepota v neizmernosti in je bila grdoba kot vesoljna noč...

Župančič pa: v velikih mestih valovanju bil je sam val...

Cankar: struna in lok. On sam igra na samem sebi že v materinem telesu razodejo pesem. Cankar gre v svoj zadnji dan kot angel, ki ga veter nosi. Pot je v njem kot skrita sila, ki se sproti proži, a se bo izprožila natanko tako, kot jo je navilo rojstvo. To ni sila izven njega, temveč iz njegovega bistva plamen. Njeno sveto demoničnost Cankar sam le strašno temno slutiti, ko zavpije: kamorkoli, koderkoli... To je zmeden klic nezasišane opoja in bolečine, blaznost srca — ne razuma.

Ti suženi, ki mlinski kamen vrtiš, zavrele so zvezde v tebi in te oplja-

nile... kamorkoli... Ne ti, ne ti — zvezde sučejo kamen in meljejo žito...

Pa je v Župančičevih verzih vsa druga skrivnost: »Predaj se vetrom — naj gre, kamor hoče! — Naj srce se navriska in izjoče! — Vendar mornar, ko je najtišji dan, — izmeri daljo in nebeško stran...«

Cankar je zaječal v temni rojstva, sam sebi noč in luč, Župančič v svetlem polju, hipno premagan od gorečih želja — pa hkrati ves okoli na vse strani za prvo ravno cesto, ki jo bo poiskalo ne njegovo bistvo, ki pri Cankarju hodi po njej že od vekomaj — temveč, kadar bo stiska bolest in sreče pretesna — sigurnost mornarja s kompasom v roki...

Cankarjev antipod je Župančič. Cankarjeva iskrenost je tako prvotna, tako naravno nujna, od samega začetka naravnost v besedo naravnana, v izpoved brez pridržka, brez kakršnih koli spekulacij sramu, ko gre za duše najtišjo svetost. Ne straži je razum niti v primerni razdalji, zato je brez ledene skepse, te Župančičeve muke.

Ko Cankar v Erotiki mladostno cinično zahteva od samega Boga, naj mu »saldira račun pošten« za vse grehe kot bogatim, stori to tako objestno srečno kot mlad harbar iz stepe — kot da gre za kuriozno dijaško šalo... v resnici pa je veren, kot je bil, da se zdi: ko je legel v posteljo, je izmolil večerno molitev...

Župančič stori (ali bi storil) to docela zavedno, s prepričanjem, ki je vsaj za čas — njegovo do korenin srca in razuma, in ki mu je zagorelo v bistvo iz kdovekakšnih doživetij srca ali razuma, tujih del duha (umetnosti in filozofije), domače in tujih kultur (verstev). Župančič stori to z licem, skrčenim od bolečine skepse, a hkrati z zviti primelhom, kot da ima zanko za hrbtom, in s premeteno diplomatsko kretnjo... (Moj Bog.) Še tedaj, ko se najstrože izpoveduje, ti odnekod zamolklo zavzveni: Izpovedal sem se, a vas sem okanil. Nihče ne bo stopil v skrite vrelce moje duše!

Samo enkrat, samo enkrat ga je bolečina notranje nujnosti — tolikanj zadrževane — skoraj prisilila, da bi se razodel... Tesno od srca do srca... V svoje zadnje odrešenje... v Spokorni pesmi! Iz te — pa še te hladne — pesmi čujem zgoščen moški jok, ki se krčevito trga iz vseh globin... In — morda — morda — mu je dalo »jagnje« milost, da je zasluhl žarišče rož in zvezd v bisernem sozvočju Cicibana, Slapa in Mesečine... S toliko izkušanim, mirnim smehljajem moža se Župančič — s koraki, ki trdo preizkušajo tla pod seboj — bliža od vseh točk oboda svoje poti, iz vseh vetrov svojih molitev k ognjeni sredini rojstva in smrti... Da bi se črni plamen njegove skrite muke zli v ta ogenj... iz vsega trpljenja brezčasen čudežen cvet, ki je od njega svetla še smrt...

Cankar: mož nadosebne demonične volje iz rojstva naravnost v smrt.

Župančič: mož osebne zavestne volje, ki osvaja lastne radosti in muke, stvar za stvarjo, misel za misljo, problem za problemom... Mož, ki samega sebe nosi čez prepade... Cankarja

nosijo angeli — čez njega samega, edini prepad pod zvezdami...

Cankar: mož sanj — vse je bilo kraljestvo njegovo od vekomaj...

Župančič: mož dejanja, ki gradi iz kaosa makro- in mikrokosmosa red s simetrijo duha... Metamorfoza iz kristala v kristal.

Zato je Cankar v enem samem stavku ves, Župančič v eni pesmi — le majhen del.

Cankarju smrt ni mogla ničesar več pridejati, ne ene poteze več vanj izklesati... Ona je vodila angele pri njegovem kristalnem rojstvu.

Vendar zadnja roka, ki se bo spustila tudi na granit Župančičevega čela — ne bo njegova, temveč smrti, čeprav — ni stala ob njegovem rojstvu.

V smrti bo Župančič ves in cel — kot je bil Cankar že v rojstvu...

In srečalo se bo dvoje bratov, kot da sta prišla iz jutra in večera...

S tem podajam le bežno zarisano shtemo iz kompleksa ne še točno fiksnih svojih doživetij ob Župančiču (Cankarju). Tipaje slutim vsaj stezico, ki naj nas pripelje na pot do njune duše. Na prvotnem intuitivnem doživljanju njune umetnosti sloneče analitično delo bi nas privedlo do jasne, žive sinteze z življenjskim sokom »neposrednega posredovanja«, to je: naše lastne poglavitne. Vrednote, prej še amorfn masa duhovnih sil, začože oči in lice... In vidimo več in bistreje... In naše kraljestvo je za eno pokrajino večje...

Drug posel pa naj opravijo deskriptivni literarni historiki — za šole — kakršne bi ne smele biti... a ne za žive ljudi, ki nimajo samo razuma, ampak tudi dušo. Tudi dušo!

Anton Vodnik.

Pravi prijatelj umetnosti. V londonskem gledališču Drury-Lane so igrali že teden dni igrokaz »Ned Kean of old Drury«. Ker je bilo ves čas malo posetnikov, je na končani predstavi ravnatelj glavni interpret, da stvar ne pride več na deske, ki svet pomenijo. Kar se dvigne s parternega sedeža g. Greenless, rekoč: »Blizu 50 let nisem zamudil nobene prireditve v tem gledališču. Po moji sodbi je to delo eno najboljših, kar se jili je tu uprizorilo. Čudim se okusu občinstva, ki ne ceni komada. Če so uprava strinja, sem pripravljen kriti stroške za 15 nadaljnjih uprizoritev. Predlog je bil sprejet.« »odprto blaginjo«, zlasti, ker je zagotovil zaposlitev 400 osebam. Orkester pa je navdušeno určal: »He is a jolly good fellow«, najpohvalnejšo popevko, ki se ulegne posvetitvi prikupnemu človeku.

Oče Zmaga. Nedavno preminuli skladatelj Louis Gaune, ki ni mogel priti v Opéra-Comique, se je tolažil s sijajnim uspehom, ki so ga doživljali med vojno njegove mladostne skladbe, zlasti Le Père la Victoire (Oče Zmaga). Mlajši pariški zavod in osobito tujci so večkrat izrazili začudenje, ker ni niti v godbi še manj pa v besedi nobenega izrečnega namigavanja na vojno: zamenjavali so namreč naslov pesni z domačim primkom, ki so ga dajali nedavno zmagovalcu ob Marni. Gaune se je pa zabaval. »Kaj hočete, je pravil, pred dvajset petimi leti vendar nisem mogel posvetiti te popevke Joffru!« (Vie Parisienne.)

Nove knjige.

Ivan Albrecht: Ranjena gruda, po vest. Splošna knjižnica št. 1. Ljubljana 1923. Izdala in založila Zvezna tiskarna in knjigarna, 104 strani. Cena broš. Din. 12.—, Din. 17.— vez. — Ta knjiga je prvi zvezek nove »Splošne knjižnice«, ki je začela izhajati v založbi Zvezne tiskarne in knjigarne v Ljubljani. Nova »Splošna knjižnica« čije knjige so lepo in okusno opremljene, v enotnem formatu 15 krat 12 cm in ki se bo prodajala po razmeroma nizkih in zmernih cenah, bo obsegala izvirna slovenska leposlovna in znanstvena dela, eseje, studije in spise poljubno-znanstvene, strokovne in zabavne vsebine, razen tega pa tudi dobre prevode iz svetovne leposlovne in strokovne književnosti. Po svojem namenu in obsegu je torej »Splošna knjižnica« vseza uvaževanja vreden kulturni pojav. Zeleti je, da se ta knjižnica v prid slovenske književnosti in čitavalne slovenske javnosti lepo razvije in vspešno izpolni namen, ki si ga je postavila. — Povest »Ranjena gruda« našega dobro znanega pisatelja I. Albrehta, ki je izšla kot prvi zvezek te knjižnice, je po svoji vsebini, tendenci, ter po svojem gladkem slogu zelo zanimiv pojav v naši pripovedni književnosti izza zadnje dobe, ki žalibog izkazuje veliko vrzel glede obširnejših zasnovanih izvirnih pripovednih spisov. Posebno zanimanje pa je »Ranjena gruda« vzbudila tudi radi svoje aktualne vsebine, ki razmatirata pereče moderne probleme in posega z drugim delom v vojno in povojno — okupacijsko dobo, ki je bila za naše primorske kraje na splošno in za mnoge posameznike tako usodopolna. — Nizka cena na knjigo bo poleg tega gotovo obhvalila mnogokatero, da si omisli 1. zvezek »Splošne knjižnice« kakor tudi nadaljnje, ki bodo, kakor čujemo, sledili v pestri in številni vrsti kmalu drug za drugim. Kakor je razvidno iz prospektja »Splošne knjižnice« bodo v njenih izdajah zastopani vsi najboljši leposlovni in strokovni pisatelji in strokovni slovenski in tujejezični pisatelji.

Josip Jurčič, Spisi, VIII. zvezek. Uredil dr. Ivan Grafenauer 1923. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Cena Din. 20.—, Din. 30.— vezano. Grafenauer je Jurčičeve zbrane spise pomnožil za en zvezek, tako, da bomo imeli kmalu celega Grafenauerjevega Jurčiča v ljudski izdaji. VIII. zvezek vsebuje dela: Ivan Erazem Tatenbah, Bojini se te, Črtica iz življenja političnega agitatorja, Teletja pečenka, Šest parov klobas, Po tobaku smrdiš, Zenitev iz nevoščljivosti in Andreja Paika Spomini starega Slovence. V tem zvezku zbrani Jurčičevi spisi so po večini literarni feljtoni, ki jih je prilobeval Jurčič kot urednik Slovenskega naroda v svojem listu. Kaj naj vam mnogo govorim o teh Jurčičevih spisih. Saj je Jurčič naš klasični realist in vsakdo, ga je svoje dni žebral, danes ga pa ni mogoče več brati, ker so Jurčičeva dela pošla in dr. Prijateljeva zbirka počasi napreduje. Sedaj je Grafenauer poskrbel, da bo Jurčiča lahko vsakdo čital. Saj Jurčič je eden tistih redkih pisateljev, ki ga smeš dati v roke brez skrbí, celo 14 letnemu dečku ali deklici. Zato mora nas pripovedni klasik v zadnje gorke vasa, vsaka ljudska knjižnica naj si naroči po več izvodov in vsak izobraženeц naj pomnoži svojo knjižnico z Jurčičem. Grafenauerjeve opomnje so prvovrstne. Uvod k Ivanu Erazmu Tatenbahu je prav vreden in nas uvede prav poljudno znanstveno v zgodovinsko ozadje povesti. Seznanj nas tudi z viri, katere je Jurčič uporabljal pri spisovanju te povesti. Ostale povestice so drobni, ki imajo pač svojo ceno, samo zato, ker so Jurčičeve. Trajno vrednost pa imajo »Spomini starega Slovence«, ki so vsaj obikovno popolnoma Jurčičeva last. Pripovedovanja starega Jakša iz Stične so zelo zanimiva in jih je svoje dni ljudstvo, ko so izšli v večernicah Mohorjeve družbe, kar rado, bralo. Saj spomini na Turške vojske in na Francoze še danes niso med narodom izumrli. Ker je pripovedovanje zelo priprosto bo ugajalo vsakomur, povprečniku radi lahkote pripovedovanja, inteligentni zato, da se bo pri čitavi oddalnil od neudrvo prenapetega sloga današnjih literatov.

Zgodovinske anekdote II. zvezek. Zbral dr. Vinko Sarabon 1923. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Cena Din. 16.—. Anekdote so kratke dogodbe, ki so se v resnici dogodile, ali pa, ki naj bi se bile dogodile. Vsaka anekdota naj ima poanto, zamisel, nauk, duhovitost. Drugi narodi imajo cele zbirke anekdot, ki so točno opredeljene na čas, na posamezne stavove, kralje itd. Dr. Sarabon je začel to zbirko pri nas šele orati ledino in priobčeval je v Mentorju nekaj poučnih in zabavnih pripodk. Z drugim zvezkom nam je dal knjižico, ki čemerne razvedri, vesele napra-

vi razposajene, žalostne spravi v dobro voljo, ljubiteljem zgodovine da nove zgodovinske hrane, entuzijastom gledišči nudi pogled za kolise, glasbenikom odpre »pedale« muzikalne veselosti, skratka vsakdo pride na svoj račun. — Anekdote so vestno prebrane in prešetane in kar nam nudi pisatelji, niso vsakdanje šale, ampak dobro premišljene dogodivščine, ki so v celoti vsmerjene v poučno smer. In to daje Sarabonovi zbirki posebno vrednost. Dijk bo lahko črpal marsikaj koristnega iz njih, učitelji bo s temi anekdotami poživljal pouk, vsakdo prav vsakdo bo imel korist od njih. Že razvrstitev kot: dobro srce, domišljavost, hladnokrvnost, nagajivost, točnost, odkritosrčnost, ponos, prebrisnost, skopost, pristočnost duha, itd. nam kaže bogastvo duha in mnogovrstnost in vsestranstvo obdelane snovi. Knjižica bo v sedanjih resnih, težkih in solza in trpljenja polnih časih zašla v zadnje gorke vasa in nam nudila marsikatero vesele urico prijetnega odpočitka in vesele zabave.

Pisateljske nagrade.

Ko je neki delavec čul o uradniški bedi, je modro pripomnil: »Pa bi se bili gospodje česa naučili!« Razumnosti pač težko vnovče svoje znanje. Nekateri pisarji. Njih nazor pa je povzel tovariš z besedami: »Bog me je najhujše udaril s tem, da sem se rodil kot Slovenec«. Ako bi bil vsaj Francoz. Tam se knjige imenitno prodajajo. Če ne doseže 25.000 izvodov, se smatra roman kot pozabljen. Pred 15 leti je bilo drugače. Nikakih knjižnih nagrad, ki jih je danes kot gob po deževju. Najslavnejši avtor se je s težavo dokopal do 12.000 iztov. Kako pa pred enim vekom? Vzemimo nekaj primerov.

L. 1802. je prodala gospa de Stael roman »Delphine« za 3.000 frs., dočim je kesneje Eugène Sue odstopil na desetletno izkoriščanje »Blodnega Juda« za 110.000 frs., ki mu je bil kot listek pri Constitutionnelu vrgel že 100.000 frankov. Pri »Pariških tajnah« je isti Sue zaslužil 160.000 (Débats). Nekaj let pozneje je dobil Fr. Soulié 50.000 za »Hudičeve spomine«. Lamartine je vtačnil v žep 150.000 za »Zgodovino Restavracije«. 20.000 pa za »Nove medicacije«. L. 1847. je prepustil vse pravice do svojih del tiskovni zadrugi za 350 tisoč in za letno rento 8.000 delez pri prodaji njegovih »Girondincev« pa je znesel okoli 200.000. George Sand ni imela toliko sreče. Največ ji je odštela La Presse za njeno »Danielo«, namreč 9.000. Dobro so se ji obrestovali še neki romani v Revue des Deux Mondes: po 41 frankov od strani! Louis Ulbach, danes popolnoma pozabljen, je izkupil za svoje romane milijon. Vendar pa je bil v starosti siromak: »Vselej sem živel od dne do dne ob sadu svojega dela in ta način ureditve se mi zdi najsrečnejši. Nimaš gnutnih skrbi in ne bojiš se tatov.«

V. Hugo je spočetka posebno uspeval. Saj je sam izjavil, da je bil »delež« pri 20 knjižarskih propasti. — Kasneje si je obilo opomogel, kakor kažejo številke: »Siromaki« 400.000 frs., »Pomorski delavci« 120.000, »Pesni cest in šum« 50.000, medtem ko je bil svoje dni prejel za roman »Islandski Han« 300 frankov! Slabo je prošel Champfleury, čigar sto zvezkov je stalo na dražbi 1.210 frs. (izključna cena 50). Za neobjavljen roman je dal neki kupec 30 frs. In Champfleury je bil jako priljubljen pri sodobnikih. Charles Nodier je zabredel nekoč v čuden spor z Bulozom, ustanoviteljem »Revue des Deux Mondes«, kjer je bivši bibliotekar ljubljanske liceale dobival honorar od vrstice. Zahteval je, naj se mu podpis šteje kot vrsta. Buloz je odklonil. Tedaj pa se oglasi Nodier: »Pa dobro. Ampak izbrisi boste moj podpis.« Slednjič sta se pobotala.

Fedor Ivanov:

Trpljenje.

Ondan je stopil v moj kupe znanec, ruski profesor Leonid Vasiljevič, ki života nekeje na deželi — kdove kako in čemu — in rad zaide v mesto. Često se srečava, pokramljava o tem in onem, a sredi najživahnejšega razgovora mi nervozno stisne roko in odstopica tako naglo, da eden izmed naju ne more niti zaključiti stavka, pa si pozdrav »Do svitanja« vrže od daleč kakor neprijetno presenečena ljubimca. Pa te razvade mu ne zamerim, zakaj Leonid Vasiljevič je tako dobra duša, da bi mu niti večjih pregreh ne bil zapisal v knjižgo dolžnikov. Z Leonidom Vasiljevičem se da prijetno kramljati, celo na cesti, kjer drče mimo vozovi in avtomobili. Ko sva se bila našla v vlaku in si zagotovila za dve ali tri postaje nemotnega razgovora, sem bil vesel, da mi je Bog poslal na pot jutranje solnce in duhovitega znanca Leonida Vasiljeviča.

Ni več modno, da bi vam predstavil široko, markantno osebo Leonida Vasiljeviča, bočem vam pa podati kos njegove duše. Ljudje, ki radi rijemo po knjigah, ne delamo predolgovitov, preden stopimo tja, ker se počutimo domače. Z Leonidom Vasiljevičem sva si duhovna sorodnika; fizionomiji naših duš imata dokaj podobnih potez in med takimi ljudmi se hitro razvije

medsebojno zaupanje in tiste vrste iskrenost, ki se kaj kmalu pojavi tudi na obrazu in zlasti v očesnem blesku. Z Leonidom Vasiljevičem sva odkrila nekoliko skupnih literarnih simpatij, ujemala sva se tudi v nekaterih socialnih nazorih. Najin razgovor v vlaku se je sukal okoli novice, ki so jo objavili naši listi, da ruski pisatelj Arcybašev umira od gladi.

Ne vem, čemu se vznemirjam nad vestjo, ki je vendar tako vsakdanja in samoumevna, — je dejal Leonid Vasiljevič in je prekižal noge, znamenaje, da pripravlja daljši govor. — Umira? Čemu pa ne? Glejte, mi Rusi smo živeli v urejenih razmerah, pa nam je bilo dokaj vseeno, če je kak pisatelj umiral. Ako sedaj Arcybašev umira od gladi, se temu nihče ne čudi, ker jih je že neštevilno umrlo od gladi. Sicer pa: kdo ve, kako je v resnici. Nekoč smo se vsaj čudili. Bili so dogodki, ki so nas vzburlili do dna kot orkan jezero. Danes opažam, da mnogi Rusi izgubljamo lastnost, ki je v tako ozki zvezi s človeškim napredkom: lastnost, da se čudimo. Saj vam je znano, da bi človek nikdar ne odkril vrelcev svojega napredka, če bi se ne začel prirodni pojav čuditi. In iz začudenja se je potem izkresal prometejski ogenj njegove božanske misli. Mi Rusi smo se navadili na reči, ki se jim ostali svet čudi. Kdor se čudežem navadi, ne veruje več vanje. To, da je Arcybašev na smrt lačen, ni nič čudnega. Koliko milijonov Rusov pa je bilo lačnih na smrt?

— Pozabljate, da je Arcybašev ime, ki ima drugačen zvok nego ime mu-

žika Porfirja Ivanoviča iz bogvekatere vasi v Povolžju!

Dobro, toda v tem ogromnem kipenju ruskega sveta se izgubi vsak posamezen zvok in je slišati zgolj mogočne tone, v katerih trepeče tisoč življenj. Rekel sem vam, da nas ne more nič več začuditi. Ne mislite pa, da je to topost, neobčutljivost. Nas je velika katastrofa enostavno preustvarila. Mi Rusi smo postali nov tip človeškega bitja. V mislih imam seveda duševno bitje. Odkar se je pretreslo in porušilo vse, prav vse, na čemur so sloneli naši pojmi o svetu in življenju, odkar je šel skozi naše duše kozmičen val kaosa, smo postali novi ljudje, ki le trudoma spoznamo svojo prejšnjo bitnost. Prepričan sem, da tega ni bilo nikjer na svetu in da smo se samo mi dotaknili kozmičnih sil, ki so nas zagrabile liki električna struja in nas preustvarile. Mi čutimo življenje kakor poprej — a se mu ne čudimo več, ker nam je vse naravno. Nam je naravno, da je bil Blok v hudi zimi brez srajce, da je umrlo od gladi in mraza tisoč ruskih intelektualcev; mi se nič več ne čudimo, da sedi na ruskem vladarskem prestolu paraličnik. Tudi v osebnem življenju ni ničesar, kar bi nas začudilo in pretreslo. Stoik Zenon je nekoč izgubil vse svoje ladije in je postal berač. A ta ogromen padec je docela preustvaril njegovo notranjost. Začel je verovati, da je stoprv sedaj obogatel in je skušal s to mislijo osrečiti druge. Morda je tudi nam Rusom dana nekaka podobna naloga. Vse smo doživeli, ves pekel je še lčez nas. So žrtve, ki jih ne stro niti težki vozovi. Tudi mi smo ostali, in naj gre karkoli čez nas — mi še ostanemo. Mar mislite, da je bila ta preizkušnja zaman? Glejte, svet se je odvalil trpeti, začel je verovati, da lahko živi brez trpljenja. To je najusodopolnejša zabloda, kajti svet hoče srečo, a sreče ni, če ni trpljenja. Mi Rusi — vsa naša umetnost, znanost, religija — vse bo odslej nosilo težki, neizbrislivi počat trpljenja. In to, kar bomo dali svetu novega, bo — slast trpljenja. To, o čemur moramo poučiti svet, je nauk, da ni v življenju ničesar, čemur bi se moral človek čuditi. Največje slasti in naigloblje bolešti se srečujejo na skupni točki, v skupnem izhodišču. Iz tega sledi, da je vse dosedanje kulturno življenje, ki sloni na hrepenenju po sreči, zgrajeno na napačnem temelju in da je treba hrepenenju po trpljenju. Hrepenenje po sreči, kultura sreče, civilizacija sreče — to je eno, kar imate na zapadu in kar smo začeli sprejemati tudi mi. Kultura trpljenja, civilizacija trpljenja, to je ono, kar bomo dali svetu Rusi. Zbog tega posamezno življenje nima za nas tiste važnosti, ki mu jo vi pripisujete. Kajti pot edince je pot trpljenja in od

tega ne more biti izvzet ne Arcybašev ne mužik Porfirij Ivanovič iz neznane vasi. — To je osebni ressentiment, Leonid Vasiljevič. Mi na zapadu smatramo to za pesimizem, ki ga obsojamo, ker ne oplojuje življenja in ga ne vodi kvišku. — Pesimizem je duševno stanje onih, ki niso mogli najti sreče. Naš nauk bo: ne išči sreče. Živi brez sreče. Živeti s srečo je nedvomno lažje, toda trpljenje ruske duše nas uči, da je pravi vir modrosti in prava človekova pot h kozmičnim pravirom — trpljenje. Najmočnejše sile življenja imajo tu svoj vrelce. Odtod teče oživljajoča voda. Kaj hočete s posladkano kalužo, ki tolaži »srečne« ljudi, v resnici pa jih vodi proč od spoznanja in resnice... Tako mi je govoril ruski znanec Leonid Vasiljevič. A njegovi nazori so na papirju brezizrazni ko blodnja bolnika. Ko sem poslušal njegovo pripovedovanje in mu zrl v obraz, v oči, te skrivnostne oči, me je prevzelo neko novo čustvo, ki ostane zame nerešena uganika. Izhodišče, raz katero je Leonid Vasiljevič opazoval rusko dušo, je bilo subjektivno, a polno vratolomnih vidikov čez neznane prepade. Izza najnovega razgovora v vlaku mi Leonid Vasiljevič izgleda kakor vprašaj in ž njim vred mi je Rusija velik vprašaj, naslikan na zemeljsko oblo od tečaja do tečaja...

Gospodarska politika.

P. P.:

Pred velesejmom.

Stojimo neposredno pred važnim dogodkom, ki se že tretjič obnavlja v Ljubljani in ki pomenja nekoliko merilo na razvoj naše trgovine in industrije, obenem pa tvori torišče za sklepanje medsebojnih trgovinskih odnosov. Zopet bo zaživelo živahno mestice v polnem ljubljanskem mestu, ki bi se dolgočasilo, ako bi ne bilo kongresov, ki pa so razen katoliškega shoda že minili.

Ako stopaš po drevoredni cesti, ki v glavnem loči poslovni sejmski prostor od veselice, že opaziš marljivo roke, ki pripravljajo vse potrebno za prireditve. Paviljoni se zračijo, stene nanovo objajo in ogrinjajo, tla čistijo. Semintja začuješ rezek kile delovodje, od vseh strani pa se razlega monoton glas delavskih kladiv. Na prostem planirajo, trebijo, posipljejo. Na sejmische dovažajo gradivo in menda že tudi razstavne predmete. V sejmski urad prihajajo tučci, ki nameravajo razstaviti. Popravljajo tisti neokusni steber ob vhodu na sejmische. Nad nami pa že svinca, čigar neusmiljeno moč je nekoliko omilil dež zadnjih noči. Kakšno bo vreme za velesejma? Ali bo pripekalo ali liho? Ali nas opeče ded Vulkan ali nas opljuje oče Pluvius.

Ko napoči poletje, se začne doba kongresov in sejmov. Umetnostne razstave so bolj redke, ker nam je prevroče. Prve smo takorekoč absorbirali, z drugimi bomo imeli opravka sedaj, za tretje se pa žal ne brigamo.

Gotovo so se vsem v prijetnem spominu sejmski in tržni dnevi bivših dni s svojimi primitivnimi stojnicami, kjer pa si dobil vse od Pingavca do konjice, ki zadaj piska. Sedaj se je ta stroka narodnega gospodarstva drugače organizirala. Živimo pač v svetu, kjer je treba mogočnejšega razmaha. Kupcu je treba omogočiti izbiro, prodajalcu pa čim obsejnejši trg. To nalogo najvzorneje vrše vzorčni sejmi, kakor jih poznamo iz inozemstva še izpred svetovne vojne. Po vojni so spoznala to institucijo tudi večja mesta naše domovine.

Ne smemo pozabiti važne naloge, ki jo vrše velesejmi (kakor se običajno nazivljejo), to je: *internacionalizacija trgovine*. Vse druge internacionalne, pa naj bodo rdeče, zelene, črne ali bele, so se doslej izkazale za utopiščne, dočim je internacionalizacija trgovine gotova stvar, ki dobiva čim konkretnije oblike potem velesejmov.

Tačas, ko bomo trgovali na velesejmu v Ljubljani, se bodo vršili vzorčni velesejmi po vsem svetu. Nemške »Herbstmesse« so nam znane, Avstrija bo sejmarija v Gradcu, Italija pa ima svoj velesejm v Neaplu, ki se bo vršil od 16. do 30. septembra.

Posebno iniciativnost kaže v tem oziru češkoslovaška republika, ki priredil med tem časom kar tri velesejme. Velesejm v Libereču pokazal razvoj češke tekstilne in sploh manufakturne industrije. Ta bo ostal bolj »pro domo«, ker ga bodo Italijani namenoma bojkotirali, drugi narodi imajo pa sami dovolj te roba, izveniši manjše, po vojni nastale države.

Zelo važen pa bo velesejm v Pragi, ki se bo vršil od 2. do 9. septembra. Ker se v Pragi hkrati vrši mednarodni kongres stavbne stroke in javnih del, je pričakovati zlasti mnogo udeležbe in udeležnikov stavbne industrije. Praški

velesejm bo tudi nekako dopolnilo libereškemu, ker se pripravila zveza med češkimi tekstilnimi tvornicami in francoskimi konfekcijskimi podjetji. Da se češkoslovaška trgovina spozna s francoskimi izdelki te stroke, pripravila Francoz Jean Patou po nalogu francoskega ministra za trgovino in obrt poseben konfekcijski oddelek. Kako bo na tem velesejmu zastopana Jugoslavija, ne vé živ krst.

Dočim se bo vršila v Pragi za časa velesejma mednarodna konferenca stavbne industrije, je sklicana na donavski velesejm v Bratislavi (23. do 29. avg.) mednarodna konferenca lesne industrije. Bratislavski velesejm bo takisto sijajna trgovinska in industrijska prireditel. Priglasilo se je udeležencev proti pričakovanju. Iz Jugoslavije se udeležijo sejmja zemljedeljski kulturni svet iz Splita. Zanimivo je, da bo na velesejmu zastopani tudi ruski državni monopol, čigar udeležbo smatrajo za posledico, da je češkoslovaška vlada službeno priznala sovjetsko Rusijo. Dalje prireditel francoski konzulat propagandno razstavo francoske turisticke. — Kako bo kaj zastopana naša tujsko-prometna zveza na ljubljanskem velesejmu?

III. Ljubljanski velesejm

od 1. do 10. septembra 1923.

Sejmische Ljubljanskega velesejma obsega 40.000 kvadratnih metrov, na katerem se nahaja 8 velikih in okrog 60 manjših paviljonov. Sejmische leži v najlepšem delu Ljubljane pod Tivolskim parkom ob Gosposvetki cesti, ter je od vseh strani obkroženo z divnimi kostanji. III. Ljubljanski velesejm, ki se bo vršil pod kraljevskim pokroviteljstvom, bo prekosil vse dosedanje. Uprava velesejma je storila vse, da bo ta prireditel v resnici izraz in slika naše gospodarske moči, katera naj pokaže svetu svet naše industrije in trgovine cele države.

Sejmische je do zadnjega kotička zasideno ter bo razstavilo 748 razstavljalcev, med temi 148 inozemskih veletrdck.

Blago bo razstavljeno v 21 velikih skupinah. Zato koristi vsak samemu sebi, ako obišče to prireditel, ker se tukaj vsakemu nudi prilika, da najugodnejše kupi, najboljši pa vendar najcenejše blago, ker ga kupi iz prve roke. Posebno lepo priliko daje velesejm obrtnikom in kmetovalcem. Polje dejski kakor tudi drugi stroji bodo ves čas sejma obratovali, tako da bo vsak videl njihov učinek in se o njihovem delovanju na licu mesta prepričal.

Permanentna legitimacija, ki upravičuje posestnika na polovično vožnjo in vedno prost vstop na sejmische, stane 50 Din in se dobi pri vseh večjih denarnih zavodih in pri Uradu Ljubljanskega velesejma. Vstopnica za enkratni obisk pa se bo dobila za Din 15.— ob vstopu na sejmische.

× Graški velesejm. Urad graškega velesejma, ki se vrši od 1. do 9. septembra 1923, je poslal trgovski in obrtniški zbornici v Ljubljani nekaj sejmskih legitimacij, ki so po 40 Din interesentom na razpolago v zborniški pisarni. Legitimacije dovoljujejo poljubno čest vstop na sejm, vozniške olajšave na avstrijskih železnikih in znižane pristojbine za avstrijski vizum potnega lista.

ugašajočih svečah. Oči so nam postale že preširoke, da bi se mogli še varati v predmetih in jeziku se je že odvalil besedičenju. Pa smo vendar prižigali svečice in obšel nas je čut sramu. Tovaršila Ivana pa je raztogotilo to naše čudno obnašanje, to nihanje med zemljo in nebom in udaril je po mizi — za hip je zadisalo po nekdanji kofli kot po predvojnem kruhu — ter vzkliznil:

»Ali smo res še živi, ali smo že mrti, ko se držimo kot, da smo v grobici? Če že peti več ne znamo, pa si vsaj pripovedujmo kaj!«

»Bodo prečudne povesti,« ga je prekinil Tone.

»Kaj jih bi pripovedoval,« sem se opravičeval, »ko ne bodo imele ne začeta, ne konca. Spoznal sem, da je zaman iskati kakemu dogodku začetek in konec. Oboje leži v blazni sivini večnosti.«

»Eh, pa poslušajte mene,« se je opogumil Ivan. Hotel je biti radosten in prešeren, a tekot svojega pripovedovanja se je zmraval, glas mu je blede in se opotekal in — toda poslušali smo ga z napetostjo, ki je bila upravičena.

»Nekega zimskega večera sem stopil v veliko kavarno, da se po dolgem času spet spomnim nekdanjega, mirnega življenja in ob kavi in časopisih, ob godbi in šumenju govornice osvežim dobo, ki je ni več, ki je ne bo nikoli več.«

Svojo zimsko suknjo, ki sem jo pravkar kupil od nekega obubožanega ruskega plemiča sem obesil kar na

Tuzemska industrija.

(Nekaj beležk. Piše Ivo Kal.)

(Konec.)

V

Najslabše je pri industrijskih podjetjih v naši državi z domačim uradničtvom, dasiravno se je v zadnjem času, več po iniciativi centralnih oblasti v Beogradu, kakor pa iz samoraznih nagibov posameznih tvrdk, obrnilo dosti na bolje. Pri tovarnah velikoga in malega stila razlikujemo dve vrsti uradnikov, komercialne in tehnične. Običajno pa se tu mnogo ne diferencira.

Mlaši naraščaj komercialnega uradništva je še precej zastopan po naših ljudeh. Toda ni vse, kakor bi moralo biti. Mnogo je sicer ljudi, ki spadajo teritorialno, ne pa po jeziku niti po mentaliteti v našo državo, ali pa tudi pravih tučcev, ki so zaposleni kot uradniki pri raznih družbah, čeravno ne znajo niti našega jezika, ali pa ga lojijo le za silo. Običajno so ti ljudje mnogo boljše plačani, kakor pa domačini.

Prevežto staro nedomače uradništvo pa se še vedno šopiri na vodilnih mestih kot disponenti, ravnatelji, tajniki itd. Referate na svoje generalne direktije sestavljajo v nemščini, ker doletične generalne direktije v inozemstvu nimajo moči z znanjem našega jezika, tukajšnja ravnateljstva pa so le itak marionete zunanjih ravnateljstev.

Priznati moramo, da se Beograd resno in vstrajno trudi, da odpomore temu zlu in prepreči nameščanje tučcev po podjetjih v naši državi in da prepreči invazijo tujege trgovskega uradništva. Sicer pa so prišla že nekatera podjetja sama odstranjevati tučce, vendar še vse premalo. Po mojem mnenju bi se morali vsi uradniki, ki ne znajo ali nečejo znati našega jezika in se ga v določenem času ne nauče, brezpogojno odpustiti, ker taki ljudje pri nas niso za rabo.

Če bi se odstranili taki nezmnožni ljudje, namestili v centralah naši sposobni nameščenci, bi se povečal z znižanjem režije čisti dobiček, povečala dividenda in v istem razmerju bi se brez škode za podjetje povzval davek, kar bi z veseljem pozdravil naš finančni minister, pa tudi akcionarji sami. Kraj vsega pa bi se moglo s prebitkom olajšati bedno stanje nižjih delavskih slojev, pisarjev in malih uradnikov.

Opomniti moram, da je najti med uradniki celo vrsto bivših avstro-ogrskih oficirjev. Ti ljudje niso nikdar hoteli znati niti slišati našega jezika, vedno so delovali proti svojemu narodu, sedaj pa imajo kot uradniki raznih industrijskih podjetij nerazmerno visoke plače za delo, ki bi ga lahko opravljal tudi najmlajši pisarček. Tu je treba železne metle, take ljudi je treba na vsak način pomesti iz naših obratov, vsaki obziri so tu odveč!

S tehniškimi močmi, inženirji, kemiki itd., je pač križ. Srijanci rabijo skoro vse svoje tehnične moči v svoji ožli domovini, ravnatoka Hrvatja, slovenski tehniški rajje vstopajo v državna industrijska podjetja. Bati se je, da bodo privatna podjetja še naprej nameščala tuje-inženirje; čim dalje časa je tak človek uslužben, tem nenadomestljivejši postaja podjetju. Našega jezika se mu ni treba priučiti, ker izhaja brez njega.

Edina oseba, ki se resno trudi, da spravi v privatna podjetja naše domače tehničke, je načelnik ministrstva za trgovino in indutrio, če se ne motim gospod Savič. V prvi vrsti se naravno

briga za Srbe, ker se le ti obračajo nanj, pobrigal pa bi se tudi za vsakega Slovenca, če bi ga za to poprosil.

Da je pravzaprav še danes pri industrijah v naših deželah udeležena več tujege kapitala, kakor našega domačega, kljub temu, da so nacionalizirane, je krivo žalostno dejstvo, da so bile nacionalizacije po nekaterih bankah samo fiktivne. Delnice so pač ležale nekaj mesecev v tresorjih naših bank, potem pa so bile izročene iz različnih vzrokov zopet prejšnjim delničarjem. Če bi se bile vse one banke, ki so resno mislile rešiti tuzemsko industrijo iz rok tučcev, združile v en sam koncern, če bi se medsebojno podpirale, potem bi industrije, ki danes žive od tujege kapitala, postale naše domene. Danes smo v tem pogledu še zelo odvisni od tučcev, kajti tuj kapital bo vedno, vsaj natihem, podpiral svoje življenje in zapostavljal naš živeli.

Križa v Nemčiji.

Od svetovne vojne sem stoji Nemčija v ospredju evropske politike in mnogoteri sedaj simpatizirajo z njo radi njene krize in zasedbe Poruhria po Francozih, katere obtožujejo Nemci imperijalizma ter povdarjajo, da preti radi te zasedbe nevarnost katastrofe za vso Evropo. Toda te nemške trditve in pritombe ne drže. Vsebinsa ruhrske vprašanja je ta, da so Francozi morali obnoviti svoje pokrajine, ki so jih Nemci popolnoma porušili in uničili, kajti Francozi niso mogli čakati na plačilo reparacij, katero je Nemčija vedno zavlačevala. Prebivalstvo v porušeni pokrajini Francije je potrebovalo orodja, živine, treba je bilo popolnoma obnoviti razdejana polja, zgraditi do temelja porušene hiše, treba je bilo obnoviti tovarne, premovalnike itd. Za vse to je Francija potrošila 98 milijard frankov, ki jih je dobila s posojilom, za katero mora sedaj plačevati 4 milijarde frankov na leto. Posojilo je najela, ker je računala na reparacije, katerih pa Nemčija ni izplačevala, kakor je bila obvezana po pogodbi.

Nasprotno pa si je Nemčija izboljšala položaj svoje industrije s padanjem marke. Uradniki, upokojeenci in mali kapitalisti so postali vsled padca marke skoro berači, vrednost nepremičnin pa se je seveda silno zvišala in kmetije dobivajo za svoje pridelke vedno večje cene, tako da so tudi delavci prisiljeni zahtevati vedno večje plače. Industrija je v polnem obratu; nad vse živahni izvoz industrijskih izdelkov prinaša Nemčiji milijarde tuje valute, samo da jo industriji nočejo dati državi na razpolago.

Upornost težke industrije in izvoznicarjev je glavni vzrok krize v Nemčiji ter ni upanja, da bo kriza kmalu prenehala. Niti Stresemann, niti zmerni socialisti nimajo moči in sredstev, da bi si Stinesovo družbo pokorili, dasi valda želi (kakor pod kanclerjem Wirthom), izpolniti svoje obveznosti. Ta dualizem je za Nemčijo usodepoln: ali bo zmaga desnica kapitalistov in vzpostavila monarhijo, ki ne bo priznala versailleške mirovne pogodbe in se skušala za pretrpljeni poraz revanžirati, ali pa bo zmaga komunista stranka, ki bo oplenila milijonarje, ki seveda tudi ne bo plačala reparacij, temveč porabila zaplenjeno nemško bogastvo za razširjanje svetovne revolucije. Oba dogodka pa bi pomenila nevarnost za Evropo radi trdoglavosti in pohlepnosti Nemčije. N. J.

Gospodarske vesti.

INDUSTRIJA.

× Češkoslovaške papirnice v krizi. Kakor poroča »P. P.«, so zadnje dni nekatere papirnice v Češkoslovaški vnovič ustavile obratovanje. Dokler so bile stavke v švedskih papirnicah in v času ruhrskih dogodkov, so obratovale češkoslovaške papirnice v večjem obsegu, ker je bilo živahnije povpraševanje po češkem papirju. Danes pa obratuje na Slovaškem samo še ena papirnica. Pred vojsko so izdelovale češkoslovaške papirnice mnogo cigaretnega papirja, a danes ne več, zakaj na Madžarsko in v Avstrijo je izvoz popolnoma zaprt. Na Balkanu pa ima češki papir nevarnega francoskega tekmeča.

× Produktija alkohola na Poljskem. — Kampanja 1922-23 v poljski alkoholni industriji še ni končana. Dosedaj je produciranih 42 milijonov litrov. Ukupna produktija pa znašala po dosedanjih cenah okrog 100 milijonov litrov. V obratu je 1200 tovarn za žganje. V letošnji kampanji pa pričelo z obratom še 14 tovarn za žganje.

× Angleški kapital pri poljski sladkorni industriji. Tovarne sladkorja v bivši pruski Poljski so sklenile s posredovanjem neke gdanske banke pogodbo z nekim Angležem, po kateri dobe tovarne 1 in en četrt milijona funtov šterlingov kredita. Za garancijo bo služila polovica produkcije bodoče sladkorne kampanje.

× Sladkorna kampanja v Romuniji. — Sladkorna pesa bo letos v Romuniji zelo dobro obrodila, tako da Romunija ne bo več navezana na uvoz sladkorja. S sladkorno peso obdelana plovstva v Romuniji je letos skoro za polovico večja, kakor lani ter bo znašal celotni pridelek okrog 80.600 vagonov, kar bo dalo precel preko 8.500 vagonov sladkorja. Ta količina popolnoma zadostuje za domači konzum.

TRGOVINA.

× Češkoslovaško-švicarska trgovinska pogajanja se prično začetkom septembra v Curihu. Švicarska vlada namerava staviti Češkoslovaški predlog, da se v večji meri zmanjšajo češkoslovaške uvozne carine.

× Češkoslovaško-francoska trgovinska pogajanja so končana in stopi nova trgovinska pogodba v veljavo 1. septembra.

× Ruska trgovinska bilanca. Vrednost ruskega izvoza v maju je znašala 32 milijonov zlatih rubljev. Od tega izvoza je šlo 45,6% v Nemčijo, 13% v Anglijo, 11% v Letsko in 11% v Ameriko. Država je izvozila 75%, kooperative 14%, družbe 8% in privatniki 2% vsega izvoženega blaga. Vrednost uvoženega blaga znaša 15.250.000 zlatih rubljev. Tudi tu zavzema prvo mesto Nemčija. Pri uvozu so udeležene: država s 90%, kooperative s 2%, družbe s 5% in privatniki s 3%.

DENARSTVO.

× Državna devizna politika. ministru dr. Stojadinoviću se je posrečilo, da je dobil 400 milijonov dinarjev za izvajanje državne devizne politike.

× Novi češkoslovaški cekini. Češkoslovaška vlada prične te dni kovati v Kromnici nove dukate po modelu J. Bende in O. Stefanica.

× Madžarske banke proti denacionalizaciji delnic. Ker so v zadnjem času pokupili inozemci velik del delnic madžarskih denarnih zavodov, so sklenile banke zavzeti pri povišanju svojih glavnih koncem avgusta ali začetkom septembra, odločne mere proti denacionalizaciji delnic.

× Ruske finance. Emissijski oddelek ruske ljudske banke je izdal dosedaj krog 9 milijonov červoncev. Izdane novčanice so krite deloma z zlatom in srebrom, deloma s kovanim denarjem in inozemskimi valutami.

PROMET.

× Rusko-romunski promet. Med romunsko in rusko komisijo, ki sta delali v Tiraspolu, je dosežen sporazum glede tehničnih del in glede plovbe na Dniestr. Pogajanja se bodo nadaljevala v večjem obsegu glede gospodarskih odnosov.

TAKSE.

× Takse za uvoz tobaka. Finančni minister je odredil da se plača za 1 kg križanega tobaka 700 dinarjev uvozne carine.

× Uvoz zdravilnih zelišč v Češkoslovaško je prost ter ni potrebno nikako uvozne dovoljenje. Za sveža zelišča ni treba plačati uvozne carine, za suha ali konzervirana pa 84 č. kron za 100 kg.

Toda — kmalu se mi je razkrila strašna resnica tega napisal!

Ko sem namreč dospel do svojega doma, sem kar obstal. Pred hišo so vršeli razburjeni sostanovanci. Zvedel sem, da se je točno ob enajst uri ko bi bil moral biti doma! — vdrl v moji sobi — strop! Suknja me je rešila grozne smrti!

Vsi smo molčali in se zamislili. Tesno in tudi čudovito nam je bilo. Zdelo se nam je, da je vendar življenje zanimivo. O, še so tajnosti, še so! mi stojimo šele na najnižji stopnji vseirske lestvice...

Francija, ki ima pod 40 mil. stanovništva, troši v svojem rednem proračunu blizu 25 milijard lrs, 13 milijard, torej nad polovico za svoj državni dolg, 5 milijard za vojaške izdatke. Vrhu tega si je še obnesle notranje posojilo za vzpostavitev opustošenih krajev. Nemčija pa, ki šteje nad 60 milijonov prebivalstva, ni treba nobene pokončane pokrajine popravljati. Njen domači dolg je po padcu marke praktično zavrnil na ničlo. Njeni potroški za vojsko so kaj šibki. Dočim je v Franciji deset dežel, kojih davčna moč je skrajno slaba, da ne rečem enaka ničli, so v Nemčiji vse tvornice in vse pridobitne sile neokrnjene.

Ako bi se potemtakem Nemčija uprjavljala kakor Francija, t. i. če bi Nemci plačevali davke enakovredne z onimi, ki jih plačujejo Francozi, bi mogla z lahko razpolagati za reparacije z več milijoni zlatih mark na leto.

Raymond Recouly, Pizaro.

Miran Jaro:

Zimska suknja.

Sedeli smo v toplo zakurjeni sobici in pili čaj. Ko smo že v petič izpraznili čaše in opazili, da se škaticla s svaljčicami izpraznjuje, nas je vse tri objela tesnoba negotovost, ki se je razraščala v bojazen. Bojazen pred kom? Čemu? Da bi vedeli Ivan je prišel po dolgih letih iz daljnega severa, Tone se je bil pred nekaj dnevi — kot od mrtvih vstal — povrnil iz Vzhoda, jaz pa sem bival tu šele par mesecev, in skušal ubiti mōro spominov na ujetništvo.

Govorili smo — pa tudi ne, kajti ta pogovor — dasi smo bili prijatelji — je bil pravzaprav zamočevanje tistega, česar se nismo upali izraziti, kar bi sicer vsakdo izmed nas moral žrtvovati del svojega jaza, svojih želja, recimo: pohlepa po samoljubnem uživanju darovanega nam življenja. Res smo šutili, rekli bi, kar srkali zlotvorno vzdušje te strašne dobe, ali bili smo še premladi, da bi se mogli posloviti od zemlje za toliko časa, dokler se ne povrneimo z obrazi, ki bi naj bili strašna zrcala sedanjikom.

Neko posebno stanje nas je burilo, stanje, ki bi ga vsevedni meščan označil z »nervoznostjo«, kar bi nas morda vedaj potolažilo, nocoj nam bi izzvalo le žalosten nasmeh.

Govorili smo mnogo, premnogo, praznosta pa se je vsebolj večala in širila, da po besede umirale brez odneva in smo sličili v zameženi stezi zabredlim potnikom, ki se skušajo ogreti ob

prvo kljuko, kjer so viseli tudi različni dnevniki. Začutil sem se prostega in vedrega. Kmalu je prisedel neki francoski častnik, s katerim sva se začela prijetno razgovarjati in — tako se je približala že skoro enajsta ura. Ob tem času pa sem moral biti doma za vsako ceno. Imel sem namreč nujno delo. Tedaj pa nisem več našel suknje na obešalu. Sprva sem se ozrl okoli, a — zaman. Koj me je obšla misel: okradli so te! Ta misel, ki je bila prav verjetna, me je po par trenutkih zgostila v neomajno prepričanje. In glej: prav tedaj — medtem je oni Francoz že zdavno odšel — zagledam pri glavnih vratih odhajajočega gospoda s pravtako suknjo. Nisem se pomišljal: moja je! Pohitel sem za njim. Po oživilnih ulici — ljudje so se vračali iz gledališč in zabavišč — sem mu sledil nekaj korakov zadaj in pazil, da ga ne izgubim. Tako sva hodila več minut, toda že je neznanec pospešil korake in zavil v ozko ulico, kamor sem krenil tudi jaz. Tedaj pa sem ga izgubil. Ni ga... Kaj naj storim? Ali naj ob tej pozni uri hitim na polic. ravnateljstvo, da jih obvestim o tatvini, ko bi se mi smejala, da jih razburjam radi take malenkosti, ko končno niti dokazati nisem mogel, da sem res žrtev tatu.

Zadnja misel mi je razsvetlila novo pot kesanja. Medtem je začel naletavati sneg. Vrnil sem se v kavarno. Tu pa nisem še sedel deset minut, ko pristopi k meni natak in mi še vedno vznemirjenemu, reče: »Oprostite, gospod, te ključke so le za časopise in časnike,

zato smo odnesli vašo suknjo v — garderobo!« — — —

Spgledali smo se. Kaj naj pomeni ta povest?

Tone se je smejal in pomodroval: »No, na to povest si tako silno ponosen? Nauk: bodi točen v malenkostih, pa boš vedno miren, oziroma: Če ne upoštevaš zakonov, ubijaš čas in svoje živce.«

Tudi jaz sem hotel povedati svoje mnenje, ki je sličilo prijateljevi oceni. A kar beseda mi je zastala, ko sem se ozrl v — blede Ivanovo obličje. »Kaj ti je?« sva s Tonetom oba hkrati vzkliznila, on pa se je bolestno smehljaj:

»Eh, presneto sta že površna. Besedičita o času in zakonih in ne vem kaj še, povesti pa še konec ni! Kajti — res je, da je bila ona suknja v garderobi. Ko sem jo pa zahteval, mi jo je gospodična vljudno izročila, a me radovedno vprašala: »Kaj pa znači ta napis z mrtvaško lobanjo?« S prstom mi je pod rokavom pokazala majhen trak z rdečimi črkami v ruskem jeziku. Ves strmeč sem čital: »Naj ti bo to blago varuh na vsej poti življenja!« Nasmehnil sem se z drhtečo tesnobo; radovednico sem sicer potolažil, da mi je to gotovo prišla kaka šaljivka, ko pa sem odhajal proti domu — zamudil sem za celo uro — sem si mislil čudno lepe reči: ugibal sem si Postanek tega napisu, ki je morda v zvezi s kako ljubavno dramo. Plemič mora oditi na bojišče... slovo na gradu... itd... »

Zanimivosti.

Zgodovinske črtice o česnu in čebuli.

Cesen in čebula sta služila starim narodom že rano kot začimba. Dandanes imamo o njih različno mnenje. Sas n. pr. ne more prenašati česna orientalcov, Rusu pa je duh po čebuli nekaj veta intimnejših odnošajev.

Pri starih Egipčanih najdemo že oboje kot hrano. Ko so gradili Egipčani veliko Cheopsovo piramido, pripoveduje Herodot, da so samo za redkev, česen in čebulo delavcev izdale 1600 srebrnih talentov, kar lahko čitamo sami na egiptovskih spomenikih. Ker so Egipčani vse, tudi najbolj evidentne in realne predmete ovijali v skrivnost religije, je razumljivo, da jim je postala tudi ta priljubljena rastlina sveta. Plinij pripoveduje celo (kar se nam bo zdelo komično), da so Egipčani pri česnu in čebuli — prisegli.

Plutarh odsvetuje uživanje česna in čebule spokornikom, ki se postijo in onim, ki se razveseljujejo pri veseljih pojdinah. Prvim povzroča česen poželenje, drugim pa privabi solze v oči. Libijska Afroditia je prepovedala onim, ki so jedli čebulo ali česen, vstop v svoje svetišče. Dovtipni filozof Stilpo se je nekoč najedel česna, potem pa se je vlegel v onem svetišču, hotel zapati. Tedaj se mu je prikazala v sanjah boginja, ki je rekla: »Filozof si, pa se ne bojiš kršiti zakonov?« Ta pa ji je odgovoril: »Daj mi kaj drugega jesti, pa ne bom več jedel čebule.«

Izraelci, ki se jim je v puščavi milo tožilo po egiptovskem česnu, so ostali do danes njegovi zvesti prijatelji. Že za časa rimskega cesarja Marka Avrelija je bilo znano, da ljubijo česen in čebulo. Po zmagi nad Markomani in Kvadi je obiskal ta cesar tudi Egipt in tam je baje zaklical: »O Markomani, Kvadi in Sarmati! Vseeno sem našel ljudi, ki jih je še težje prenašati.«

Visoko starost čebule nam potrjuje Homer, ki omenja to rastlino v Ilijadi in Odiseji. Hekameda ponudi vino in čebulo Nestorju, ko se vrača želen iz bitke. Odisej nosi svečo tuniko, ki je fina kot kožica okoli suhe čebule. Možeče še starejšo označbo kot pri Homerju, pa najdemo v Megari. Orki govorijo celo o megarskih solzah, ki naj bi odgovarjale našim krokodilovim solzom.

V pohomerski dobi se je razširila in priljubila čebula po celem Grškem in po Italiji. Čim bolj pa je napredovala izobrazba, tem finejši so postali človeški živci in prejšnja ljubezen do čebule se je izpremenila v odvratnost. »Želeli komu čebulo« ni pomenilo nič dobrega, in če je kdo po zaužitju česna razširjal neprijeten duh, je bil to znak, da spada ta človek v najnižje plasti naroda. Zanimiva je tretja Horacova epoda na Memena: »... Meni pa se zdi strup (namreč čebula), ki ga je prinesla zlobna čarovnica. Dajte ga v bodoče obsojencem mesto trobelikovca. Kakor solnce Apulije mi posuši ude, ali kakor težko Herkulovo oblačilo. Če te zmoti ke-

daj zlobni duh, da boš užival to zel, se bo branila ljubica tvojega poljuba in bežala bo pred tvojim objemom na najdaljni konec tvojega ležišča!« Pri Ksenofontu beremo nekaj podobnega: »Harmid je rekel: Spoštovani možje! Tale Nikerat rad prihaja domov neprijetno dišeč po čebuli. Na ta način hoče preprečiti svojo ženo, da ga ni nobena ženska poljubila.«

Dandanes značita česen in čebula na evropskem jugu dvoje priljubljenih, a poleg tudi nezaželenih zelišč. V Italiji posadi tudi najrevnejši kmet nekaj česna v svojem vrtu — dočim inteligentni krogi ne povprašujejo nič kaj po njem. Znano je, da v Španiji še bolj spoštujejo kmetje čebulo in česen, tako, da bi Španijo lahko imenovali »de-željo čebule«. Opozorim naj samo na ono sceno iz Don Quijote-ja, kjer zagleda plemeniti vitez kmetico, ki jaše konja. Smatra jo za Dulcinejo iz Tobose, a žarko ljubavno nagnjenje mu takoj zmoti oster vonj po čebuli. To nesrečno okolnost si tolmači z zlobnimi čarodeji, ki ga že dolgo zasledujejo, in, ki so mu baš sedaj zagrenili najlepši trenutek njegovega življenja.

V starem Bizancu so rabili toliko čebule, da to še Ludprandu, škofu Cre-mone, ki je bil sicer sam Italijan, ni bilo všeč. »Vladar Grkov«, piše kot poslanec l. 968, »nosi dolge lase, vlečko, dolge rokave, žensko avbo... se hrani s česnom in čebulo ter pije neko neuzitno tekočino.« Nek stari (skoro istočasno živeči) geograf pa piše v svojem opisu Palerma: »Prebivalci mesta so topli, brezbojni, mlačni za vse dobro, pa nagnjeni k vsemu slabemu. In temu je krivo to, da jedo (vsled običaja), zjutraj in zvečer surovo čebulo. Na ta način jim možgani in čutila otopijo. To spoznamo iz njihovega vedenja: stoječe vodo pijejo raje, kot tekočo, ne bojijo se nobene smrdljive jedi, umazani so, prebivajo v nečistih stanovanjih, v boljših hišah hodijo kokoši po sobah itd. Kot dokaz navaja neko zdravniško knjigo, po kateri čebula tako omoči človeške možgane in čutila, da smrdljivo vodo ne moremo več spoznati, kot smrdljivo. Res je bila zanimiva takrat »zdravniška« znanost!

Danes pa smo vsi prepričani, da s posledicami čebule vendar ni še tako »hudo«! Pred leti sem potoval po Srbiji, kjer čebulo tudi močno spoštujejo. Spoznal sem Srbe kot zdrave, močne ljudi z visoko srčno kulturo in razvitim praktičnim mišljenjem. Sam sem pojedel tam v treh dneh več čebule, kot preje doma v treh mesecih. Kljub temu se nisem polenil, razum mi je ostal jase, prebavljal sem dobro, in žila je v redu bila. Kdor ne verjame, naj poskusi sam!

— Marc Séguin. Meseca julija so odkrili v Annonayju spomenik tamkajšnjemu rojaku Seguinu, ki je izumil tubularni ali cevni kotel. Učeni železniški minister Le Trocquer je izpregovoril krasno posmrtnico pokojnemu znanstveniku in veščaku, ki je bil nečak znanega Jožefa de Montgolfier.

— Bogat temperament. Poročevalci pri vojnem sodišču v Atenah je izdal zaporno povelje proti poročniku Vasku, ki ni čisto nič podoben Bayardu, vitezu brez prekora in pregreška. Kajti ta častnik, ki se mu more vse očitati, je izrazil mnogoženec. Poročil se je nič manj ko dvajsetkrat. To je skoro višek. Podoba je, da bo večina njegovih poročenk pričala in poročala proti poročniku. To bo veselje!

— Svetinja. Uprava francoske pe-nezokovnice javlja, da je po zakonu z dne 20. julija 1922. izgotovila medzavezniško medaljo »La Victoire« kot spomin na svetovno vojno. Se tokom avgusta t. l. bo odznak naprodaj. Cena 3 fr. 50. Naročila je nasloviti na: Directeur de la Monnaie, 11, quai de Conti, Paris.

— Kako se danes živi v Berlinu. Berlinski listi prinašajo cenovnik vsakdanjih potrebščin, ki se v današnjih dneh prodajajo na drobno po naslednjih cenah: kg govedine 240—320.000, telefine 230—280.000, svinjetine 260 do 300.000, masla 400.000, krompirja 18 tisoč, praž. kave 500 do 720 tisoč, čaja 600 do 840 tisoč, sladkorja 24 tisoč, bele moke 96.000, jajca pa po 11 tisoč mark.

— Mesto, v katerem je vino cenejše kakor voda. To mesto je Budimpešta. Zaradi silnega padca madžarske krone raste draginja v nedosežnost. Država je podražila tobačne izdelke za 100 do 150 odstotkov, pripravila se ponovno zvišanje železniških pristojbin za 150 odstotkov, škafličja vžigalica stane 130 kron, mast je poskočila v enem tednu z 8000 na 14.000 kron, poštno pristojbino so se dvignile za 200 odstotkov, gledališke vstopnice so se podražile za 70 do 100 odstotkov. Mestna občina je podražila plin, elektriko in vodo za 100 odstotkov. Poslednja podražitev je zelo zanimiva, ker pri 100 kratnem podražju vodo piješ v Budimpešti v boljšji kup vino kakor vodo. In madžarska vina niso slaba.

— Neverjeten hotilivec. Angleška pisateljica miss Amelia Hawkes, prišedša iz Birminghama na hribovniške izlete po Vogezi, se je pritožila pri Guebwillerskem orožništvu, da jo je naskočil bradat satir, obut v lesene cikle, jo privezal k drevesu ter ji vzel ročno torbico... Orožništvo pa ni moglo najti najmanjše sledi o kakšni borbi na označenem kraju. Razen tega miss Hawkes ni niti najmanj opraskana. Kar pa se tiče možnišča, so ga pobrali dva metra proč od pozorišča, kjer naj bi se bil izvršil drzni napad. ... Gospica Hawkesova ima 46 let. Orožniki pa so neverni Tomaži. Ko je stražmešter precej časa gnajvil pritožnico z izpraševanjem, je zaključil: »Posilstvo? ni verjetno!«

— Čuden razlog proti židovskemu pokopališču. Občinski odbor Edmontona, ki leži v orientalskem predmestju Londona, je poslal na ministrstvo za narodno zdravje oster protest proti nameravanemu dovoljenju za židovsko pokopališče v onem kraju. Kot razlog so občinski očetje navedli, da se edmontonski otroci strašijo groznega tulenja in škripanja z zobmi, ki je v navadi pri tamošnjih orientalskih židih, ki se krčevito drže starih šeg in običajev.

Šah.

Jugoslov. šah. turnir v Novem Sadu je končal. Od poslednjih kol so bile morda najzanimivejši slednji dve, kjer je borba postala odločilna in ostra. Furlan in Čirić sta si stopila kot najresnejša kandidata za prvenstvo nasproti — kdo postane letošnji jugoslovanski prvak? Furlan — najmlajši prvak Lj. šah. kluba je že došel do boljše pozicije ter dosegel en prisrcega kmeta. Čirić, profesor iz Sremskih Karlovcev je kakor običajno pokazal, da v teoriji ni kos svojemu mojstrskemu nasprotniku, katerega mirna in vzorna pozicijska igra je izjalovila vsakteri napadalni poizkus. Po menjavi figur se je razvila končnica — Rhodus Čirićevega uspešnega udejstvovanja. Dasi je bila sila težavna, je bila pozicija skoroda za Furlanija dobljena, da se ga ni polastila očividna utrujenost; napravil je malenkostno pogreško — ki je odločila usodo partije v remis. — Iz navedenega predzadnjega kola so izšli še sledeči zmagovalci: Rožič (proti Todoroviću), Stupan (proti Markoviću), Feuer (proti Singerju), Gribušin (proti Tamindžiću), Kramer (proti Tennerju), dasi mu je izpočela že trda predla. Poljanec je igral proti Peyerju brez interesa in je zato — izgubil. Celjak in Madjarević sta bila prosta. — 21. t. m. so se spoprijeli igralci v najostrejši borbi — v zadnjem kolu. Vse partije tega kola so bile kratke in v njih se opaža nekaj duh prijateljstva, razven v partiji Čirić-Poljanec. — Čirić, ki si hoče na vsak način izvozovati prvo mesto, igra nerovno, razburjeno in vsled tega — slabo. Poljanec zbere vse svoje opetovano preizkušene šahovske zmožnosti ter ga — v pravem smislu besede — raztrga... Furlan igra s Kramerjem ležerno — ni mu mnogo na tem, če partijo tudi izgubi — saj sta si s Čirićem glede števila točk enaka in tudi njegov današnji nasprotnik Kramer, ga lahko samo še doseže, kar se tudi uresniči z zmago poslednjega. Končni rezultat je tedaj: Furlan, Čirić in Kramer si razdele v enakih deležih 1. 2. in 3. darilo skupno z 11 točkami, 4. in 5. darilo si delita z 10 in po točkami Stupan in Feuer, a 6. darilo pripade Singerju, ker je ta dan z Rožičem le remiziral (10 točk). Kljub izraziti indispoziciji je Poljanec dosegel z 9 točkami 7. darilo, a Rožič z 8 in po točkami zadnje darilo. — Brez darila slede po redu: Celjak z 8, Tenner s 7 in pol, Marković s 6, Todorović s 5 in pol, Peyer s 5, Tamindžić z 2 in po točkami, a zadnje, 16. mesto, si delita z 2 točkama Gribušin in Madjarević. — Zmagovalci na letošnjem jugoslov. šah. turnirju so hkrati trije. Ne vemo, komu izmed njih se oficiočno pripiše naslov »jugoslov. šahovskega mojstra«, vsekakor se nam zde do tega naslova vsi trije prvak z ozirom na svoje opetovano preizkušene šahovske zmožnosti in vrline enako upravičeni. — Da bi se, kakor se čuje, le enemu izmed njih — baje Čiriću kot edinemu podeli mojstrski naziv, se nam zdi z objektivno pravnega stališča — nepravilno. Trditve o najlepše odigranih partijah bi bila je jalova utemeljitev upravičenja, ker je, kakor povsod drugod, tako tudi pri šahu, okus v lepoti partij zelo različen. — Ako se prizna Čiriću mojstrstvo, se ga mora z isto upravičenostjo priznati tudi Slovincema Furlaniju in Kramerju, ali pa se prizna vsem trem pozolno mojstrstvo do tedaj, ko odloči medsebojno odigrani match definitivno mojstrstvo. Je pa tudi še izhod, da se točasno mojstrstvo ne pripisuje nikomur, dokler ne prikaže match končnega zmagovalca. —

Partija, igrana na mednarodnem svet. šah. turnirju v Petrogradu meseca febr. 1914.

Rubinstein (beli):	Lasker (črni):
1. d2—d4	d7—d5
2. Sg1—f3	Sg8—f6
3. c2—c4	e7—e6
4. Lc1—g5	c7—c5
5. c4×d5	e6×d5
6. Sb1—c3	c5×d4
7. Sf3×d4	Sb8—c6
8. e2—e3	Lf8—e7
9. Lf1—b5!	Lc8—d7

Nalaho so se stresli njeni udi, umrla je. In nikdar več nisem čul njenega glasu. Toda, kakor je bila prorokovala, njeno dete, kateremu je umirajoča dala življenje in ki je zadihalo, ko je mati že ugasnila, njena hčerka, je živeča. In čudežno je rasla telesno in duhovno in je postala popolnoma podobna tisti, ki je odšla, in ljubil sem jo z gorečo ljubeznijo, ki bi jo za nobeno zemeljsko bitje ne mogel občutiti.

Potekla so leta. In vsak dan, ko sem opazoval njen sveti, sladki, zgovorni obrazek in študiral njene zoreče oblike, sem odkril znova podobnost med otrokom in njeno materjo, melanholično in mrtvijo. In od trenutka do trenutka so se te senice podobnosti zgoščevale in so postajale vedno bolj polne, določene, vznemirljive in strahotne. Razumljivo in samoposebi umevno bi bilo, da je bil njen smehljaj podoben smehljaju pokojne matere, toda ta podobnost je bila kar identičnost, ki me je plašila. Njene oči so bile čisto slične Morellinim, prečesto so se tudi vtapljale v globine moje duše s čudaško in intenzivno mislijo Morelle same. In v obrisih njenega čela, v kodrih njene skrbno urejene frizure, v njenih blebih prstih, ki so se iz navede zagrebal vanjo, v težki in muzikalni zvočnosti njenega glasu, v stavih in izrazih pokojnice na ustnih moje žive ljubljene, sem našel hrano za strašno, pekočo misel — za črva, ki ni hotel umreti.

Tako sta potekli dve dobi njenega življenja, in še vedno moja hči ni imela zemeljskega imena. Dete moje in ljubljene moja sem jo klical vsikdar in v ti imeni položil vso svojo očetovsko nagnjenje. Ime Morella je bilo umrlo s pokojnico. O materi nisem hčerki nikdar govoril — nemogoče mi je bilo omeniti jo. Vse življenje moja mala zares ni prejela nobenih vtisov iz zunanje sveta, razen tistih, ki jih je nudilo ozko obzorje domače hiše.

10. Lg5×f6	Le7×f6
11. Sc3×d5	Lf6×d4
12. e3×d4	Dd8—g5
13. Lb5×c6	Ld7×c6
14. Sd5—e3	0—0*
15. 0—0	Th8—e8
16. Ta1—c1*	Te8×e3
17. Tc1×c6+!	b7×c6
18. Dd1—c1!	Td8×d4*
19. f2×e3	Td4—d7
20. Dc1×c6+	Kc8—d8
21. Tf1—f4!	f7—f5
22. Dc6—c5	Dg5—e7*
23. Dc5×e7+	Kd8×e7*
24. Tf4×f5	fd7—d1+
25. Kg1—f2	Td1—d2+
26. Kf2—f3	Td2—b2
27. Tf5—a5	Tb2—b7
28. Ta5—a6	Ke7—f8
29. e3—e4	Tb7—c7
30. h2—h4	Kf8—f7
31. g2—g4	Kf7—f8
32. Kf3—f4	Kf8—e7
33. h4—h5	h7—h6
34. Kf4—f5	Ke7—f7
35. e4—e5	Tf7—b7
36. Ta6—d6	Kf7—e7
37. Td6—a6	Ke7—f7
38. Ta6—d6	Kf7—f8
39. Td6—c6	Kf8—f7
40. a2—a3	se vda.

* Bolje, kakor navaja Lasker sam: 7... Le7; 8. e3, 0—0.

* Protipoteza na 7. potezo črnega.

* Lasker graja to potezo kot lahkomiselno in navaja 14... Lg2: 15. Tg1, Da5+; 16. Dd2, Dd2+; 17. Kd2; Le4 kot dobro nadaljevanje za črnega. Če beli: 15. Sg2; sledi 15... Dg2: 16. De2+, Kd8; 17. 0—0; Dg6; 18. Dd3, Tc8+; 19. Kb1, The8 itd. s povsem zadovoljivo igro za črnega.

* Izredno globoko zamišljena poteza!

* Izvanreden slučaj, da Lasker izpusti v stiski relativno najboljšo potezo, ki je bila v tem slučaju 18... Te5, nakar bi sledilo 19. Dc6+ (nikakor 19. f4 vsled 19... Te5!), Kb8; 20. de (nikakor f4 vsled Te6!), De5: in črni še vedno more igrati.

* Zopet dobra poteza z grožnjo: Da8+ poleg Te4+, oziroma Tc4+ itd. — Sledeče poteze črnega so izsiljene nujnice.

* Ali pa 22... Td1+?; 23. Kf2, Td2+; 24. Ke1, Dg2: 25. Da5+, s čimer pridobi beli stolpca.

* Končnica je za črnega nevzdržna.

Obvezna brada.

V Pragi se je baje osnovalo društvo z nalogo, da širi med državljani mlade republike navado, pustiti si neokrnjeno brado, in naposled napravi to nošo obvezno. Organizacija, ki že šteje na stotine članov, izjavlja, da so stari Čehi nosili celo, neobrito in nepristrženo brado, in se trdno nadeja, da si ne bo noben zvesti češkoslovaški podanik rezal vosov in barus. Dolge kocine — možki okras. Veste, da je nekemu ruskemu starcu, ki se je moral po ukazu Petra Velikega obriti, počilo srce, ko si je pogledal v »ostudno nakaženi obraz«?

* Orientalsko razkošje. V IX. stoletju je priridel v Bagdadu kalif Radi velikansko slavje na čast svojim čustilcem in zaupnikom. V to svrhu je pustil pokupiti vse vrtnice v Bagdadu in okolici. Ko so gostje poлегli za mize, so pričele nanje padati cvetlice mešane z zlatim in srebrnim drobljem. Cvetlični dež je trajal od popoldanske do večerne molitve in gostje so pri svojem odhodu bili takorekoč že popolnoma zasuti. Pri neki drugi pojedini so padali na zbrane goste, seveda najvišje državne funkcionarje, sami papirnati lističi, na katerih so bila označena razna posestva. Gost, ki se je takega papirja polastil, je postal lastnik dotične imovine.

Končno sem se bil odločil, da jo peljem h krstu in menil sem, da bom tako potem morda srečno ušel strahotam svoje usode. In ob krstnem kamenu sem se obotavljal ob izbiri imena. Neregledna množica priimkov požnost in lepote, imena iz starih in modernih časov, iz domačih in tujih krajev so se mi drenjala na ustnicah, plemenita, nežna, srečna in dobrotljiva imena.

Kdo me je bil navdahnil takrat, da sem se bil spomnil pokopane pokojnice? Kateri zlodej mi je narekoval ime, ko jeja navadni spomin je curkoma zavaloval v meni kri iz senc do srca? Kateri zlobni duh me je bil ogovoril iz globine moje duše, da sem pod teurnimi oboki v nočno tihoto zašepetal svete-mu možu besedo: Morella? Katero bitje, močnejše od vraga, je raztegnilo poteze mojega otroka in jih zakrilo z mrtvaškimi barvami, ko je, tresoč se ob moji komaj dahneni besedi, obrnilo svetle oči od zemlje proti nebu in padel zviškom in raztegnjen na črne plošče naše rodbinske grobnice in odgovoril: Tu sem!

Te besede so padle razločno, hladno, mirno in jasno v moje uho in planile žvižgajoč v možgane. Leta lahko poteko, izginejo, toda spomin na ta trenutek — nikoli! Izgubil sem bil ves čut za čas in kraj in odsihod mi je postala zemlja temačna (zvezde moje usode so izgubile raz nebo) in vsa zemeljska bitja so frifotala okoli mene ko sence — videl pa sem med njimi le eno — Morello!

Vetri obzorja so klicali mojim ušesom samo z enim klicem, morski valovi so šepetali neprenehoma: Morella! Toda ona je umrla in z lastnimi rokami sem jo bil nesel v grob. In bridko, raztegnjeno sem se nasmejal, ko nisem v grobnici, v katero sem položil drugo, našel več nobenega sledu o prvi — Morelli. —

P. K—

E. A. Poe:

Morella.

Sam, od samega sebe, s samim seboj, homogen, večer.

Platon.

Kar sem občutil z ozirom na prijateljico Morello je bilo globoko, toda zelo čudaško nagnjenje. Ko sem jo pred mnogimi leti slučajno spoznal, se je moja duša že takoj po najinem prvem srečanju neznansko vnela zanj. Toda ta ogenj ni bil ljubezen in moj duh je bridko mučilo, rastoče prepričanje, da si nikdar ne bom mogel razložiti nedanega svojstva in umeti blodne moči tega privrženstva.

Pa vendar sva se ujediniila in usoda naju je združila pred altarjem. Nikdar nisem govoril o strasti in nikdar nisem sanjal o ljubezni. Kljub temu se je ona ogibala družbi, bila navezana samo name in me osrečevala. Izenaden biti je sreča. In sanjati, ali ni tudi to sreča?

Morella je bila globoko izobražena ženska. Upam, da se mi posreči pokazati, da njeni talenti niso bili drugovrstni; sila njenega duha pa je bila naravnost orjaška. Čutil sem to dejstvo in v mnogih prilikah sem postal njen učenec. Kmalu sem opazil, da je Morella, vzgojena v Pressburgu, razgrinjala predme prav številne skrivnostne pisarije, ki jih splošno smatrajo za peno prvovrstne nemške literature. Te knjige so bile iz vzrokov, ki jih nisem mogel dometi, predmet njenega neprestanega in priljubljenega študija. Toda po preprostem, a zelo trdovratnem vplivu navade in vzgleda sem se sčasoma tudi jaz pričel pečati z njimi.

Če se ne motim, pri vseh teh stvarih moj razum skoro ni imel opravka. Moja prepričanja, v katerih se že sam nisem več spoznal, v nobenem oziru niso temeljila na idealu in niti v mojih

dejanjih, niti v mislih, če ne sodim pomotno, bi ne bil mogel razkriti mistične zabarvanosti svojega čtiva. Prepričan o tem, sem se na slepo prepustil ženi-nemu vodstvu in z neskalnim srcem stopil v labirint njenih študij. A ko sem, zatopljen v te proklete strani, čutil, da se nek proklet duh vzbuja v meni, je prišla Morella, položila svojo mrtvo roko na mojo in pobrala iz pepela mrtve filozofije nekaj težkih in čutilnih besed, ki so s svojim čudaškim smislom prepregle moj spomin. Dolge ure sem bil v sanjah zleknen ob njeni strani in utapljal sem se v muziko njenega glasu, dokler se ni sčasoma njena melodija napolnila s strahoto — in je sama padla v mojo dušo — in sem prebledel in trepetal v notranjosti ob takih preveč izvenzemskih zvokih. Tako je uživanje hipoma izpuhtelo v strahoto in ideal lepote je postal ideal priskutnosti, kakor se je hinomska dolora izpremenila v Geheno.

Nepotrebno je označiti natančno značaj problemov, ki so vrel iz knjig, o katerih sem govoril, in bili dolgo skoro edin predmet razgovorov med Morello in menoj. Ljudje, ki so študirali nekakšno teološko moralo, jih bodo lahko razumeli, znanstveno nenaobrazeni ljudje pa v vsakem slučaju ne bodo mogli mnogo dometi. Čudaški Fichtejev panteizem, zmerna pitagorejska palogenezija in pa predvsem identiteta, kakor si jo je bil predstavljval Schelling, so bili v splošnem glavne izhodne točke najinih pogovorov, pravo ugodje za Morellino fantazijo.

Toda, v resnici, je bil prišel le čas, ko me je skrivnost ženine narave opredila kot slast. Nisem več mogel prenašati dotiklajev njenih blebih prstov, niti globoke zvočnosti njenega muzikalnega glasu, niti žaru njenih melanholičnih oči. Ona je vedela vse to, ni mi pa nikdar ugovarjala. Zdelo se mi je, da ve za mojo slabost ali norčavost, zakaj smejala se mi je in imenovala to usodo.

Morella seveda je bila samo ženska, in hirala je od dne do dne. Sčasoma se ji je na lico pokazala nepremična purpurna lisa in modre žile na njenem blestem čelu so postale vidnejše. Včasih je moja narava zatrepetala v usmiljenju; toda že trenutek na to, sem se srečal z njenimi svetlimi očmi, ki so gorele ob misli in me potolažile in pomirile.

Morella je slabela in se dolge dneve, tedne in mesece krčevito oklepala življenja.

Nekoč, nekega jesenskega večera, ko je bil zrak pod nebom ves nepremičen, me je Morella poklicala k postelji in mi dejala:

— To je dan vseh dni, najlepši med dnevi življenja ali smrti. To je prekrasni dan za sinove zemlje in življenja, — ah, in še krasnejši za hčerke neba in smrti!

Poljubil sem jo na čelo, ona pa je nadaljevala:

— Umrla bom, pa bom vseeno živeča.

— Morella!

— Nikdar nisi doživel dni, v katerih bi me smel ljubiti; — toda tisto, ki si pred njo imel strah v življenju, boš čutil v smrti.

— Morella!

— Ponavljam, da bom umrla. Toda v meni je zastavek za čustva, za prenežna čustva, ki si jih okušal zame. Ko bo moj duh odšel od tod, bo živelo dete, tvoje in moje dete. Toda tvoji dnevi bodo dnevi žalosti, — tiste žalosti, ki je najtrajnejša od občutij, kot je cipresa najživahnejša od dreves. Zakaj ure tvoje sreče so minule in veselje tega sveta ne cvete nikdar dvakrat kot roža v Palestini dvakrat na leto. Mirta in vinska trta ti bodo neznane stvari in povsod na zemlji boš nosil seboj svoj mrtvaški prt ko muzilani iz Meke.

— Morella, sem zakričal, Morella, odkod veš vse to?!

Ona pa se je okrenila na blazini.

France Veber:

Eudaimonizem in utilizem.

II.

Eudaimonizem, ki proglašuje za vrhovno načelo etike srečo, je, kakor smo videli, vsekakor preozka teorija, ker nahajamo že v vsakdanjem življenju nebroj etičnih in neetičnih dejanj, ki jih ne moremo promatrati z vidika sreče ali nesreče. Eudaimonizem pa ne velja niti na nasprotni točki, namreč tam, kjer gre v istini za »srečo« osebe.

Kot primer navajam le vzgojo etično propadlih ali vsaj manj vrednih oseb. Ta vzgoja, ki mora biti v izvestnih slučajih celo nasilnega značaja — treba misliti le na razna prisilna vzgojevališča, na etičen pomen prisilnih delavnic, ječ itd. — ima nedvomen etičen smisel tudi za gojence same. Tega smisla pa ne moremo umevati z vidika »sreče« gojencev. Ako vzamemo »srečo« v eksaktnem in ne le v nekem prazno-metafizičnem smislu besede, torej tako, kakor jo je prav določil že Epikuros, namreč kot neko trajno radost, ali se da reči, da ima omenjena vzgoja le ta pomen in namen, da povzroči ali sploh ohrani »srečo« gojencev? Tu je pač narobe reči, da pomenja ta vzgoja za veliko število le povečanje neradosti, tako da ti nesrečneži zagrabijo večkrat zadnje sredstvo — samomor. Naša, praktično vsakemu poštenemu pastirju dovolj znana etična načela zahtevajo nasilno vzgojo tudi takih moralno nepopravljivih oseb: vsak konsekventen eudaimonist pa mora smatrati to vzgojo za največji zločin.

Končno, ali sploh najdemo — vprašajmo se odkrito — kak slučaj moralnosti, ki bi meril samo na srečo, t. j. na (mojo ali tvojo) trajno radost? O neki trajni radosti lahko govorimo le tam, kjer se stavijo stremljenja nasproti le majhne ali sploh nobene ovire, kjer manjka vseh izrazitih vnanjih in notranjih bojev, kjer vlada le neko topo zadovoljstvo s trenutnim stanjem, kjer manjka vsake izrazite volje po napredku, po vednem obnavljanju in drezanju zastajajoče duševnosti; »sreče« v strogem pomenu besede so zmožni le »filistrici in »duševni blaziranci« najnižje vrste; prav te pa mora dosleden eudaimonist v kulturnem oziru staviti na najvišjo stopnjo. Mi vsi pa imamo drug ideal, kakor nam ga rišejo n. pr. najboljši tragiki vseh časov, ko nam predstavljajo osebe, katerih življenje je neprestan boj z malenkostno okolico in z vsemi nasprotnimi elementi njih lastne duševnosti, osebe, ki ne poznajo nobenega ostanjaja, še manj pa zastajanja, temveč, ki so polne neukrotljivega stremljenja po napredku in vedno silnejšem razvoju svojega duševnega bista, ki si zavestno ustvarjajo ovire kot zrcala svojega močnega hotenja in najdejo mejo tega hotenja šele — v neskončnosti. In kakor nas mami in vzgaja etična višina dramatičnega »junaka«, tako nam stoji tudi v vsakdanjem življenju osebe z visokimi, največje boje in žrtve zahtevajočimi cilji bistveno višje nego duševna otopenost in »sreča« bornirancev, ki mrzijo napredek, boj in žrtve. Kakšen nauk je torej eudaimonizem, ki nasprotuje takim iz najgloblje bista naše narave izvirajočim cinitvanj nas samih in drugih!

Le radi večje popolnosti hočem še kratko izraziti svoje mnenje o gori navedenem transcendentnem eudaimonizmu, ki mu je zadnji cilj etičnega stremljenja tudi sreča, a šele sreča v posmrtnem življenju. Glede tega eudaimonizma je reči prvič, da sloni seveda na metafizični hipotezi posmrtnega življenja: kdor ne verjame tej hipotezi, tudi ne more verjeti temu eudaimonizmu. Sam sicer ne spadam med one moderne in hipermoderne mislece, ki nekako a priori mečejo starodavno idejo posmrtnega življenja meni nič tebi nič v košaro praznega babjeverstva. A naj bo že s tem kakorkoli, za eudaimonizem bi ne bilo nič pridobljeno, ako bi se dalo posmrtno življenje tudi eksaktno dokazati. Videli smo, da »sreča« v strogem pomenu besede ne more biti zadnji cilj pravnosti; za ta zaključek pa je vseeno, ali gre za srečo v tem ali v onem življenju. Kdor dela vse samo pod vidikom sreče, ostane »praktičen računar«, naj išče potem to srečo, »tu« ali »tam«.

Utilizem je morala koristi. Dobro je, kar koristi, zlo, kar škoduje. Zato pa tudi pri ocenitvi dejanj ni gledati na namen, temveč v prvi vrsti na učinek ali uspeh: v kolikor je učinek koristen ali škodljiv, v toliko je pristojno dejanje (in stremljenje) dobro, oziroma zlo. Utilizem je torej obenem par excellence etika »faktičnega uspeha«. Ker pa utilit ne vpoštevata samo koristi poedinca, temveč korist vsakega človeka in ker so, če nimamo drugih kriterijev nego pojem koristi, glede nje vsi enakovredni, sledi tale objektivna utilistična formula: Skrbti za čim večje blagostanje čim večjega števila ljudi!

Koristnost pa je seveda le relatičen pojem; nekaj je zame koristno, se nič drugega ne pravi, nego da mi donaja nekaj zame vrednega, česar pa ne morem več poimti pod vidikom koristnosti. To so videli že utilisti in torej dosledno določili korist kot lastnost nečesa, donasati nam radost (ugodje), oziroma odvrčati neradost (neugodje), škodljivost pa kot lastnost nečesa, donasati nam neradost (neugodje), oziroma odvrčati radost (ugodje). Iz tega pa sledi druga subjektivna utilistična formula: Skrbti za čim več sreče čim večjega števila ljudi!

Ta formula in njeni od utilistov navedeni razlozi pač jasno kažejo, da ves utilizem ni nič drugega nego le iz pojma koristi izhajajoč (individualno-univerzalen) eudaimonizem.

Oče modernega utilizma je Francis Bacon (1561—1626), ki vidi zadnji razlog vsega dejanja in nehanja v stremljenju po lastnem in občem blagostanju, pri čemer je po njem v naši naravi zasidrano stremljenje po občem blagostanju obenem zadnji vir in edina sankcija vse moralnosti. Dočim pa je Baconova etika bolj duhovitega nego eksaktnega značaja, ker se naslanja v mnogih ožirih na francoskega eseiista Montaigne-ja, je mnogo znanstvenejši utilizem, ki ga razvija že Thomas Hobbes (1588—1679).

Dobro je, po čemer človek stremi, zlo, kar zavrača. »Na sebi« ni nič dobro in nič zlo, ta pojma označujeta le izvestno razmerje predmetov in go-tovim osebam in njih okolič. Objektivnih ali absolutnih vrednot ni niti na etičnem polju. Kaj je »dobro«, oziroma »zlo«, določi šele država. Človek namreč ni po svojem naravnem nagonu, kakor je mislil Aristoteles, družabno bitje (*ζωον πολιτικόν*) temveč po svoji naravi stremi vsak le po tem, kar je zanj dobro ali koristno, in sicer brez ozira na bližnjega: zato je prvotno stanje človeštva bil pravi »boj vseh proti vsem« (*bellum omnium contra omnes*). Ker ni tako stanje za posameznika koristno, so človeka njegovi naravni, egoistični afekti (bolezen pred smrtjo, stremljenje po udobnosti, zaslužku itd.) dovedli do tega, da je po dogovorjeni pogodbi sam stopil iz tega divjega stanja v državo, v kateri se pokori vsakdo absolutni vladarski moči (ki se nahaja v rokah poedinca vladarja ali zbora itd.), da najde v njej zaščito in s tem možnost udobnega življenja. Radi tega je država absolutna nadmoč, ki ji je dolžan vsakdo brezpogojno pokorščino, država je hkrati vladar in svečenik in vse njene dogme in običaje mora posameznik vsaj na zunaj (za notranjost se država ne briga) priznati in po njih živeti («Leviathan», 1651). Država je tudi v etičnih stvareh edin zakonodavec in edina sankcija zakonov je posameznikova korist.

Podobne misli razvija tudi francoski materialist Helvetius (1715—1771). Po svoji naravi je vsak človek le egoist, ker prevladuje vsa naša ravnanja le stremljenje po lastnem ugodju. Pri tem je etično »dobro« oni, ki stremi po svojem lastnem interesu (po drugem sploh ne more stremeti) vsaj tako, da ne krši interesov drugih, temveč jih nasprotno pospešuje. To koincidenca lastnih in tujih interesov pa lahko doseže v večjem obsegu šele država z vzgojo in zakoni. Zadnji smoter države obstoji torej v ohranjanju in pospeševanju splošnega blagostanja, ki je obenem edino in najvišje merilo za vsako etično ocenjevanje: Tout devient légitime pour le salut public. Pri tem pa ostane seveda načelo, naj pospešuje vsakdo splošno blagostanje, ker pospešuje s tem svoj lasten interes («l'intérêt bien entendu»), ostane načelo, da je egoizem »le secret de tout le monde«.

Največja in najznačilnejša utilista, kojih vpliv sega še do naših dni, pa sta Jeremy Bentham (1748—1832) in John Stuart Mill (1806—1873). Benthamu je najvišja vrednota in najvišji cilj človeškega ravnanja »čim večja sreča čim največjega števila«, pri čemer pa velja še načelo: »Vsak velja za enega, nikdo več nego za enega«. Ta aksiom »maksimacije sreče« mu je po sebi razviden in se ne da posebej dokazati, ki ga pa tudi ni treba dokazovati, ker mu mora vsakdo pritruditi. V čem pa obstoji ta sreča? Tu izhaja Bentham kakor pravi utilit iz pojma koristi. Koristno je to, kar nam donaja ugodje, škodljivo to, kar nam donaja neugodje. V ugodju in neugodju leži edin motiv in smoter našega ravnanja in nehanja, in sicer v našem lastnem ugodju, oziroma neugodju. Ako bi tudi nahajali v nas simpatijo kot prvoten faktor naše narave, bi bila vendar prešlaba, da vzbuja v nas zanimanje za srečo drugih oseb. Kdor torej ravna v smislu zgorajšnjega aksioma, t. j. kdor pospešuje »srečo največjega števila«, ravna le v »dobro razumvanem lastnem interesu«, tako da je torej tudi vsako etično ravnanje le ravnanje v lastnem interesu. V tem dobro razumevanem lastnem interesu vidi Bentham tudi zadnjo garancijo za faktično izvrševanje etičnih dejanj: etično visoko stoječa oseba mu ni nič drugega — nego zelo razumen egoist. Bentham podaja tudi že neke kriterije za večjo ali manjšo vrednost ugodja, se pa poslužuje pri tem le kvantitativnih momentov. Kvalitativno mu stoji vsako ugodje na isti stopnji; razlike leže samo v intenzivnosti, v času trajanja, v sigurnosti, v bližini, v čistosti (brez primesi neugodja), v plodovitosti (v zvezi z drugimi ugodji) in v številu oseb, ki doživijo ugodje, oziroma neugodje. K temu pridejo še neki drugi momenti, kakor temperament, zdravje, spol, stan itd. Kdor vse te faktorje zadostno upošteva, ostane sicer kakor prej le egoist, toda ne pade v »nemoralno« dejanje: nemoralno živeti se pravi slabo računati. (Deontology or the Science of Morality, ed. by Bowring, 2 vols., 1834.) Mimogrede bodi omenjeno, da je Bentham, posebno v svoji obširni analizi kriterijev za večjo ali manjšo vrednost čustva (ugodja), predhodnik moderne vrednostne teorije.

Omenjeni Mill skuša, da Benthamov utilizem poglobi in nasprotnih napadov ubrani (Utilitarianism, 1863). Tudi zanj je vsako dejanje samo v toliko etično pravilno, v kolikor pospešuje srečo, samo v toliko etično nepravilno, v kolikor pospešuje nesrečo. Tudi zanj leži edino možen dokaz za utilizem v tem, da lahko stremi vsak človek po svoji naravi samo po sreči, oziroma po sredstvih za srečo; za to ni nobene psihološke razlike med navadnim ugodjem (prijetnostjo) in n. pr. med spoštovanjem.

Na treh točkah pa stoji Mill daleč nad Benthamovim naukom. Prvič pripoznava Mill glede vrednosti raznih čustev poleg Benthamovih zgolj kvantitativnih tudi kvalitativne razlike v sreči: kdor je enkrat faktično doživel n. pr. veselje duševnega in socialnega dela, tega veselja gotovo ne bo hotel zamenjati tudi ne z največjim in najtrajnejšim ugodjem, izvirajočim iz navadnih občutkov. Drugič pa skuša že Mill rešiti od Benthama premalo upoštevanjo simpatijo vsaj kot produkt razvoja. Kar cenil človek prvotno le kot sredstvo za pridobivanje ugodja, oziroma za odvrčanje neugodja, lahko postane s časom zanj vrednota na sebi. Tako nam je tudi naše iz simpatije izvirajoče etično ravnanje dandanes »na sebi« (absolutno) vredno, čeprav nam je bilo (kakor tudi simpatija) po naši najgloblji naravi prvotno samo sredstvo za pridobivanje lastnega ugodja. Radi te misli spada Mill tudi med predhodnike modernega etičnega evolucijonizma. Tretjič pa Mill močno poudarja tudi posameznikove interese napram interesu družbe in zahteva od socialne etike, da išče v prvi vrsti »pravega kompromisa med družbo in njenimi članmi«.

oziroma med nasilnimi sredstvi, potrebnimi za splošno blagostanje, in pa med prostim, neoviranim razvojem posameznika. Zato tudi ni čuda, da je Mill, kakor znano, obenem oče modernega emancipacijskega ženskega gibanja.

S tem je označen zgodovinski razvoj novejšega utilizma v najmarkantnejših točkah; zadnja točka (J. St. Mill) pa jasno kaže obenem nekaj prehod k nadaljnjemu razvoju; zato mi ni treba še posebej navajati naukov cele vrste poznejših utilistov, kakor so bili H. Sidgwick, G. Ziegler, Ihering («Naravnost je egoizem družbe») i. dr.

Kritika. Ker že vemo, da se mora vsak dosleden utilit preleviti končno v eudaimonista, je posebna kritika utilizma le še v toliko potrebna, v kolikor morda izpopolnjuje kritiko eudaimonizma sploh. Tu pa moramo še enkrat reči, da sploh ne velja kardinalno načelo eudaimonizma in utilizma: vsakdo stremi samo po sreči (ugodju, veselju itd.). Kakor nam je pokazala že kritika eudaimonizma, stremi človek najpogosteje po predmetih, ki sami niso sreča ne nesreča; isto pa lahko ugotavljam zdaj s posebnim ozirom na utilističen pojem »koristi«.

Korist je (kar priznava tudi vsak utilit) lastnost nečesa, donasati ugodje, splošno »srečo«. Kakor pa človek samo v najredkejših slučajih stremi prav »po sreči«, tako redko stremi tudi »po koristi«. Človek stremi n. pr. po kruhu, po knjigi, po prijatelju, po sprehodu, po sliki itd. So pa ti predmeti sami koristnost ali škodljivost? Utilisti bi s svojim načelom imeli samo tedaj prav, ako bi človek stremel n. pr. po kruhu samo »zato«, »ker« mu kruh donaja ugodje, po knjigi samo »zato«, »ker« je občevaranje s prijateljem prijetno, po izprehodu samo »zato«, »ker« izvira iz njega mnogo radosti itd. V najnavadnejšem slučaju pa na vsa ta ugodja, veselja, prijetnosti in radosti sploh ne mislimo, ker stremimo enostavno po kruhu, prijatelju, knjigi itd.

Seveda lahko stremimo po takih predmetih tudi v utilističnem smislu besede, kar se dogaja, kadar stremimo po teh predmetih nekako izrečno z ozirom na naše iz teh predmetov izvirajoče ugodje, veselje, sploh »srečo«, t. j. kadar stremimo po teh predmetih izrečno kot »sredstvih« za odgovarjajoča čustva. Vidi pa se takoj, da gre prav pri zadnjih slučajih po večini samo za umetne konstrukcije, ki se prav daleč oddaljujejo od tega, kar je smatrati za normo stremljenja.

Ako pa na vse to utilit morda poreče, da pomeni vendar vsaj izpolnitve stremljenja za stremišče osebo ugodje, sploh srečo, odvrnem, da zamenjava to, kar je le efekt izpolnitve vsakega etičnega kakor neetičnega stremljenja, s tem, kar je v danem slučaju motiv, oziroma predmet stremljenja: stremimo lahko in tudi faktično stremimo po najrazličnejših predmetih, najčisteše prav po predmetih, ki sami niso korist ne škoda, ne sreča ne nesreča; izpolnitev vseh teh stremljenj nam donaja »korist« in »srečo«. Zato pa tudi etični problem ne obstoji v tem, da sploh stremimo, oziroma da se nam stremljenja sploh izpolnijo, temveč v tem, po čem nam stremimo, oziroma katera stremljenja naj se nam izpolnijo, ali z drugimi besedami: etika se ne zanima za to, da smo sploh srečni, oziroma, da imamo koristne reči, temveč le za to, na čem in v čem nam bomo srečni, oziroma kaj naj nam koristi (donaja ugodje). Etika torej išče v prvi vrsti predmete, oziroma motive stremljenja, ki mu dajejo etičen značaj, ne pa »sreče«, ki je sama efekt izpolnitve vsakega stremljenja.

Edmond et Jules de Goncourt:

Renée Mauperin.

(Roman.)

(Nadaljevanje.)

— Da, papaček, in znova je začela polko. Plešala jo je na svojem stolčku in se pri tem dotikala tal samo s prsti nog. Igrala je, ne da bi gledala, glavo je imela obrnjeno proti salonu, živahno se je smejala, ogenj plesa je žarel v njenih očeh in na njenem licu. Gugala je rame, njeno telo je valovalo in dajalo takt. Nato se je obrnila h klavirju i njena glava je začela lahno udarjati takt. Oči so ji hitele z rokami po črnih in belih tipkah. Nagnjena na godbo, ki jo je igrala, je izgledala, kot bi udarjala note ali jih božala, jim govorila, jih kregala, se jim smejala, jih zibala, jih uspavala. Pritiskala je na pedal, igrala je z njim melodijo. Njeni lahni gibi so bili nežni, a strastni. Nagibala in dvigala se je in zgorjnil del njenega glavnika iz želvine se je vsakokrat zablestel v luči, nato pa takoj ugasnil v temi njenih las. Obe sveči na klavirju sta se tresli pri igri in metali svojo luč na njen profil ali pa križali svoje plamene na njenem čelu, na lilih in na vratu, na katerem se je neprestano tresla senca uhano, dveh koronalnih krogel, in dekletovi prsti so hiteli tako naglo po klavirju, da se je videlo samo nekaj rožnatga, ki je letelo.

— To je ona, je dejal g. Mauperin Reverchon.

— Jemala je ure pri Quidantu, je dodala gospa Mauperin.

— Na, končano je! Renée je pustila klavir in se postavila pred Denoisela.

— Povejte mi kako povest, Denoisel, za zabavo, kar hočete.

In stala je pokoncu pred njim, s prekrižanimi rokami, glavo nagnjeno malo nazaj, telo sloneče na eni nogi. Imela je nekaj fantovskega na sebi in njena razposajenost se je dobro ujemala s njenim napol jahalnim kostumom: nosila je trd ovratnik iz pikčaja, kravata je bila črn trak in krajci belega telovnika so padali na drap obleko, ki je bila čisto moško vrezana: krilo je imelo spredaj žepa.

— Kdaj boste postali resni, Renée? jo je vprašal Denoisel.

— Nikoli! — In začela se je smejati. — No, in moja povest?

Denoisel je pogledal, če kdo posluša in nato dejal s pritajenim glasom: Nekdaj sta bila papa in mama. Imela sta malo hčerko. Papa in mama, ki sta hotela, da se poroči, sta vabila najboljši gosposode; toda mala hčerka, ki je bila tudi prvotna...

Utilizem je torej (z eudaimonizmom vred) že zato popolnoma nezadostna teorija, ker stavi za princip vse etike nekaj, kar je za etiko samo popolnoma indiferentno, namreč »srečo« kot efekt izpolnitve stremljenja. S tem pa stoji v najtesnejši zvezi tudi dejstvo, da ne moremo in ne smemo »koristi«, oziroma »sreče« niti tedaj smatrati za edini cilj etičnega stremljenja, ako tudi mislimo na korist, oziroma srečo le kot na predmet, oziroma motiv tega stremljenja. Seveda je naša dolžnost, sodelovati na sreči bližnjega, oziroma vsaj ne kršiti njegove sreče; toda kdaj? Ako je bližnji zločinec in je njegova sreča odvisna od zločinov, ali bomo tudi tedaj pospeševali njegovo »srečo«? In ako je bližnji radi svoje nemarnosti padel v nesrečo, ki si jo je vsled svojih dejanj v polni meri zaslužil, ali bomo tudi tedaj skušali, odvrniti od njega vsaj »nesrečo«? Vidi se brez posebnih primerov, da ne moremo ne koristi ne sreče tako dolgo smatrati za »predmet« etičnega stremljenja, dokler nam primanjkuje drugih, izven pojma koristi, oziroma sreče stoječih in na sebi etičnih kriterijev: eudaimonizem in utilizem, ki jima je sreča in korist »predmet« etičnega stremljenja par excellence, grešita torej v smislu največje logične napake, ki je znana že od nekdaj pod imenom »petitio principii«.

Proti utilizmu, ki išče zadnji smoter etičnega stremljenja le v splošnem blagostanju, pa govori še najodločnejše sledeče: Še danes občudujemo jekleno voljo tistega rimskega vojaka, ki je, pokoreč se ukazu, ostal tudi med strašnim bruhanjem Vezuva na svojem mestu, dokler ga ni popolnoma zasulo goreče kamenje; je pa ta vojak s tem junaškim in gotovo tudi etično visoko stoječim dejanjem povečal — blagostanje človeške družbe? Oče več otrok in obenem visok državni uradnik vidi, da je padlo tuje dete z mosta v razburkane valove, in skoči, ne meneč se za lastno življenjsko nevarnost, za njim, da ga reši. To dejanje stoji etično nedvomno zelo visoko, po utilizmu bi se pa moralo smatrati za zločin, ker se ž njim ogroža blagostanje mnogo večje obitelji in celo države, za katero je n. pr. ta uradnik neprecenljivega pomena.

Utilizem torej tudi radi tega ne more zadostiti postulatnu znanstvene etike, ker nahajamo ali si moremo vsaj misliti nešteto etičnih dejanj, ki nimajo nikakega stika s človeškim blagostanjem in mu v danem slučaju celo nasprotujejo. S tem stoji v najtesnejši zvezi tudi okoliščina, da pride za etičen značaj stremljenja ali dejanja v poštev izključno le notranji namen stremljenja ali dejanja, nikdar pa njegov vnanji učinek ali uspeh, dočim mora biti in je vsak konsekventen utilizem, kakor sem omenil že pri splošnem obrisu utilizma, le etika — faktičnega uspeha, torej etika, ki se prav nič ne zanima za to, kaj z dejanjem nameravamo, temveč le za to, kaj z njim faktično dosežemo.

Da je to naziranje krivo, pa že ve vsak pastir, ki naziva »lopova« onega, ki mu je hotel ovco ubiti, čeprav se mu to morda ni posrečilo, ne pa onega, ki mu je ovco v resnici ubil, a le vsled pomote, ker jo je n. pr. na lovu zamenjal z divjo živaljo. Pred sodiščem vesti je ubijalec, izdajca, tat itd. že oni, ki taka dejanja namerava, čeprav morda brez uspeha, nikdar pa oni, ki se mu le pripeti, ki pa sam ni imel nikakega namena »ubijati«, »izdajati«, »krasti« itd. Utilizem, ki nasprotuje tako temeljnim izkušnjam v vsakdanjem življenju, izgubi s tem zadnjo senco znanstvenega značaja in zasluži po vsej pravici le ime samovoljne in dogmatične konstrukcije.

— Joj, kako ste bedasti! Glejte, delati hočem...

In vzela je svoje delo v košarici na mizi in se vsedla k materi.

— Ali ne bomo igrali whist danes zvečer? je vprašal g. Mauperin.

— Gotovo, dragi prijatelji, je dejala gospa Mauperin... Saj vidite, da je miza že pripravljena... treba je samo še prižgati sveče.

— Ali niste danes preveč utrujeni, gospodična? je dejal Reverchon in se približal.

— Jaz, gospod?... Plešala bi celo noč!... Glejte, taka sem.

— Kaj pa delate tu?... To je res lepo.

— To?... Oj, lepo?... To je nogavica...

Pletem za svoje uboge malčke. Tople so in to je vse. Ročna dela mi ne gredo izpod rok, da vam povem. Pri vzezanju in tkanju preprog je treba pozornosti, medtem ko to... pogledajte, prsti sami delajo, če so enkrat v teku... in pri tem lahko razmišljujete, kar hočete.

— To je res čudno, Renée, ji je dejal g. Mauperin od igralne mize, ves čas že izgubljam...

Renée pa je naenkrat zaklicala: Denoisel!

sem! hočete priti sem?... tako, še bližje... pa takoj, in sedaj na kolena...

— Ali se ti meša! je zavpila gospa Mauperin.

— Renée, je dejal Denoisel, mislim, da ste pri-segli, da moram zgrešiti svojo poroko...

— Refée, čuj vendar! je dejal očetovski g. Mauperin od igralne mize.

— No, kaj torej? je dejala Renée in grozila Denoiselu s škarkjami: Gorje vam, če se ganete!...

Denoisel je vedno slabo počesan... lase ima slabo porezane... vedno ima velik, grd čop, ki mu pada na čelo... To vzbuja poželjenje ljudi, ki ga gledajo... Hočem mu odrezati čop... Dobro! Boj se! Toda jaz izborno režem lase, le vprašajte papana...

V tem trenutku je dvakrat, trikrat vrezala s škarkjami v Denoiselove lase, stopila h kaminu, jih stresla v ogenj in se zabrla, rekoč: Če ste mislili, da vam hočem odnesti čop!...

Ni se pobirgala za suneš s komolcem, ki ga je mimogrede dobila od brata. Njena mati je bila za trenutek škrlatno rdeča, nato je pa postala vsa bleda: ni bila tega opazila. Njen oče se je dvignil od whista, stopil v zadregi k njej in je bil slabe volje. Ona pa mu je vzela načeto cigareto, jo nelsla k ustnicam, potegnila enkrat jo nato naglo vrgla proč, obrnila glavo, zakašljala in zmignila z očmi, rekoč: Hu, kako je to slabo!

— Ne, zares, Renée, je dejala gospa Mauperin s strogim in obupanim glasom... Nikdar vas nisem videla take, kot danes zvečer.

(Daleč sledi)

Katoliška spoved in psihoanaliza.

Pariz, v avgustu.

Pariški publicist Raymond Recouly je obiskal na Dunaju stvarnika psihoanalitične teorije, prof. Freud-a, in sedaj poroča o tem v zelo zanimivem članku, ki je izšel že dni v »Tempsu«. Predvsem govori o Freudovi osebnosti, ki je tu v Parizu in Franciji sploh neznana.

»Izredno podčrtan semitski tip, po-
došen ravnokar iz Palestine dospelemu
rabinu. Njegov obraz je suh, izžet, in
možu je videti, da s svojimi učenci noč
in dan diskutira o subtilni razlagi za-
kona. Kdor vidi tega moža, začuti in-
tenzivno duhovno silo. In zares: on se
igra z idejami, kakor orientalec z jan-
tarjevimi jagodami svojega rožnega
venca.« Govorila sta takoj o psihoana-
lizi, saj je bil Recouly tako zvit, da je
en dan poprej prečital Freudova dela.
Freud je ponosen na svoja dela, na
učence, na šolo in na številne pristaje-
ke, ki so razširjeni po vsem svetu in med
katerimi mu dela marsikateri radi pre-
več »avtonomne razlage« njegovih nau-
kov težje skrb. Častno mesto v de-
lavnici prof. Freuda zavzema znami-
ta slika Charcotova: »Lekcija v bolni-
ci«. Freud pripoveduje, da je tu iskati
izvora njegove teorije: v demonstra-
cijah in predavanjih, ki jih je imel prof.
Charcot v pariški Salpêtrière. V zvezi
s to okoliščino in z nauki prof. Bern-
heima in Nanziga je študiral mladi
zdravnik na novi podlagi bistvo bole-
zni, ki je bila doslej misterij: histerija.
Njeno podlago je našel v seksualni pod-
zavesti, nato pa je izsledil še metodo
zdravljenja: psihoanalizo, ki jo tolmači
mnogo skromneje kot nekateri njegovi
učenci, z definicijo: »način zdravljenja
nekaterih nervoznih obolenosti«.

Freud priznava nadalje, da nima v
nobeni kulturni državi toliko učencev
in pristajev, kakor v Franciji. Recouly
je prošil za pojasnilo tega fenomena.
mojstra pa je obšla slutnja, da igra v
tem vprašanju morda politika kako po-

seбно vlogo. »Izključeno!« je odgovo-
ril publicist. »Je ni dežele, kjer bi se
sprejemalo tuje ideje, ne oziroma se na
njih provenienčno, s toliko širokogrud-
nostjo.« Prof. Freud je bil morda pre-
več vljuden, da bi ugovarjal sprčo te
generelne ugotovitve, nato pa je po-
iskal drugo izjavo: »Ker se oslanjajo
moja dela na teorije vašega velikega
Charcot-a, se pač Francozom ne ljubijo
zasledovati jih v tujem jeziku in v tuji
deželi. Zadovaljijo so se z razvojem, ki
je nastal po Charcotovi ideologiji v
Franciji. Sedaj je prišla vrsta na Recou-
ly-ja. Moral je postati vljudnejši in tako
nam podaja v »Tempsu« svojo deduk-
cijo: francoska znanost ljubi predvsem
jasno, trdno utemeljene hipoteze, katerih
preizkušnja ne povzroča prevelikih te-
žav. Tudi ne sme biti ta preizkušnja —
zavestna. Čudno pa je, da postavlja
Freud v zvezi z izredno lahko teorijo
in izjavo, pri tem pa jih interpretira s
skrajno samovoljo. Na ta način »posi-
luje« Freud vsa dejstva v interesu
svojih teorij. Lokavost, ki se vidno iz-
črpava v tem, da spravlja vsa človeška
dejanja na en sam generalni imenova-
lec, je kriva hladnega stališča franco-
ske znanosti napram modremu dunaj-
skemu rabinu.

Iste dne, ko je Recouly napisal te
pripombe, sem slučajno prisostvoval
27. kongresu za nevrologijo v Besan-
conu. Na tem kongresu so bili zbrani
udeleženci iz Švice, Španije, Švedske,
Danske, in Belgije. V razpravi je bila
psihoanaliza. Prvi je referiral prof.
Hesnard-Bordeaux. Takoj nato je ne-
kdo sprožil vprašanje: Zakaj se fran-
coska znanost ponosa tako »refraktar-
no«? Odgovor: »Glavna prednost te
metode temelji na pomirjevalni obtož-
bi, ki jo dvigne bolnik, ne zavedajoč se
svojih odrinjenih »grehov«, napram
zdravniku. V katoliških državah da
imajo spoved, v protestantskih pa tega
sredstva za pomirjenje ne poznajo...
P.

Izbira poklicev.

V Pragi in Strasburgu so menda
ustanovili zavode za poklicno orienta-
cijo. Učitelji bodo morali proučevati
značaj, nagnenja, sposobnosti svojih di-
jakov, da jih napotijo v prikladno zva-
nje. Tu bo treba dobrega psihološkega
opazovanja, pa še bodo prišla razočar-
anja. Otroški razum se mora svobodno
razvijati. Malenkost dostikrat od-
loži vso našo bodočnost. Da ni n. pr.
Puviz de Chavannes, ki se je priprav-
ljal za izpit na tehniko, odkoder bi bil
prišel kot rudniški inženir, slučajno po-
toval v Italijo, bi francosko slikarstvo
danes pogrešalo umetnin proslulega
mojstra. Pierre Loti, vsepren in
misticizmom, se je dolgo nameraval
pomeniti in postati misijonar; stovr-
pazno se je vrgel na pisateljevanje. La
Fontaine se je hotel istotako posvetiti
duhovstvu. Dramatik Sedaine je bil do
20. leta zidar. Koliko svetovno znanih
mož poznamo, ki so menjali poklice: iz
mornarja je postal zdravnik, iz odvete-
nika glumač ali šofer in narobe. Neka-
teri so presedali radi izpodletja, druge
je vlekle »lakota d'narja drugam«, tre-
tje je zamikal drugačen poklic, ker se
je sam od sebe izpremenil njih okus itd.
Kako naj učitelj uvidi, kaj se godi v de-
težjih možganih? O Darwinu, ki je bil
tih in zamišljen, je vsakdo rekel: »Ta
otrok je bebec«. Vsi so se motili glede
njegove prihodnosti. Kaj bi bil napra-
vil institut za profesionalno razvednost

O namenu in ko- risti narodoznan- stva in muzejev za splošnost.

Mnogo ljudi opaža pri besedi »mu-
zej« v sebi raznovrstne nenavadne ob-
čutke: ima okus po starem prahu, du-
ha naftalin, občuti močno utrujenost,
morečo bolečino v križu, čuje obupane
korake in vidi brezupno blodeče oči in
s temi občutki je zvezana predoba o
omarah, ki so natlačene z brezpomem-
no šaro.

V čem obstoji zmiselna bit na-
šega narodoznanskega dela?

Narodoznanstvo se še ne lenja s
tem, da vemo: v Afriki žive zamorci,
ki so črnopti. Tudi ne s tem, da spo-
znamo: tudi zamorci so ljudje, ki
jih moramo presojati kot otroke in ra-
vnanj s njimi kot z otroci, jih vzgajati za
delo in morda za vernike te ali one kr-
ščanske cerkve. Tudi ne s tem, da
ugotavljamo ljudska preseljevanja n.
v Afriki, kulturne odnose, plemenske
elemente, orožje in orodja, navade in
običaje ter jih lično urejamo v sisteme.
Vse to je seveda važno, potrebno in
nepogrešljivo. Toda ne vsebuje vseh
udejstvovalnih možnosti etnologije. Na-
rodoznanstvo ni samo učni predmet za
kolonialne uradnike — saj je prav go-
tovo v obilni meri in bi moral biti že

prej, ko je postal, a vendar ni samo to.
Narodoznanstvo je daleko več. Na-
rodoznanstvo je neprimerljivo sredstvo
za ljudsko vzgojo. Odkazuje nam me-
sto v razvoju človeštva in nam pokla-
nja za naše lastno stanovsko delova-
nje zmiselnosti pojmovanje. Poučuje
nas o borbi človeka za življensko mo-
žnost in nas uči ta boj ceniti in nadalje-
vati. Kaže nam, kako v tej borbi delu-
jejo sile, ki nas vodijo preko bitne-
ga k postajajočemu življenju.
Kaže nam pravo naravno vedno človeš-
kega kot večno izpreminjanje, ki nik-
dar ne zastaja in ne more zastajati. Od-
kriva nam prasilne in rešne s njimi
uganke obstoja, izpreminbe in pogib-
elji npravi. Razgrinja pred nami mo-
gočno življensko vsebino svetovnega
človeškega obstanka in nam odpira vi-
re lastne vsebine, neprestano vzbuja in
obnavlja pred oblikovanim bogastvom
obstanka lastno čustvo obstanka in
nas napravi idealiste, dasi smo sicer
mehanisti ali vitalisti. Uvrščuje tuja
ljudstva v veliko skupnost človeškega
razvoja in nas s tem notranje združuje,
dočim vrši to nalogo na zunan svetovni
promet. Uči nas razumevati tuje duše,
se vanje vživljati, nas s tem osvojuje
predsodkov in nam omogoča, da svo-
bodneje mislimo. Le površno opazova-
nje more sklepati, da bo posledica te-
ga izguba individualnosti. Kakor ni pre-
hod od geocentričnega k univerzalnemu
mišljenju odtujil človeka zemlji, ta

Renatus:

Kako najdemo svoj duševni mir.

Signatura današnjega časa je ner-
voznost. Vsakdo jo čuti, vsakdo jo po-
zna, kakor posledico neugnanega hre-
penenja za materialnim užikom. Noč
in dan drvinjo za zaslužkom, za vse
drugo pa mimamo časa. Izraz »nimam
časa« je navadna oprostitve, ki odri-
va vse, kar je resnično dobrega. Za uspe-
hi v trgovini, v službi in v družabnem
življenju se pehajo in prepirajo mladi
in stari, moški in ženske. Vsako zani-
manje, vsako delo, mora takoj dona-
šati materialne koristi, drugače se
smatra za ničevno: tistega, katerega
ideal je nepojmljiv za vsakdanje, pa
javnost ironizira in zasmejuje.

Signatura današnjega časa je ner-
voznost. Kljub temu pa je nekoliko
ljudi, ki to beganje človeštva ne sma-
trajo za vse. Nekoliko jih je, v katerih
srčili včasih zavzame tih opomin, da je
vse to stremiljenje le igra enodnevni-
muh, da so družabni uspehi, uradna
napredovanja in trgovske žetve le pe-
ne med tolmunom, nevredne tistega
lovljenja, tiste ljubosumnosti in skrbi,
ki jih donosajo s seboj. O, le poslu-
šajte ta opomin, saj ga je lahko raz-
umeti in slišati, ker se v rahločutnih
srčili oglašajo pogostoma. Ako se ne
oglasijo po dnevu, ga čujemo v temni
noči, ko nam za hip zasije blesteč ža-
rek ter se potem zopet zgubi v skriv-
nostni večnosti. Sicer pa, ali moramo
biti res vedno odvisni od minljivosti
in ničevnega? Ali moramo res vedno
igrati klaverno vlogo v drami življe-
nja? Ali v sredi hrumenja in šumenja
ne moremo najti miru?... Da, mi mo-
remo! In to je globoka modrost, je od-
govor prirode, katero smo vprašali v
svoji zamišljenosti, je — teozofija.

Človek je neumrjoče bitje, oblečeno
v meso, ki je oživljeno z željami in s
strastmi. Nevidljiva vez veže neumrjočo
dušo z umrjočim telesom. Gorje pa
ubogi duši, če čuti le z umrjočim, če
jo trpinčijo strasti in želje, upi in bo-
jazni, če omahuje v pohlepu za užit-
kom. Taka duša ne pozna vladarja, ki
nad njo kraljuje v resnem, nestrast-
nem pokoju, ne pozna svoj pravi —
Sam.

V telesu je lahko vihar, pri njem je
tišina, je kraj miru. Sam je večni, ne-
minljiv. Ne zveni se za pojave čutnega
sveta ter uvaža samo to, kar je nje-

Zločini otrok v Rusiji.

Strašne so posledice svetovne vo-
jne, kamor pogledamo. A najbolj žalo-
sten je pogled v propalo mladino, bo-
dočnost naroda. Slovana skrbijo v srcu,
ko čuje o zločinih med rusko mladino,
zakaj človek kaže v mladosti, kaj bo v
starosti. Moralne propalosti ruskega
naraščaja so vsekako jako dosti krivi
židje, današnji voditelji nesrečnega ru-
skega naroda. Čujmo, kaj piše Čeh Jan
Vavřík o zločinih ruskih otrok.

Posamezne družine in čestokrat celi
rodovi izumirajo in ginejo v otrocih.
Vzrok so razne neugodne razmere v
telesnem in duševnem razvoju otrok.
Včasih so jako dosti krivi starši, včasih
pa propadejo otroci brez njih krivde.
Pa kakor umirajo v otrocih družine in
rodovi, tako more umreti ali vsaj osla-
beti ves narod. Najboljši zgled nam da
današnja boljševiška Rusija, kjer so
po krivdi tujih elementov in s pomočjo
dobro plačanih lastnih ljudi zavladale
strašne življenjske razmere, tako da
mladina dušno in telesno gine. Ta vé-
liki, močni in silni narod ruski, v čigar
bratovsko pomoč smo vedno tako za-

mu enako, večno. Nešteto krat so na
njegovem potovanju šla mimo njega
življenje in skrb, veselje in žalost. V
nedotaknjemem, nestrastnem pokolu
vidi in sliši mimo šumeči derodeče va-
love življenja. Ako so viharji zadeli
dušo, mu je to znak, da je vznemirjena
harmonija. Bli in razočaranje duše sta
mu mazilo za kakovost in množino
njenegega zdravlja. Samo po trpljenju se
namreč duša očisti toliko, da je spre-
jemna za opomine pravega Sama.

V trpljenju tiči skrivnost, da svoj
Sam začutimo kot samostojno bitje, ne
kot naše telo. V odrekanju uživanja ga
najdemo. Navadno se čutimo enotni s
svojinimi čuti, s svojimi mislimi, s svo-
jinimi strastmi in željami. Smatramo se
za telo, ki pa je le zunanja pojava, s
katero deluje naš Sam; je le ogledalo,
s katerim prejema vtise. In kakor da-
leč je nebo od zemlje, tako daleč so
razburjenja, občutljivost, jeza in bol od
miru in tišine.

Bratje in sestre, ne iščite v sebi sa-
tana, ampak svoj pravi Sam, ki je del
Boga! Glejte, kakor gleda ta; mislite,
kakor misli ta! Prenašajte nevšečnosti
mirno in udano ter ohranite dobro vo-
ljo v vseh slučajih življenja. Ne zame-
tujte in ne poželite ničesar, kar povzo-
ča bôl ali veselje. V tem boste napre-
dovali kerakoma in opazili, da marsi-
kaj zginja, kar vam je prej povzro-
čalo zlo.

Dalje bodite zmerni v jedi in pljači
ter se privadite potrpljenja. Vedno se
zavedajte, da niste minljivi, ampak
večni, zato vas ne zadevajo dogodki
vsakdanjosti. Z rastom spoznanja si pa
ne pridobivate samo notranjega miru,
ampak tudi modrost. Kadar zunanost
molči in govori vaša neumrjočnost,
vzbudite v sebi možnost, da svojo
okoliščino sodite nepristransko. Ko molčijo
vse želje, ki so vam napolnjevale srca,
tedaj postanete modri. Pogled človeka,
ki ne doseže notranjega miru, pa je
zasenčen in zaslepljen.

V navedenem sem v zelo drobni
obrisih pokazal stezo, vodečo v kraj
miru. Pokazal sem vam pot, ki vodi
iz Doline solz na Goro spoznanja. Stra-
ma je steza in utrudljiva je pot, ven-
dar ne plašite se in ne pojdite. Le vedno
naprej, brez ozira na desno in levo, k
cilju!

upali, ta je danes oslabil po petletnem
krvavenju, njegova moč in slava je
ogrožena po mladini, ki jo je zamoril
glad, ki jo je pogubila propala morala.

Ako pomislimo na vso našo skrb za
otroka od rojstva pa skozi celo šolsko
dobo, kakor tudi na našo skrb za roko-
delske vajence in se spomnimo ruske
mladine, ki je izgubila starše, prišla ob
rodno streho, ki je iztrajala na ulico in
v polje, ki je samo napol oblačena, mo-
ramo v tem videti peklenski namen,
naperjen proti vsemu slovanstvu.

Življenje otrok o boljševiški Rusiji
mora biti neizmerno grozno, zakaj tudi
najokrutnejši ljudski komisariji prizna-
vajo, da ne morejo več mirno gledati,
kako bodočnost ruskega naroda hira in
umira.

Tako kliče poveljnik čezvijačke F.
Dzeržinskij, nazvan »krvavi pes« za-
rad brezštevilnih usmrtitev, ki jih je
sam odredil, v posebnem pozivu na
proletariat sveta, na pomoč zapušč-
nim otrokom v boljševiški Rusiji. A ka-
kor v posmeh celemu svetu je podpi-
san kakor predsednik komisije za po-
vzdigo otroškega življenja!

Narodoznanstvo zato ne zabrisuje
črt na podobi človeštva, temveč jih
poudarja. Narodoznanstvo trdno pri-
znava naravne zakone in hkrati vzgaja
k najvišji duhovnosti in najgloblji du-
ševnosti, in ta enotnost je, ki nam
more tudi — in na to polagamo največjo
važnost — vrniti ono samozavest in
samoposebi umevno zavednost, kate-
rih notranji ritem se izraža kot zunanje
ravnotežje, ki ga opazujemo pri tolikih
tujih narodih, belo — in raznopolnih, in
ki smo ga mi, ne vem kdaj — po tri-
desetletni vojni, kakor se mi zdi, — iz-
gubili.

Morda sploh ni pota, ki bi nas
dovedel iz zgolj civilizacije nazaj k
pravi kulturi. Morda jih je prav mnogo.
Eden izmed njih je po mojem mnenju
vzgoja potom narodoznanskega smo-
trenja.

Večkrat so se že pričekali, ali je na-
rodoznanstvo prirodnoznanstvena ali kul-
turoznanstvena veda. Preprič je odveč;
zakaj kultura je enačba za nadaljni
razvoj človeške narave potom duhov-
nega razvoja. Kulturna zgodovina je
v bistvu hkrati naravoslovje. V starem
zmislu pa je narodoznanstvo vseskozi
kulturna zgodovina; ona ni njen pri-
pom oček, temveč njeno razširjenje
in dovršenje, kakor zasluži svetovna
zgodovina svoje ime šele, odkar ob-
sega zemeljsko kroglo.

Rr. R. Karntz (Kosmos).

Niti se ne sme resno smatrati slič-
otroških zdravnikov, ki se je vršil 28.
maja t. l. v Moskvi z dovoljenjem Fe-
deralnega Sveta ljudskih komisarijev.
V programu je bilo: 1. boj s tuberkulo-
zo otrok; 2. vpliv lakote na otroški
organizem; 3. pomanjkljiva prehrana
dojenčkov.

Kako grozne razmere vladajo med
revno rusko mladino, je dokazal ljud-
ski komisar zdravstva Semaški, ki je
imel minuli mesec v zdravniškem dru-
štvu v Moskvi predavanje o številnih
samomorih ruskih otrok. To število sa-
momorov je bilo zlasti veliko po me-
stih in krajih, koder je ljudstvo najhuje
stradalo in gladovalo. Med samomoril-
ci je bilo večje število devet- in se-
demletnih otrok, ki so si rajši vzeli
življenje, kakor da bi bili živeli slabše
ko živali.

Poleg otrok-samomorilcev, v kate-
rih se moramo še čuditi sili moralnega
čista, so na Ruskem tudi otroci, v kate-
rih je vsa morala poteptana in je njih
čisto detinstvo izpremenjeno v zločin-
nost in popačenost. Kakor se da po-
sneti po moskovskih »Izvestijah«, je pri-
šla čez Rusijo nova šiba — zapuščeni
otroci brez nadzorstva! V sami
matuški Moskvi jih je 20.000 in ti otro-
čaji so izvršili 4600 zločinov: med temi
10 umorov, 37 ropov, 23 resnih telesnih
poškodb. Komaj 12 letne deklice so
pocestne vlačuge.

Misleč človek se stresa v dnu srca,
ko čita, kako naraščajo največje slo-
vanskega naroda živi. V mračno dušo
nam sveti samo en žarek nade, da je
v oddaljenih pokrajinah in samotah
še ohranjeno zdravo jedro naroda, da
tam rastejo masčevalci za svoje du-
ševno in telesno uničene brate, da na-
poči doba novega vstajenja, do katere-
ga imamo in moramo pomagati vsi
ostali Slovani.

Med pritlikavci in gorilami.

Švedski princ Viljem je izdal pod
naslovom »Among Pygmies and Goril-
las« knjigo, v kateri pripoveduje o svo-
jem zanimivem potovanju po srednji
Afriki.

Potoval je po Ugandi in skušal se-
staviti za stockholmski muzej popolno
zbirko živali. Ta pokrajina je zelo go-
rata in ekspedicija se je bavila tudi z
raziskavanjem gorovja in določila na-
tančno lego tamšnjih velikih ognjeni-
kov (Muhavura, Mgahinga, Sabinio), ki
so še malo poznani in se dvigajo iz
ogromne planote, katere se kar ježi
kraterjev in se nahaja med jezeroma
Kivu in Edward. Ti ognjeniki so sicer
že ugasli, a se dvigajo več tisoč me-
trov visoko. Par dni hoda proti zapadu
se dviga ugasli ognjenik Karrisimbi, ki
nadkriljuje vse v višini (4500 m).

Tu je domovina goril, največjih opic.
Odrasel samec doseže velikost 1,80 m,
toda vključ te velikosti je mnogo manj
podoben človeku, kot druge, manjše
opice. Gorila je nenavadno močan in o
njem so krožile najrazličnejše bajke.
Francoz Paul du Chailu je bil prvi
Evropejec, ki je ustrelil gorilo (1856) in
popisal njegovo življenje.

Gorile žive v malih skupinah, sesto-
ječih iz dveh odraslih in par mladi-
čev. Te rodbine se najraje nahajajo na
najtemnejših mestih gozda, kamor pri-
haja le difuzna luč. Temperatura in vlaž-
nost se da tu primerjati z orhidejskimi
rastlinjaki. Tu ni nobenega šuma, nobe-
ne živali, le tu in tam se čuje petje
kakega ptica. V teh nedosegljivih krajih
si dela gorila svoje gnezdo: iz vej zvije
tla, položi nanje druge odlomljene veje
in pokrije vse z mahom. To gnezdo slu-
ži samci in mladičem, med tem ko baje
samec spi naslonjen s hrbtom na drevo,
na katerem je gnezdo. Tako je vsak
trenutek pripravljen braniti svoje zo-
per divje zveri. Domačini pravijo, da se
poslužujejo gorile takega gnezda samo
tri ali štiri noči, kajti prisiljeni so po-
hajkovati okoli, da si iščejo hrane.

Če je gorila ranjen, je strašno neva-
ren. V stanu je, razparati lovca treh
s sankom svoje šape ali mu pa zdrti
črepinjo, kot zdrti verveca oreh. In
tudi hodi po vseh štirih in se pri tem
čudno zbije, na drevu je silno spreten
in pieza do skrajnega vrha, da celo
skače od enega drevesa na drugo.

Zanimiva je tudi povest o pritlikav-
cih, ki bivajo v srednji Afriki, to so
črnci z imenom Wambuti, najmanjši
človeški rod, visoki so 91 do 137 cm in
tehtajo 40—45 kg, živijo v malih skupi-
nah, njih življenje je komunistično, kar
je — kakor se večkrat omenja — spet
dokaz, da je komunizem izraz najnižje
stopinje človeške civilizacije. Koče teh
pritlikavcev so nizke, za vhod služijo
luknje 60—90 cm. Edino delo teh ljudi
je lov, ki jih redi.

Živijo brezskrbno, brez spomina,
brez tradicije preteklosti, brez vere,
 fetišizma...

To so menda Pigmeji Herodota, o
katerih pravi ta grški pripovedovalec,
da živijo v neznani deželi okraj Etiop-
pije. O njih so krožile razne bajke, tako
n. pr., da so v neprestani vojni z žrjavl.

Mladni svetnik Franjo Zupnek:

Pospeševanje in povzdig tujškega prometa in turisticke na Gorenjskem.

Naprava za podaljšanje letne sezone in ustanovitev zimske sezone in zimskih športov na Bledu in v Bohinju.

Naprava letnih in zimskih športnih stacij in zdravilišč a-la Davos in St. Moritz na visoki planoti Pokluka. Naprava modernih zdraviliških kopaliških hotelov na Bledu in pri višinskih barih Črni potok in Jerebikove na Pokluki.

(Konec.)

MI.

Z ustanovitvijo Jugoslavije oziroma kraljevstva Srbov, Hrvatov in Slovencev osobito da s preložitvijo kraljeve rezidence na divni, krasni Bled je pa postala izvršitev teh tujsko-prometnih, zimsko-sportnih in zdraviliških kopaliških hotelskih naprav na Bledu in na Pokluki jako nujna.

Kajti Bled je vsled kraljeve rezidence za nove razmere postal premalen in se mora promet v vsakem oziru v najmodernejšem smislu razširiti!

Sedaj je prišel čas, da se zgoraj opisani veliki, moderni kopališki hotel z ljudsko kopeljo na Bledu takoj pozida, po načrtih, katere sem že leta 1909/10 naredil. Istotako je prišel sedaj čas, da se zdraviliško in tujsko-prometno okrožje Bleda razširi na zgoraj opisane zimske, športne in zdraviliške naprave na Pokluki; sedaj je pravi čas za to, da se takoj napravi zgoraj opisana športna in turistovska prometna cesta iz postaje Bled na Belico, Slanik, Velsko planino, južno in severno veliko barje Jerebikove (Črni Potok), Mrzli studenec, Rudno polje, Konjšica planina, južno pobočje Tosca in Vrnarja na sedlo Krma in od tod s primerno serpentinom na Kredarico, kjer se že nahaja obširen planinski dom. Sl. Planinskega društva s kapelico triglavskega župnika Jakoba Aljaža. Ta cesta bi omogočila, da se lahko najbolj razvijena dama pripelje na veličastno višino Kredarice (2532 m), od koder se po zavaranosti in razširjenosti poti naredi sprehod na Mali in Veliki Triglav!

Na Kredarici bi se zvezala ta cesta, ki je predvsem iz državnih obmejnih ozirov postala jako nujna, z ono turističsko cesto, katero sem v pospešitve tujsko-prometnih interesov župnika Aljaža projektiral iz Dovjega v dolino Vrata do svetovno znane severne stene Triglavске in od tod kot ležno pot (pot za jezdece) čez Prag do Staniceve (Dežmanove koče) na Kredarico ob vzhodni steni Malega Triglava mimo Aleksandrovega planinskega doma na sedma jezera, čez steno Komarča, slap Savice do Bohinjskega jezera.

Že s svojim poročilom z dne 10. X. 1909 št. 18.708 sem predložil tedanji deželni vladi obširno poročilo oziroma obširni popis s popolnimi mapnimi obrisi za nujno potrebno avtomobilno deželno cesto iz postaje Dovje, v Mojstrano mimo Peričnika in Aljaževega doma do severne stene Triglavске, ter povdarjal, da bi vsaka druga dežela oziroma država bila že davno pozidala najlepšo avtomobilno cesto iz Dovjega — Mojstrane do grandiozne Triglavске stene, ako bi imela le majhen kos take veličastne doline kot je dolina Vrata. Tudi največji švicarski hoteli bi stali v dolinskem kotlu pod Triglavsko steno oziroma pri postavnemu Aljaževemu domu. Z daljnjimi poročili z dne 6. X. 1909 št. 19.660, z dne 18. X. 1909 št. 19.692 in z dne 25. IV. 1911 št. 6995 sem predložil tozadevno provocirane prošnje ponoviti in popol-

Pismo o boli.

Ali, tako pisano je življenje, tako nakopičeno potreba in zahtev, da se človeku zahoče sprememb, ki bi vodile v čisto nov svet. Iz opoja pomladanskih rož samo nevedoma preide v razkošje poletne zelenjave in v vriskanje, v petje in v godbo zvezd, v brnenje večernih šepetanj, ki jih polsputeno izdihavajo ljubčica se srca, da je nemirno in še išče. S polno roko grabi v mladost, trga bujne vence razkošja, ki ga nudi zemlja, sega v zvezde, ki se od koprnjenja trgajo z neba — pa je privezana bolj kot kedaj na zemljo, na vse ritmično vrvenje. Kolebanje in pehanje in nihanje mas in ne more s tal in ne more iz vsakdanjosti. Ali je vredno življenje življenja?

Tih in mehki so večeri, divja in razdvojena so srca; globoke in široke so noči — zaprta in stisnjena so srca sama vase. Mogoče je čuti divje škranjce razpaljene strasti dvoje teles, mogoče je slišati divjo kletev dekleta, mogoče nezvestoto fanta, ali noč je globoka, noč je široka in klic, ali zamolkel v tihem življenju vtone v njej. Kaj si življenje, kaj si človek, kje se daš meriti v globino noči, v višino zvezd; še hrepenenje je ne obseže.

Da bi ne bilo toliko verig, toliko ogradnih okov, ki vežejo človeka na človeka, zver na zver, hrepenenje, očlono v pomladanskih rožah in preizkušnje v poletni vročini in dozorelo v

mil zgoraj navedene predloge, ter na podlagi dotičnih dogovorov in intervencij pri pristojnih ministrih predlagal, da se nakaže za to cesto državna subvencija 70.000 kron.

Z daljnim poročilom z dne 15. V. 1911 št. 10.922 sem dogovorno s tozadevnimi ministri predložil detailne načrte te ceste s trinajstimi (I — XIII) prilagami osobito s provociranim sklepom okrajnega cestnega odbora kranjskogorskega, da se ta cesta uvrsti me dokrajne ceste, ter predlagal, da se vsa cesta pozida na državne stroške, ter obenem izpelje od triglavskega studenca po predoru pod sedlom Luknje v Trento.

Vsa cesta od postaje Dovje, (most čez Savo v Mojstrani smo že leta 1910 zgotovili), Triglavska stena, Kredarica, Komarča do slapa Savice v dolgosti 33 km je bila proračunana na 195.000 kron, ter sem z zgoraj navedenim poročilom predlagal, da zgradim vso to cesto po onih kraških podjetnikih, s katerimi sem bil zgradil nekaj let poprej novo dežel. cesto iz Trnja (pri St. Petru na Krasu) čez Javornik in Otoške drče (riže) v dolgosti 17 km po 2.50 kroni od enega metra, za zgoraj prelinirano vsoto.

Ker mi je pa obljubilo na tozadevno posredovanje domobransko ministrstvo medčasno za zgradbo te ceste dve železniški (saperski) stotnjici, bi bila zgradba te ceste še cenejša in bi bil okrajni cestni odbor kranjskogorski prevzel le stroške barak in dinamita, ter smo tozadevno vsoto imeli že naloženo.

Cesta: postaja Bled, Slanik, višinsko barje Jerebikove, Gorjuše, Koprivnik do Jereke z vzevo Jerebikovc-Mrzli Studenec je bila proračunjena na 154.000 kron, ter sem povzročil sklep okrajnega cestnega odbora za Bohinj in Bled, da se zgradi cesta Jereka, Koprivnik, Gorjuše s primernimi državnimi podporami kot okrajna cesta. Tozadevne načrte sem pa bil v svrhu izposlovanja državnih podpor predložil vladi! Preostajala bi bila še cesta: Rudno polje, Konjšica in Tolstec-planina, sedlo Krma do Kredarice v dolgosti 11 km, ki bi se dala v južne strme rebri Tosca in Vrnarja tako vsekat kot smo nameravali ono čez Prag in Begunjski Vrh, da bi bila tudi po zimski brez nevarnosti porabna!

Predčasni odstop zgoraj navedenega ministra za javna dela in pa dvomno kritikastvo gotovih interesentov in uradnih krogov je pa žalibog zavleklo vso tako lepo zasnovano, velikopotezno ter za celo Gorenjsko tako dobičkanosno akcijo, ki jo je slednjič bratsko-narodni »Amts-Simel« na »uradne« stroške onemogočil. Isti je tudi povzročil, da sem moral končno vse stroške zgoraj opisanih načrtov, dalje vse stroške poizvedovanj, komisij, vseh potovanj, intervencij in posredovanj, dalje stroške map, kart in vseh risarij, kopij, odtisov, prepisov, fotografij itd. iz svojega plačati, ter v last prevzeti vse hotelske in druge načrte, kateri bi bili pri pravočasni iz-

umirjeni jeseni, bi se dvignilo, bi poskakalo novih potov, o katerih človek sanja in sanja, pa ne dosanja do njih.

Onile so rože, ki danes rasto v srcih, umazane so misli, ki jih danes misli človek. Včeraj si imel prijatelja, danes si zvedel, da te je javno pred pošto blatil. Včeraj si s svojim šefom debatiral skupno v gostilni, on ti je plačal četrtinko vina, drugače bi šef ne bil, danes te je razglasil za notoričnega pijanca.

Žalostni so danes dnevi, še bolj žalostno je danes življenje. Kadar misliš, da je solnce na zenitu, v resnici še vzšlo ni, kadar misliš da vzhaja, že davno gre k zatonu. Smeješ se, ali tvoj smeh je danes laž; samemu sebi lažeš s smehom, da zakriješ bol, ki te grize in žre kos za kosom. Beseda, ki jo govoriš, ki jo odgovoriš, je mogoče samo senca misli, če ni še manj. Senca so pa različni, trepetajoče in stalne; eno pa je, objektivno pa senca ni nikdar lepša kot predmet, ki jo meče, dasi je včasih mikavnejša; kajti nejasnost človeka mika, ker je človek človeku samemu nejasen. Niti samega sebe človek ne pozna, najmanj pa more pojmiti svoje hlapčevstvo in svoje klečepazenje v borbi za luč in kruh. Mlad fant poljubuje za kos kruha roko povalkani vlačugi, da ga mogoče pripoiti tam. Moč, močan po telesu in duhu beleži nasvete duševne pokveke, ki jo je danes politika vrgla za štrnjati

vršitvi prinesli občinam Bled, Bohinjska Bela eventualno Ribno in Bohinjska Srednja vas večstomilijonsko premoženje!

VII.

Ugodna aprovizacija in cenen dovoz na visoko planoto Pokluko.

Na južnem, vzhodnem in na severnem pobočju Pokluške visoke planote se razprostirajo obširni pašniki, planine (planinski pašniki) gorske senožeči in gozdovi in sicer na južnem in vzhodnem pobočju Bohinjskih občin: Srednja Vas in Bohinjska Bistrica, na jugovzhodnih višinah Pokluka ležijo njive, senožeči, pašniki, gozdovi in planine sosesk Koprivnik, Gorjuše in Nomenj; na severovzhodnem in severnem pobočju in višinah Pokluka se pa razprostirajo pašniki, senožeči, gozdi in planine občin Bohinjska Bela (Ribno), Bled in Gorje.

Vsako leto gredo številne črede goveje živine, konj, ovac in koz okoli 10. junija na zgoraj navedene pašnike in planine s pastirji in mlekarji (mlekaricami), ter ostanejo na teh višinah do 20. septembra. Na višinah, razprostirajočih se južno Južnega velikega barja ležijo številne pastirske in kočje za seno, kjer se prideluje celo poletje pristni bohinjski sir. Pri intenzivni živinoreji v Bohinjskih in veliki Gorjanski občin je toraj na teh Pokluških višinah vedno dovolj mleka in sira na razpolago.

Kjer je pa dovolj mleka, tam je tudi dovolj cenenega mesa. V obširnih gozdovih verskega zaklada se nahaja številna divjačina, osobito cele črede srn, na zahodnih višinah Pokluka: na Draškem Vrhu, Vrševniku, na Lipanjskem in Mišelskem vrhu in na Debeli Peči pa številne divje koze, divji petelin itd. Končno zorijo na Pokluških višinah ves junij, julij in avgust velike množine jagod, borovnic in malin, tako da se truden potnik lahko vedno v višjih legah v naravi sami okrepča. Iz gozdov verskega zaklada se iz te višinske planote izpelje vsako leto 20 do 25 tisoč m³ lesa mimo Mrzlega Studenca v Gorje in na Bled po zgoraj navedeni gozdni cesti. Vsled tega je vozni promet na tej cesti jako živahen in potnik tukaj lahko sreča 40 do 50 s tramovi in hlodi težko obloženih voz, ki peljejo na žage v Gorjah, Radovni (Fortuna) in na Bledu. Vsi ti vozovi gredo dan na dan iz Bleda in Gorji prazni na Pokluko, ter bi bil dovoz vsakovrstnih potrebščin toliko lažji in cenejši.

VIII.

Rentabiliteta, amortizacija.

Že po zimi 1909/10 in 1910/11 je prihajalo vzlic malenkostni reklamizaciji in Trsta in Gorice ob sobotah in nedeljah ter praznikih v Bohinj in na Bled kar po več sto izletnikov in športnikov, iz Ljubljane pa so prihajali na Bled in Bohinj posebni turistični vlaki, česar je bilo sankališče jako primitivno in niti 1 km dolgo. — K dotičnim športnim prireditvam so pa prihajali športniki že iz Grada in Dunaja, da, celo iz Nemčije. Pri tem smo pa vedno trepetali, da nam nenadno južno vreme vse pokvari. Vsled ugodnih klimatičnih razmer pa ta bojazen pri zimskih športnih prireditvah na visoki planoti Pokluka odpade, ter je dolgotrajna najugodnejša snežna lega tukaj zagotovljena.

Glede na to, da se dajo obširna višinska barja (Hochmoore) Črni Potok in Jerebikove z malimi stroški v

obsežna jezera in absolutno varna letna kopališča, po zimi pa v najidealnejša drsališča in športne prostore na ledu spremeniti in prirediti, vsled ugodne terenske lege višinskih barij in iste okrožujočih višin (kot: Kokošinja Vrh, Gol Vrh, Orzebovc), katere omogočajo napravo idealnih, vsled absolutno čistega, krepilnega višinskega zraka, kateri je radi obsežnih smrekovih gozdov in radi izhlapevanja jelovega eteričnega olja posebno zdravilen, ko nečeno vsled izvanredno ugodnih klimatičnih in meteoroloških razmer po zimski in po letu ter radi intenzivnega solnčnega sija (sijanja) morejo predstojče, na Pokluki projektovane zimske, letne športne naprave, zdravilišča, kopališča in hotelske naprave z vsakimi drugimi, osobito pa z onimi v Davosu in St. Moritzu sijajno tekmovali!

Z ozirom na te tako ugodne razmere, dalje glede na velikanski naval tujcev športnikov in gostov na višinske športne in zdraviliške naprave na Davosu, dalje glede na to, da je imel švicarski podjetnik Rikli pri svojih primitivnih zračnih lopah in pri malenkostnem solnčnem kopališču ter pri kratki letni sezoni takšni naval gostov in tolike dohodke, smo mogli torej z gotovostjo računati, da ne bodo samo kopališke hotelske naprave na Bledu že prvo leto visoko aktivne, ampak da se bodo tudi športne, zdraviliške, tujsko-prometne in hotelske naprave na Pokluki v najkrajšem času sijajno rentirale.

Tozadevne rentabilitetne račune in proračune ne morem dalje razmotrivati, pripomnim samo, da pri istih nisimo vpoštevali obljubljenega, izdatne državne podpore k stavenim stroškom (k stavenim glavnicam), država je pa tedaj tudi zagotovila garancijo za obrestovanje stavenega kapitala in za amortizacijo ter je pri tujsko prometnih napravah v nemških deželah (kakor n. pr. na Tirolskem in Solnograškem na ta način postopala.

Vsled preložitve kraljeve rezidence na divni Bled, je isti za velikomestno dvorjansko življenje postal pretesen ter je torej takojšnja izvršitev predstojčih naprav tem nujnejša postala in potemtakem tudi rentabiliteta istih tem bolj zagotovljena.

IX.

Narodnogospodarske, ekonomske in javne koristi predstojčih naprav. Te naprave pa niso dobičkanosne samo za podjetnike, ampak iste bodo vsled velikanske pospešitve vsakovrstnega prometa trajno povzdignile blagostanje vseh krogov prebivalstva na Gorenjskem.

Glede na zgoraj določene smernice za pospeševanje tujškega prometa moram vnovič povdarjati, da se je tujski promet v Švici le radi tega tako visoko dvignil in ljudsko premoženje tako pomnožilo, ker so se na divjih planinskih soteskah (alpskih planotah) pozidali veliki, z vsem komfortom opremljeni hoteli, kateri dobivajo najpotrebnejša živila, kot mleko, sir, surovo maslo, meso iz neposredne bližine od na planinah se nahajajočih čednikov in planšarjev, dalje, ker so se napravile do teh planin in (pašnikov), hotelov udobne ceste vspenjače in celo železnice ter da so se napravila do vsakega še tako neznatnega razgleda, slapa in tolmuna varna pota, tako, da se morejo po istih brez vsake nevarnosti sprehajati še tako razvajene dame in otroci ter v hladnem planinskem zraku občudovati lepoto planinskega sveta, ledenikov, prepadov itd.

S turisti, kakor smo jili morali iz strmih sten Škrlatice in Dnine ali pa iz severne stene Triglava reševati z osebnim smrtno nevarnostjo domačih hrbolazcev, ni ne ljudstvu na deželi v narodno-gospodarskem oziru prav nič pomagano.

Z napravo popisanih kopaliških in tujskih hotelov, kopališč, športnih stacij in zdravilišč na Bledu in na Pokluki in z napravo navedenih veleturistovskih potov in cest na Gorenjskem, to je v onem delu Slovenske krajine, katerega imenujejo najkompetentnejši svetovni turisti in potopisci kot najlepši in najdivnejši kos vseh evropskih planinskih (alpskih) pogorij, dosežemo pa pred vsem to, da bode domača, šport in turistiko (pametno) ljubčica publika in pa naši južni in severni bratje ostajali pri nas doma v lastni deželi in da ne bodo denar in čas trčili po tujih, dosti težje dostopnih in konečno tudi dokaj dražjih deželah.

Te naprave bodo pa gotovo tudi privabile internacionalne turiste in inozemske športnike, osobito pa naše drage zaveznike in prijatelje na zahodu in preko morja ter nam iste zagotovila kot stalne letne in zimske goste na naši divni Gorenjski, kakor jih je imela dosedaj Švica, kateri pa manjka prekrasne revijere, kakor jo mi, ozir. kraljestvo Srbov, Hrvatov in Slovencev poseduje v Kvarnerskem, Hrvat-skem in Dalmatinskem primorju in na naših raztezkih otokih, in katere se mora v tujkoprometnem oziru z Gorenjsko primerno zvezati.

Predstojče navedeni razlogi nas torej nujno opominjajo, da moramo takoj z vsemi silami začeti udeleževati popisane tujkoprometne načrte, in da ne smemo niti najmanje čakati, da pravčega časa ne zamudimo za izvršitev teh tako eminentno važnih internacionalnih kulturnih naprav, katere bodo razširjale lepoto naših planinskih dežel in slavlile podjetnost, krepost in kredit našega ljudstva dosti bolj zgovorno, kot še tako junaško prelivanje naše dragocene krvi za internacionalne interese in koristolovja.

Podpirajte Jugoslovensko Matico.

A. Strindberg:

Bela sužnost.

Učitelj je govoril:

V vseh višjih, v vseh srednjih, prav do najnižjih stanov je ta navada: Če se moški poroči, pomnoži svoje delo, ki ga ne more nihče drugi opravljati. Nasprotno si njegova žena preskrbi takoj dečko, ki opravlja njeno delo; če dobi otroke, si preskrbi še dojiljo. Sama je brez opravka in si skuša ubiti čas z nepotrebnimi drobnarijami. Na ta način nima teka opoldne in spanja ponoči. Zvečer pride mož domov in hoče uživati domače življenje; žena pa hoče ven, v gledišče in gostilno. Ni namreč trudna, temveč se hoče zabavati, ker ji je radi brezdolja dolg čas. Ženska menda ni rojena za domače življenje, ampak za gledišče, gostilno in cesto. Zato se tudi ženske pritožujejo, da morajo biti doma. Čeprav imajo sužnje, ki opravljajo njihova dela, se imenujejo same sužnje in zahtevajo svobodo na kongresih zase, ne pa za svoje služkinje. Njihovi poživljeni možje jih podpirajo, ne da bi zapazili, da so sužnji; kajti kdor dela za brezdelnega človeka, je suženj. Toda pisano je: »Drago ste kupljeni, ne bodite sužnji nikomur!« Br.

A. Strindberg:

Bebci.

Učenec je vprašal:

— Kaj je sovražnik žensk?

Učitelj je odgovoril:

— Ne vem. Bebci rabijo ta izraz navadno kot zabavljivo za ona, ki povedo, kar mislijo vsi. Bebci so moški, ki se ne morejo približati ženski, ne da bi zgubili razum in postali nezvesti. Naklonjenost ženske si kupijo, ker prinese glave svojih prijateljev v srebrnih skledah; navzamejo se toliko ženskosti, da vidijo z ženskimi očmi in čutijo z ženskimi čutili. So stvari, ki se ne povedo vsak dan; prav tako ne povemo svoji ženi, iz česa je ustvarjen njen spol. Pravico pa imamo pisati o tem. Schopenhauer je pisal prav dobro. Nietzsche ne slabo, Péladan je mojster. Flackeray je spisal Mens Wives; to knjigo pa so vsi zamočali. Balzac je razkrinkal Karolino v »Fiziologiji zakona« in »Malih bolečinah zakonskega življenja«. Weininger je spoznal v dvajsetih letih prevaro, a ni čakal maščevanja, temveč je šel svojo pot. Povedal sem, da je otrok zločinček, ki se ne zna sam voditi; in vendar ljubim otroke. Povedal sem tudi, da je ženska to, kar je; in vendar sem zmerom ljubil žensko in imel otroke z njo. Kdor me imenuje sovražnika žensk, je neumnec, lažnjavec ali bedak! Ali vse hkrati.

Br. (iz knjige Hraberni.)

Emil Stefanović:

Krona političnih pustolovcev.

Tako me je pred kratkim imenovala »Unja«, tedensko glasilo za delavce in eksponirane demokratske dnevnika »Jutro«. Od kar sem se pojavil v javnem življenju in zlasti v zadnjem času, se je nagromadilo na mojo osebo celo kopo psolv, natecev, obdolžitev in laži, ne da bi nasprotniki svoje trditve podpisali, da bi jim zamogel dati priliko, da bi jih tudi dokazali. Jaz za svojo osebo se nad tem prav nič ne razburjam, ker se držim točno principa, v katerem me je učil moj pokojni oče, ko sem se začel zavedati in ko sem se poslavljati od njega, ko je stal na poti v večnost »Sine, pridlen in pošten budi, ne zaboravi, da si izišel iz malih ljudi in ne boš se nikoga.« Ker bi pa znal po svojemu na mojo osebo škodovati stvari, o kateri sem prepričan, da je pravilna in za katero se borim, sem priložen po nasvetu odličnih strankinskih mislišenikov iznesel mnenje uglednih državnih funkcionarjev in svoj curiculum vitae, da dokazem zlobnost in partizansko demagogijo naših nasprotnikov.

Curriculum vitae.

Rodil sem se 16. maja 1891. v Novem mestu. Gimnazijo sem dovršil 1910. l. istom. Pravo sem študiral na Dunaju, absolvirao 1915 in kasneje položil vse državne izpite in judični rigoroz. Nato sem se vpisal na filozofijo, kjer sem dovršil šest semestrov. Leta 1914. sem bil vzet v vojsko in služil do konca vojne. 8. oktobra 1918. sem bil izbran članom jugoslovenskega narodnega veča na Dunaju. Z dekretom br. 64. Preds. 1918. s podpisom Svetozarja Pribičevića in dr. Pavličića sem bil imenovan od narodnega veča SHS v Zagreb vol. polnomočnikom z nalogo, da zastopam narodno veče v likvidacijskih, vojaških in v vprašanih repatriacije bivših srbskih zarobljenikov, jugoslovenskih vojakov itd. Organiziral sem pisarno od 46 uradnikov, oficirjev in ca 1000 vojakov ter akreditiral 4 delegacije v Nemčiji, Češki in Galiciji. Zasedel sem hišo bivšega finančnega ministra Selerstätt 30, kjer se nahaja danes naša poslanišča in vzdignil dobrovoljni tribut 80.000 kron od bogatih Jugoslovenov, da sem zamogel vzdržati cel aparat.

Po enem letu našega delovanja smo repatriirali 87.000 srbskih zarobljenikov, jugoslovenskih vojakov itd. iz Nemčije, Nemške Avstrije, Galicije in Češke, povrnil 23 vagonov muzejskih stvari in umetnin, katere so Avstrijci začela okupacije Srbije, odnesli iz Beograda, ravno tako dvorski zaklad porodice Karadjordjevičev dne 5. jan. 1919. Ustanovil sem s podporo vojnega ministra generala Rašića dijaško menzo na Dunaju in potom pokojne gospe ministra predsednika Protića in patrijarha Dimitrija, položil temeljni kamen dijaške menze v Beogradu, vršil intervencije pri različnih poslaništvih in nemško-avstrijskih oblastih itd. Po enem letu delovanja je bil na mojo izrecno zahtevo zamenjen z menoj general Milutin Marinković, med tem ko sem bil jaz dodeljen misli, ki se sestojala iz generala Marinkovića, g. predstavnika kr. SHS Josipa Pogačnika, generalnega konzula Cerovića in mene. Po kratkem času pa sem zahteval moj odpust. Leta 1920 sem se vrnil v domovino, kjer sem kot koncipient pri advokatu dr. Ivančeviću, dr. Ivanu Lovrenčeviću in dr. Kreču opravljao eno leto in pol advokatsko prakso. V tem času sem počel širiti idejo radikalne stranke v Sloveniji in prišel v dotiko na komisiji v Kočevju tudi z dr. Sajovcem in sodnim svetnikom g. Meralom, in jih ogreval za radikalno stranko. O tem poslu sem obvestil takratnega ministrskega predsednika Stojana Protića. Ko je leta 1921. izšel zakon o zaščiti države, sem uvidel, da ni dovolj razgati komuniste z bajonet, temveč da je potrebno iti v njihove vrste, ter jih ščititi proti zlorabi tega zakona in na drugi strani se zavzemati za njihove gospodarske interese. Zato sem stopil v zvezo z bivšim komunističnim narodnim poslancem Klemenčevićem ter sem ga obvestil, da bi bil pripravljen v delavskih vrstah zastopati vršiti ta populano-ma advokatski posel s ciljem, da se ustanovi močeno sindikalno organizacijo, katere bi vodile čisto sindikalno politiko in šle s tisto stranko, katere bi jim nudila največ ugodnosti. O isti stvari sem obvestil tudi g. Stojana Protića in Ivana Hribarja z dodatkom, da bi bila to radikalna stranka, opozoril sem tudi dr. Žerjavo, da z izdajanjem »Delavskih Novic« nočem voditi nikakršne politike, najmanj pa komunistične. Uspeh mojega delovanja v delavskem pokretu je bil lanski rudarski štrajk, pri katerem so dobili rudarji od 70 do 110 odstotkov povlašene minimalne plače, številne intervencije, na podlagi katerih sem vvelil iz zaporov delavstvo, ki je bilo, niti krivo niti dolžno, zapirano od demokratskih eksponentov in se zavzemal potom ca 700 vlog za poedince, kakor tudi za celokupno delavstvo napram podjetnikom in oblastem. Ob času volitev sem mandat, ki mi je bil ponujen od strani socialistične stranke delovnega ljudstva odklonil, ker se nisem strinjal s politiko nekaterih eksponentov in vstopil na poziv g. ministra Zupanića in Ivana Hribarja v radikalno stranko, kot glavni tajnik, da vršim naprej svoje prvotno načrtani program Narodne radikalne stranke.

O mojem dosedanjem delovanju so se izrekli sledeči gospodje:

Gospodinja Emilia Stefanovića sam poznaj g. 1919. kao predsednik vlade i znam, da je u Beču mnogo koristio svoj radom našoj državi i narodnoj stvari: svojom umesnošću, svojom energijom i svojom inicijativom, što vrlo rado i sa zadovoljstvom ovde potvrđujem.

Znam i potvrđujem ovde istotako, da je g. Stefanović u Slovenackoj posle korišćenja delovao u smislu narodnog i državnog jedinstva naročito medju radništvom, gde je i vrlo dobar uspeh imao.

8. jula 1923. Beograd.

Stojan M. Protić.

Gospodin Emil Stefanović poznat mi je bio iz ovog vremena o kome govori i g. Protić, mogu se pohvalno izjaviti o njegovom radu u Beču, gde je u ono doba po svojoj inicijativi učinio velike usluge našim građanima i vojnicima, koji su se kroz Beč kretali za Beograd.

22. jula 1923. Beograd.

Mihajlo Rašić

general, biv. ministar vojne in mornarice. Potrpujem, da je funkcional za časa, ko sem bil podpisane konzularni agent države SHS na Dunaju inicijativno g. Emil Stefanović in je kot volni polnomočnik pošiljal zarobljenike jugoslovenske narodnosti domov, ter deloval vestno in z veliko euer-

gijo. Izkazal se je v tem zelo sposobnega. V kolikor sem imel vpogled v njegove funkcije se moram o njegovem delovanju najpohvalneje izraziti.

Ljubljana, dne 4. avgusta 1923.

Dr. Peter Deirancesohi
biv. primarij.

Resnici na ljubo potrjujem: 1. g. Emil Stefanović ni bil nikdar član komunistične stranke in se tudi ni hotel v njej organizirati. 2. Tega ni govoril samo privatno, ampak tudi javno, na shodih in v časopisih. 3. Ko sem se marca 1922 vrnil z Dunaja sem ga našel v delavskem gibanju kot lastnika »Delavskih Novic«. V pokretu je nesečno deloval za materialno in moralno dobrobit delavcev in je s pridom posredoval pri oblahteh v gospodarskih in strokovnih vprašanjih. 4. Vem, da je bil v tem času v zvezi z g. Stojanom Protićem. 5. Iz delavskega gibanja je izstopil z izjavo, da se ne strinja s fantastično politiko takozvanih levicarjev Zorja in Lemeza in je odklonil ponujeno kandidature.

V Ljubljani, 5. avgusta 1923.

Ladislav Fabjančič

bivši narodni poslanec, mestni arhivar
Ljubljanski.

Podpisani sem bil cel čas delovanja gospoda Emila Stefanovića kot vojnega polnomočnika na Dunaju pri likvidacijski komisiji, oziroma poverjeništvu kot kapetan uslužben in potrjujem vse navedbe v predstojem curriculum vitae gosp. Stefanovića. Povdarjam, da je g. Stefanović pokazal ves čas, eminentno sposobnost, agilnost in inicijativnost pri delu in je obžalovati, da se je to delo z njegovim odstopom popolnoma onemogočilo in tako oškodovalo državo za neizmerno svoto. Povrh vsega pa je bil g. Stefanović kakor vsi drugi, dasi ni manjkalo prilike obogatiti se, kakor so pokazali nasledniki, čistih rok in je bilo vse delo naperjeno samo in izrečno v državno dobrobit. Kot šef je g. Stefanović užival pri vseh inozemskih mislih velik ugled in smo s tega pomočjo tudi takrat vse dosegli in dostojno zastopali našo mlado državo. Nasiravno g. Stefanović kot eden po letih najmlajših gospodov, užival je med vsemimi člani, kakor pri vojaki največji ugled.

Na Bledu, 5. avg. 1923.

Rudolf Marčić

majord v pok.

J. sam bio jedan od oficira, koji sam radio sa g. Emilom Stefanovićem, šefom vojne misije u Beču, i to od početka sve do kraja njegovog delovanja. Poslao me je vremena nek sam stupio u misiju, g. Stefanović mi je poverio tajničke poslove svoje kancelarije i tako sam bio upućen do unajtnje tancine njegova rada. Tom prilikom upoznao sam u g. Stefanovića jednog nesebičnog, energičnog, inteligentnog upravljača in inicijatora, koji je u kaosu ondašnjeg vremena znao ne samo izpunjavati poverene dužnosti, nego organizirati i uvlekov nove podviate, na korist našeg naroda i države. Pa gotovo sam se divio bezgraničnoj bezkoristoljubivosti ovog mladog i idealnog čovjeka, koji je bio u prilici, da se obogati na lahki in nezapažljivi način, a ipak je odolio ovakvoj napasti i završio svoju službu u Beču siromak, kao što je i bio. U ovo doba obće korupcije i gramzivosti neobičan primjer značaja i poštenja! Sta je pak učinio g. Stefanović za srbske zarobljenike, kako je djelovao na već demoralizirane i boljševizmom zadone jugoslovenske vojnike, što su bili u avstrijskoj vojsci i oni, koji su se vraćali preko Beča iz Rusije i kako jih je zagrijavao za našu mladu državu — to je neoborivi spomenik patriotizma i vjernosti ovoj državi. Stefanović je bio u ono doba velik sin svog naroda. To su priznale u više navrata i strane misije, koje su se čudile bistrini shvaćanja i okretnosti našega šefa. Tako je američanski general i šef interallirane misije Harries javno rekao, da bi se sa g. Stefanovićem mogao ponositi i američki narod, a mi da budemo sretni, što ga imamo. Ja sam sve to vidio na svoje oči i doći će vrijeme, kad će o ovom čovjeku reći obširnu reč, koju će osvetliti njegov rad. Kad sam kao član izaslanstva što je povratio Nj. V. regenta Aleksandru ugrabljene isknje, bio primljen od Nj. V. u audijenciju, imao sam sreću, da saobštim visokom gospodinu o djelovanju g. Stefanovića. Njegovo Visočanstvo je onda blagovoljno poručilo g. Stefanoviću, da računa i dalje na njegov rad i nek se u svakoj prigodi slobodno na Njega obrati. Uvjerjen sam, da će g. Stefanović samo onda pristupiti visokoj osobi našega vladara, kad bude znao, da ga treba država i narod.

Zagreb, 12. avg. 1923.

Prof. Milan Begović

hrvatski književnik i glavni redaktor
»Savremenika«.

Dasi so te izjave odlični mož za mene jako laskave, je bila in bo vedno za moje delovanje merodajna moja čista vest.

— Kakor humoreska. V Lodži go-voti vse o izredni pravdi. Stvar je takale: G. Kubuszevski ima stanovanje z osmimi sobami in z majhno družino, pa se je bal, da bi mu stanovanjski urad ne vzel del njegovega stanovanja. Izpremenil je torej dve sobi v hlev za kravo in ga je opremil z vsem komfortom. Hišni gospodar se pa ni strinjal z najemnikovim ukrepom ter je zahteval pri sodišču, da mora krava iz sobe. Tožba je tekla naprej in eden najboljših lodiških odvetnikov je zahteval, naj se predvsem reši vprašanje, če se obramba najemnika tiče tudi krave. V tožbi je med drugim tudi odstavke: Krava pa, ki ne pozna namena raznih prostorov, je primorana izvrševati svojo fiziološko delavnost v stanovanjskem prostoru, kar pa je proti temeljnim zdravstvenim zahtevam. Sodišče je razsodilo, da mora krava iz stanovanjskega prostora, ali toženec je vložil ugovor.

— Padec. Gdčna Cecilija Sorelova, odlična članica Comédie Française, je v vlogi Katarine (»Ukročena vraginja«) v novem čevlju izpodrsnila in padla čez rob prizorišča nekemu gledalcu v naročaj. — Neprostovoljni izpodlet »krotke besnice« nima ne telesnih ne npravnstvenih posledic.

August Thyssen.

Poleg imen Stinnes in Krupp se pogosto imenuje v Nemčiji August Thyssen. Obsodba njegovega starejšega sina je spet obrnila pozornost na tega Krupovega rivala. V »Action Nationale« nam razkriva g. Gaston Raphael delavnost tega »jeklenega kralja«, ki je imel najprej samo 70 delavcev, ko je začel, a dvajset let pozneje, l. 1901 pa že 2500:

Zenjalna poteza njegovega delovanja — in brez te si človek ne more pridobiti velikega bogastva — je bila ta, da je začel nakupovati premogovnike. To je bila občudovanja vredna, bistroumna ideja. L. 1887 je doživljala premogovna industrija v Nemčiji krizo. Nizke cene premoga so potlačile vrednost akcij na smešno nizino. Thyssen edini je spoznal, da bo šel vihar mimo in je poceni nakupoval bogastvo, ki so ga drugi odirali. Ni se bal, iti še naprej od ruhrskega ozemlja: nakupoval je na severu in ob Renu. V Hambornu si je pridobil ogromne koncesije. Izvedenci so dejali, da ni mogoče priti do premoga skozi zemeljske plasti, polne vode. Šest let je trajalo obupno in težavno delo. Vstrajnost in energija je zmagala. Prišli so do premoga, ki je bil izborne kakovosti. Vrednost koncesij je silno poskočila. Danes ima Thyssen konzorcij v posesti 180 premogovnih nahajališč in l. 1922 je pridela 1,650.000 ton premoga in 35.000 ton koka. V tem pa niso vračunale ogromne množine, ki jih je sam porabil. V začetku istega leta so njegovi premogovniki zaposlevali 15.490 delavcev, od katerih je 11.184 delalo pod zemljo.

To pa še ni bilo vse. August Thyssen je znal za nizke cene nakupiti nahajališča rude v bližini svojih premogokopov. V Hambornu je sezidal ogromno metalurgično tovarno »Deutscher Kaiser«. Postal je silno bogat, kajti znal si je zagotoviti, kot nihče drugi v Nemčiji, vse štadije sirovin. Razen tega dela avtomatično stranske kupčije pri svojih podjetjih: cela mesta preskrbuje s plinom, ki ga proizvajajo njegovi plavži, pa tudi z vodo in elektriko.

Thyssen je notoričen katolik in javno mnenje pravi, da je dobil kapitale duhovnih redov, čejo francoskih redov za časa njih konfiskacije v Franciji. Da si omogoči in začrta prodajo svojih jeklenin, predvsem plinovih aparatov, je ustanovil pisarne in zaloge po vsej Evropi in Ameriki. Ob Renu sta pristajališči Alsum in Schwelgern njegovi, in stoji na tretjem mestu za Ruhrortom in Mannheimom. Ogromno brodovje vlačilcev in tovornih čolnov vozi zani sirovine in odvažja njegove izdelke. Iztegnil je svoje lovke celo čez mejo in nakupil mnogo francoskih tovarn. Toda tu mu je vojna prekrizala načrte.

—žn—

Pustolovec.

Kakor ogrodije romana se čuje zgodba Paskala Barića. L. 1913. je obsojen na 10 let prisilne delavnice radi roparskega napada in grožnje s smrtjo itd. Ker je že kot vojaški begun sedel 2 leti, so ga napotili v Gviano. Med vojno (1917) pa kaznenec pobegne in se v Venezueli nastani kot — zdravnik, odpotuje v Mehiko, se oženi, pusti na cedilu boljšo polovico in jo mahne pohajkovat na Havano. Čez čas ga srečate na Španskem, kjer je po lastnem zatrdilu postal zaupnik vojvodi d'Albi. Toda skitalski nagon ga iztrga iz sijajnega položaja: nemirni Ahavser krene na Angleško, biva v Liverpoolu, Manchesteru, Londonu, nato v Egiptu, v Kairu in Aleksandriji. Ko se vrne na Špansko, ga redarstvo prime ko moskovskega volhuna, pa ga hitro izpusti. Tačas je imel — in ima baje še zdaj — prekrasno hišo nekje ob iberskem polotoku, služničad, avto, gotovino v banki. Mahoma pa se ga loti domotožje: izkrci se v Havru, potem pa hajdi s prvim vlakom v Pariz in v Montabau, svoj rodni kraj. Tu zapelje — kot diplomat na razpoloženju — mlado tajnico v polkovni pisarni ter izvabi nje 2.000 frankov. Tedajci ga je kar nestalo. Policija ga je zasledila po meščansko udomljenega v vili v Tuluzi, kjer je znan pod imenom marki de Cominges. Na sejo pri sodišču je prišla tudi njegova opuščena in »oplenjena« zaročenka in velikodušno izjavila, da mu je radovoljno, iz lastnega nagiba dala denar. Barrić bi bil seveda prost, da nima obsedeti še nekaj let zaostanka.

— Rojstva. Tekom prvega polletja 1923 je v primeri z lanskim isto dobo številno porodov znatno padlo v velikih francoskih mestih: Pariz, Marseille, Lyon, Bordeaux, Lille, Strasbourg, Nantes, Toulouse, Saint-Etienne, Le Havre. Celokupno zmanjšanje znaša 6260, to je 11 odstotkov. V Reicu pa je vkljub »polomni« nemških rojstvenih razmer izkazala statistika v l. 1922 prebitok 513.000 rojstev nad umrtji. Na Francoskem je znašel v istem času porodni prebitok je 70.000.

Grška zgodba.

Edmond About, ki je »malce po krivici pozabljen in je g. Tayzes umestno priobčil njegovo humoresko Notarjev nos (L. Marsolleau bi dal vsega Marcela Prousta za tri vrstice Aboutovega »Moža z obdobjem uhljem«, pripoveduje v »Gorskem kraju« slastno zgodbo moderne grškega razbojnika Hadžijsa Stravosa, ki je plenil izletnike, najrajši Angleže, v atenski okolici s prijazno skrivno svojega nečaka Perikleja. Čim so orožniki, poslani na sled ropariem, prihiteli na mesto, so vtaknili sablje v nožnice, pričeli vsi skupaj veseljačiti in trkali na zdravje bogatim zajetim tujcem, ki naj bi s svojimi novci plačali te ljubeznice (bratske obede).

Aboutova domisljica je postala resnica. Hadži Stravos je prišel iz knjige in straši danes po polju. V drugi polovici avgusta sta dva klefta (hajduka) obožena s strašnim »pihalnikom« ustavila karavano, pet britanskih gospod in enega gospoda, jahajočih 6 osličkov navzgor po Pentelikonu tik Aten, in izjavila, da bosta vse postrelila, če se ne odkupijo z 2000 šterlingov in sicer v treh urah. Dve gospe sta brž oddrobneli na sivčkih in bližnji Dyonisos in prinesli odkupnino. Tolovaja sta talce izpustila. Tima s pristavljaja, da je bila četa orožnikov poslana za zlikovcema, ne pove pa, če ju je dosegla roka pravice. Kaj pa če so bili zmenjeni kakor Aboutov Perikles in Stravos?

Ozdravljen samomorilec.

Charles Voorhees, 60 leten oče šestih otrok, si je večkrat segel po življenju. Da bi mu pregal to blazno strast, ga je sodnik v Limi (Ohio) dal zapreti 24 ur v mrtvašnico. V rakvi mu je bila pripravljena postelja. Dokler je ostal pripravljen na mrtvico in se šalil, češ, da so mrtveci izvrstni družabniki, ki človeka ne nadlegujejo, in se je hrustil in ustil, da bo zdržema do jutra drnjahal. Opolnoč pa čuvaj odide. Čim je zaloputnil težka železna vrata za seboj, je ujetnik čutil, kako mu uhaja samozavest. Mirno je ležal nekaj časa in mižal, drhteč od zone. Ko se mu je zazdelo, da je začul šum poleg sebe, se je okrenil proti svojim neigbnim družabnikom. Bleda mesečina je obsevala trupla in na enem obličju je bilo videti spačeno rezanje. Voorheesu je bilo, kakor da sliši pokonikov krah. Planil je iz svoje krste, se s krikom pognal proti durim in ude-laval po njih, misleč, da so zapahnjene. Stražar pa je bil slutil ta razvoj in vrata samo priprl. Ko je Voorhees omedleval od bojazni, ga je neka roka potegnila na plano. Praščil je na vrat, na nos proti domu, ne da bi se oziral, in bolj mrtev nego živ sklenil, da se ne bo več metal pod cestno železnico.

Dolgo je čakal.

Na Španskem je učenjak Venceslav Retana, ki se bavi z zgodovino Filipinskih otokov, izdal zanimiv rokopis, ki ga je v 18. stol. napisal španjolski jezuit, o. Vicente Alemany, z naslovom »Tretji del življenja Velikega Takana«. Ta manuskript je last otočanske knjižnice, bogate z listinami o španski kolonizaciji. Nastal je pred 1768., ker 21. maja onega leta so bili jezusovci pregnani. To delo je nekaj lopovski roman, pripovedujoč domnevne zgodbe Tacana, guenedskega junaka, sličnega Gilu Blasu, ki se, zapustivši zapadno Indijo, skrivši vkrci na dno prve ladje in lepega dne po številnih dogodivščinah izstopi na Filipinih. Ta knjiga nam daje kruto, pa zabavno sliko takratne španske uprave filipinskih otokov, ki so bili tedaj čisto pod vladjo redovnikov. Junak očeta Alemanyja se brzo pretvori v činovnika, vladnega zastopnika. Vsa pripoved je pisana na kaj mikaven način. Dokaz naslednji dvogovor med poveljnikom galionov in poverjenikom rekoletov (franciškanov), ki sta se sprla:

— Bežite no, reče prvi drugemu, iz pridanica in kosa kute se napravi franjevske komisar!

— Bežite, gospod general, se je odrezal drugi, s pozlačnim cepcem in čr-pavko od dvesto batin na plečih imamo na Filipinih galionskega generala!

— Štirindvajset ur. Ob osmih zvečer se je nastanil grof Hohenau, kakor podnajemnik v neko hišo v Georgienstrasse v Berlinu. Ob deveti uri se je zaljubil v mlado zalo dediko, ki je v sedmi sobi stanovala. Ob 10. se je ž njo zaročil. Naslednji dan se je vršila zaročna slavnost, kakršne tista hiša in sosedne še niso videle. Več ko 100 znancev je bilo povabljenih od bodoče grofice. Ob 6. uri popoldne so se odprla vrata in med veselo goste je vstopil policijski uradnik. Ob sedmih se je grof izpremenil v ključavničarja Rauscha. Ob osmih je bilo po zaročni slavnosti. Rausch je bil namreč ukradel avtomobil, ga prodal za 200 milijonov mark in denar zapravljal pri zaročni pojedini. Štirindvajset ur!

Moderno perilo.

Vsakdo pozna efemeride ali eno-dnevne, namreč stenske koledarje, kjer vsako jutro odtrgaš list, da vidiš pravi dan in mesec. Amerikanci, podjeden in štedljiv narod, so prišli na čudno uporabo obletajoče se pratike. S 7 papirnimi polami, ena vrhu druge, se sestavi jako bel zaščitni naprsnik, ki ga s štirimi gumbicami pripneš na štirih oglih sprednjega dela svoje srajce, čej srajčni razporek. Vsako jutro snameš en list od tega plastrona in imaš vnovič popolnoma belo naprsje. Misel dela čast ameriški iznajdljivosti, saj tak naprsnjak mora biti prilično poceni. Še po nižjem kupu pa bi nam prišle nove košulje, ko bi se narobe tiskali trgovski oglasi, ki bi jih imetnik papirnatega naprsnika čital zjutraj, ko bi si odtrgal ponočeno vrhno plast.

Lek proti blaznosti.

Gre za blaznost plesnih rekordov. Dva svetovna šampiona (v Ljubljani pravijo šampinjona) sta se srečala tedi v Bologniji, Lissoni, ki je vzdržal 102 uri pri rajanju, in Cremvulsi, ki ima 78 ur v dobrem. Zmenila sta se, da se bosta kosala. Še isti večer sta otvorila borbo s fokstroti, šimili, valčki meč-kavčki (valse hésitation), toda občinstvo se je uprlo zaradi neznosne vročine. Ker pa sta se tekmeča želela po vsej sili izkušati, so začeli gledalci metati smrdilve kroglice v dvorano, da so okužili zrak. Ne ve se pa, ali je bilo v svaljkih kaj smrtnice oziroma kurje-ga slepa (kelleborus).

Zvestoba do groba.

Zvestoba je pasja čednost, je dejal neki nemški pesnik, da bi opravičil svojo verolomnost. Navadno pa jemljemo to krepost v dobrem pomenu: mnogo povestic o prijateljstvu psa in človeka nam svedoči o tem. To sentimentalno resnico nam potrjuje najnovejši primer iz Amerike. Ko so polagali v grob predsednika Hardinga, se je skozi nepregledno množico prerinil do jame kužok, majhen foks, Čuvaji so hoteli ščenca odpoditi, pokojnikova vdova pa je prosila, naj ga kdo rajši vzame v naročje do konca obreda. Po ceremoniji je stražnik postavil psička na tla in ta se je takoj zleknil ob sveži gomili, medtem ko so pogrebniški polagoma odhajali. Šel ni niti za Hardingovo ženo, ko je zapustila grobišče. Čez več časa se je vrnil stotnik Andrews gledat, je H vse v redu, in kaj je opazil? Zvesti štirinožec je še vedno stražil starega prijatelja, ki mu ga je nemila usoda ugrabila na vse večne čase.

Samoziprememba je stalna.

Na zadnjem sestanku Terapevtične družbe v Parizu je H. Leclerc, ki si prizadeva zopet uesti rabo rastlin v zdravilstvo, je poveljeval prednosti kamilice, ki prežene enostranski glavobol ali migreno, boleznj v čutnicah in v glavi, trganje v križih in osobito hripi ali influenco, če piješ močan kamiličnik. Ta čaj je treba piti pred ali med jedjo, nikoli pa ne po obedih, ker baje kamilica ovira prebavo... Ej, pač vse se spreminja: moja stara mati je pila kamiličnik pogosto radi boljše prebave!

— Tuberkuloza na Češkem. Kakor se glasi poročilo generalnega tajnika »Masarykove lige proti tuberkulozi«, je v češkoslovaški republiki 200 tisoč jetičnih ljudi. Vsako leto spravi tuberkuloza 50 tisoč ljudi pod zemljo. Čudno se človeku zdi, da je jetika, kakor poročajo češki listi, celo med češkim kmetičkim ljudstvom silno razširjena.

— Zanimiv zdravniški slučaj. Madridske novine poročajo o brzojavki iz Sevilje, ki pripoveduje o porodu po smrti. Neka ženska je izdihnila v bolnični baš tedaj, ko bi bila morala poviti dete. Truplo so prenesli na operacijsko mizo, da bi ga raztelesili. Nekoliko ur pozneje pa so z velikim presenečenjem ugotovili, da je rajnica pravkar porodila mrtvega otroka.

— Pasteur in pijavke. Zgodbica s pijavkami, ki so Madjaru na vlaku izlezle iz svoje shrambe in se zasedale potnikom za vrat, kakor je bilo pred dnevi čitati v novinah, me je spomnila na Pasteurjev slučaj, danes močno pozabljen. L. 1868 je velik kemik nena-doma zbolel na tajnstveni boleznj, ne-kam slične navalu krvi v možgane. Vsi zdravniki in profesorji, pozvani k njegovi postelji, so izjavili, da ne znajo pomoči. Bolnik je ležal v nezavesti, nič ni izpregovoril, usodni konec se je bilizal. Cesar in cesarica sta si dala dan na dan poročati o njem. — Tedaj je učenjakova hči poklicala doktorja Andrala, hišnega prijatelja, ki se je spomnil starinskega lečenja. Umirajočemu je stavil pijavke za uho. In te pozabljene živalce, ki jih je stara medicina tolikanj rabila, moderna znanost pa ne mara zanje, so opravile sijajen posel, kjer je izpodletelo vsem terapevtičnim novotarijam. In učenjak je bil otiel na zvezdah celokupnega zdravstva.